Orhan Veli Memet Fuat



Memet Fuat
Orhan Veli



ADAM

YİTİK İKİ BİN

Memet Fuat

●

Orhan Veli

ADAM YAYINLARI
©
Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A. Ş.

İlk Basımı: Aralık 2000

Kapak Tasarımı: Zeynep Ardağ

Kapaktaki Orhan Veli Fotoğrafı: Ara Güler

00.34.Y.0016.778
ISBN 975-418-642-1

YAZIŞMA ADRESİ ADAM YAYINLARI, KÜÇÜKPARMAKKAPI SOK. NO. 17. 80060 BEYOĞLU – İSTANBUL
TEL: (0 - 212) 293 41 05 – 292 09 47 (3 HAT) e-mail : adam@acla.net.tr FAKS: (0 - 212) 293 41 08

Memet Fuat

●

Orhan Veli



SUNU

Bu kitabın ilk doksan sayfasında, 1953-1995 yılları arasında yazdığım, yirmi bir yazı yer alıyor

Garip'i kitap olarak anlatan, iki basımını karşılaştıran betimlemeler; Serbest Nazım akımı ile Garip akımının benzeyen, benzemeyen yanlarını ele alan araştırmalar; *Destan Gibi*'yle, *Edebiyat Dünyamız*'la, *Bütün Şiirleri*'yle ilgili tartışmalar; olayların getirdiği değinmeler diye bölümlenebilecek yirmi bir yazı...

Sonraki altmış sayfada ise, 2000 yılının temmuz, ağustos aylarında, bu kitap için yazdığım, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış beş yeni yazı yer alıyor

"Orhan Veli'de 'Haiku' Edası"; "Orhan Veli'nin Şiir Çevirileri"; "Orhan Veli'de Bıçkın Edası"; "Orhan Veli'de Halk Şiiri Edası"; "Orhan Veli'nin Başyapıtı"

Garip şiirinin çıkış noktasını Batı'nın Gerçeküstücü şairlerinde aramanın yanlış olduğunu, Orhan Veli tekrar tekrar belirtmiş, *Garip*'in başına koyduğu "Garip" adlı önsözüne eklediği bir notla üstüne basarak açıklamıştır.

Gene de *Garip*'teki şiirlerin aykırı Fransız şiirlerinden esinlenilerek yazıldığı görüşü günümüzde bile geçerlidir.

Kimileri bu akımı, Gerçeküstücü şairlerin uyguladıkları teknikleri doğru dürüst bilmeden, salt ürünlere bakarak yapılmış bir öykünme diye değerlendirirler.

Oysa Orhan Veli Batı'da Doğu şiiriyle karşılaşmış, özellikle de Japonların "haiku" geleneğinden etkilenmişti.

Ki-Ka-Ku'nun "haiku"larını çevirip "Varlık"ta yayımladığı, kendisinin de kurallara uygun iki "haiku" yazdığı biliniyor.

Bu arada çeviri zorluklarıyla biçimsel kurallara uyamamanın "haiku"ların asıl etkileyici yanı olan "eda"sından pek bir şey kay

bettirmediğini görmenin, Orhan Veli'nin serbest bir "haiku" anlayışına yönelmesine olanak sağladığı düşünülebilir.

Üç, dört, beş, giderek daha fazla dizelere yaymayı denemiştir "haiku" söyleyiş edasını.

Garip'te gittikçe uzaklaşarak bu edanın izleri hep görülür.

Sonraki yıllarda ise Orhan Veli başka söyleyiş edalarını da kullanarak, çeşitlemeler yaparak şiirini çok renklendirmiştir.

Memet Fuat
Ağustos 2000, Çamlıca

YAŞAMÖYKÜSÜ

Orhan Veli Kanık 13 Nisan 1914 Pazartesi sabahı 7 sıralarında İstanbul'da, Beykoz'da, Yalıköyü, İshak Ağa Yokuşu 9 numaralı konakta doğdu, 14 Kasım 1950 Salı gecesi saat 23.20'de Cerrahpaşa Hastanesi'nde öldü.

Annesi Beykoz eşrafından tacir Hacı Ahmet Beyin kızı Fatma Nigâr Hanımdı. İzmirli tacir Fehmi Beyin oğlu olan, Muzika-i Hümayun'da görevli babası Mehmet Veli Bey, cumhuriyetin ilanından sonra, 1923'ten 1948'e kadar, 25 yıl Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Armoni Orkestrası şefi olarak çalıştı, Musiki Muallim Mektebi'nde öğretmenlik etti, bir ara Ankara Radyosu Müdürlüğü de yaptı. Soyadı yasası çıkınca Kanık soyadını aldı. Son yıllarında İstanbul Konservatuvarı "İlmî Kurul" üyeliği, İstanbul Radyosu tonmaysterliği gibi görevlerde bulundu.

Kendisinden küçük Orhan ile Füruzan adlarında iki kardeşi olan Orhan Veli'nin çocukluğu köklü bir sanat kültürü alabileceği bir ortamda, İstanbul'da geçti. İlköğrenimine Galatasaray'da başladı. Beşinci sınıfı okuyacağı yıl ailece, babasının yanına, Ankara'ya gittiler. Gazi İlkokulu'nu bitirince Ankara Lisesi'ne yazıldı. Şiir serüvenine birlikte atılacağı arkadaşları Oktay Rifat'la, Melih Cevdet'le bu okulda tanıştı. 1932'de mezun oldu.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne girdi. 1933'te Edebiyat Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkanı seçildi. Bir yandan da Galatasaray Lisesi'nde muallim muavini olarak çalışıyordu. 1935'te Üniversiteden ayrıldı.

1936-1942 yılları arasında Ankara'da PTT Genel Müdürlüğü'nde memurluk etti.

Askerlik görevini 1942-1945 yılları arasında Gelibolu'da yedeksubay olarak tamamladıktan sonra, Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda çalışmaya başladı.

1947'de bu kurumda kendi deyimiyle "antidemokratik bir hava" estirilince istifa etti.

1 Ocak 1949'da yayımlamaya başladığı iki sayfalık "Yaprak" dergisini 15 Haziran 1950'ye değin yirmi sekiz sayı çıkardı.

Bir gece Ankara'da belediyenin yola kablo döşemek için kazdırdığı bir çukura düşerek başından yaralandı. İki gün sonra İstanbul'a geldi, bir arkadaşının evinde öğle yemeği yerken fenalaşması üzerine kaldırıldığı Cerrahpaşa Hastanesi'nde beyin kanamasından öldü.

Mezarı Rumelihisarı'ndadır.

Üç arkadaş, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, ilk şiirlerini Aralık 1936'da "Varlık" dergisinde yayımladılar.

Orhan Veli'nin 1936'dan 1940'a değin yazdığı otuz sekiz şiir, genellikle gençlik döneminin ürünü kabul edilir. Orhan Veli bu döneminde hece ölçüsüne, uyağa önem vermiş, duru, akıcı bir Türkçe kullanmıştı. Ama bu gençlik dönemi ürünlerini sağlığında yayımlanan kitaplarına almadı.

Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Türk yazınında çığır açacak olan Garip şiirlerine örnekler vermeye 1937'den sonra başladılar. Şiiri müzikten, resimden ayırmaya, şaireliğe bütünüyle sırt çevirmeye, düşlerden, alışılmış benzetmelerden uzaklaşmaya çalışıyorlardı.

Bu şiirler yazın çevrelerinde büyük ilgi çekti, tartışmalara yol açtı, öte yandan uzun süre gazetecilerin alay konusu oldu.

1941'de basılan *Garip* adlı kitapta, Orhan Veli'nin kapsamlı bir önsözü vardı. Bu önsözde, kitapta yer alan Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli'ye ait şiirlerin yaslandığı ilkeler uzun uzadıya açıklanıyordu.

Garip'in önsözüne göre şiir "bütün hususiyeti edasında olan" ve "insanın beş duyusuna değil, kafasına hitap eden bir söz sanatı"ydı. Bu sanat "akalliyeti teşkil eden müreffeh sınıfların zevkine" değil, çoğunluğa seslenmesini bilmeliydi. Bunun yolu ise, şiiri, artık ona bir yük olmaya başlayan söz sanatlarından, şairane imgelerden, kısıtlayıcı biçim özelliklerinden kurtararak halkın en geniş kesimlerinin malı olan gündelik yalın bir dille yazmaktı.

YAŞAMÖYKÜSÜ

Orhan Veli ve arkadaşlarının Türk yazın tarihinde "Garip" hareketi diye anılan bu çıkışları, bir yandan, halkın diline olduğu gibi, yaşamına da sırt çeviren Ahmet Haşim şiir geleneğine; bir yandan, artık kalıplaşmış bir hale gelen hece şiirine; bir yandan da, dönemin siyasal koşulları sonucu yaygınlaşması engellenmiş olan, halkın davalarını eski şiirin kuralları içinde kalarak savunan, bir "beğeni devrimi" yapmamakla suçladıkları toplumcu gerçekçi şiir geleneğine bir tepki niteliğindeydi.

Orhan Veli'nin *Garip*'ten sonra yazdığı şiirlerde ise yeni eğilimler, önemli biçimsel değişiklikler görüldü.

Ölçü, uyak yeni bir anlayışla şiirine girerken, şaşırtma, zekâ öğeleri azaldı, duygular ağır basmaya başladı. Daha önce hor görülen lirizme bol bol yer verildi.

Bu değişimin yanı sıra toplumsal eğilimler ağırlık kazanmaya, gündelik yaşamın, sokaktaki insanın sorunları ele alınmaya başlandı. Özgürlük dileği, yaşama sevinci, insan sevgisi gibi temalar iyice belirginleşti.

Bu anlayış değişikliğinin temelinde İkinci Dünya Savaşı'yla gelen toplumsal sarsıntıların yattığı bir gerçektir. Öte yandan olağanüstü bir ilgiyle karşılanan Garip şiirinin, çoğu özgün olmaktan uzak taklitçilerce alabildiğine sömürülmesi, şiirin küçük, akıllıca buluşlarla kolayca yazılıveren bir söz oyunu gibi görülmesi de bu akımı büyük ölçüde hırpalamış, yozlaştırmıştı.

Orhan Veli'nin *Vazgeçemediğim* ile *Yenisi* adlı kitaplarda gelişen değişim süreci, *Karşı* adlı kitapta daha geniş, daha kesin bir düzeye ulaştı. Artık toplumdaki haksızlıkları, bozuklukları ele alan, gericiliğe, çarpıtılmış demokrasi anlayışına karşı şiirler yazan bir şairdi.

Kısa süren yaşamının son döneminde "Yaprak" dergisinde yayımladığı yazılarla toplumsal yönü ağır basan bir eylem adamı kimliğine büründü.

Genç yaşta beklenmedik ölümü şiirseverler arasında olduğu kadar ilerici aydınlar arasında da büyük üzüntü yarattı.

(*Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*'nden geliştirilerek)

ORHAN VELİ

14 Kasım 1953, Orhan Veli'nin üçüncü ölüm yıldönümüydü. Dergilerde, gazetelerin sanat sayfalarında onu anan yazılar çıktı.

"Vatan"ın "Sanat Yaprağı"nda (15 Kasım 1953), Oktay Rifat, Melih Cevdet, Sait Faik, Adnan Veli; "Dünya"nın "Sanat İlavesi"nde (16 Kasım 1953), Adnan Veli, Melih Cevdet, Fakir Baykurt; "Akşam"ın "Sanat-Edebiyat" sayfasında (16 Kasım 1953), Melih Cevdet, Hikmet Ülgen; "Yeni İstanbul"un "Sanat" sayfasında (21 Kasım 1953), Melih Cevdet, genç yaşında yitirdiğimiz şairin kişiliğini, sanatçılığını anlatan, öven, eleştiren yeni yeni yazılar yayımladılar.

"Yeditepe"nin 15 Kasım 1953 sayısında ise, Can Yücel'in bir yazısı vardı. Orhan Veli'nin şiirini beslemiş olan kaynakları araştırmaya, sanat anlayışının, dünya görüşünün gelişmelerini belirtmeye çalışan, güzel bir yazı.

"Kaynak"ın 15 Kasım 1953 sayısında da, Ö. F. Toprak'ın bir yazısını okuduk. Şöyle başlıyor

"1939 yılından sonra şiirimizin en tanınmış siması olan Orhan Veli üzerine çok konuşulmuştur. Kendisini yerenlerin çoğunluğu eski nesle bağlı kişiler veya onlar gibi düşünenlerdir. Yargılarının önemi yoktur. Övenler ikiye ayrılıyor Birinciler Garip şairine duydukları sıcak sevginin havası içinde övgü yazmışlardır ve yakın dostlarıdır. Hissiyatlarının ılıklığından sıyrılamadıkları için, vardıkları neticeler, bana biraz mübalâğalı görünüyor. Bununla beraber, Orhan Veli'nin şiirimizdeki değerini tartışırken, onlardan öğrenilecek tarafların küçümsenecek kadar az olduğunu sanmıyorum. Övenlerden ikinci gruba girenler, daha çok hayranlık hissinden kuvvet alırlar. Bu hayranlık, eserlerini okumuş ve incelemiş olmaktan gelmiyor; adından basında ve dostlar arasında çok söz açılmasından geliyor. Yani üzerinde önemle durulacak, bir yazara document olabilecek laflar değildir onlarınki...

Gerçekten insana çok acı verecek şekilde ve genç yaşında ölen bir sanatkârın edebiyatımızdaki yerini belirli hatlarla çizmek zamanı gelmiştir."

Doğru. Yalnız şunu da eklemek yerinde olur Orhan Veli'nin yakın dostlarının yazdıkları övgü yazıları arasında, başlı başına birer sanat yapıtı olanlar çok. Örnek isterseniz, Sabahattin Eyuboğlu'nun "Orhan Veli Boğaziçinde" adlı yazısını okuyun; geçen yıl "Küçük Dergi"de çıkmıştı, Adnan Benk, dayanamayıp, bu yıl, "Dünya"nın "Sanat İlavesi"nde yeniden yayımlamış. Bana kalırsa, Orhan Veli için yazılan övgü yazılarından bazıları, daha yıllarca okunacak. Hem, düşünüyorum da, eleştiri denilen edebiyat türünün ötesinde, ya da berisinde, övgü denilen bir edebiyat türü neden olmasın!

Ö. F. Toprak yazısının başka bir yerinde de şöyle diyor

"Öyle zannediyorum ki, Orhan Veli'nin şiirlerinin büyük çoğunluğu, eskiyi yıkmak için hazırlanmıştı. Yani onda, yıkılanın yerine konulan azdır; yaşasaydı bu effort'u gösterecekti herhalde."

Yıkıcı sanat yapıtı, nereden nereye kadar uzanır? Yapıcılık hangi noktada başlar? Bu soruların yanıtları açıkça verilmiş değil. Ama, benim ölçülerime göre, Orhan Veli'nin son şiirleri, bal gibi, yapıcı şiirlerdir.

Ö. F. Toprak, Orhan Veli'nin uzun bir oyalanma, araştırma çağı geçirmiş olduğunu, bir ara, yanlış bir gelenekçi yöntemle çalışan folklorcuların etkisinde kaldığını ileri sürerek, şöyle diyor

"Bu yıllarda yayımladığı *Destan Gibi* kitabını tekrar ele alıp okuyun; nasıl bir çıkmaz sokakta dolaştığını görürsünüz."

Destan Gibi'ye, "Yeditepe"deki yazısında, Can Yücel de dokunmuş O günlerde "işi hâlâ bir zevk açısından görmektedir; halkın, toplumun zevk ölçüsünü yakalamakla her şeyin biteceği-

ni sanmaktadır. Bu yüzden yeni şiir dâvasının çözümünü özde değil, işçilikte aramaktadır. İşte bu sakat anlayış onu *Destan Gibi* kitabında bir formalizm hendeğinin taa kenarına getirmiştir."

Orhan Veli'nin, köylü şairlerin havasına bürünerek yazdığı şiirleri, Nurullah Ataç da kötülemişti. Ö. F. Toprak ile Can Yücel, *Destan Gibi*'yi ele alıp, ne demek istediklerini, örneklerle, uzun uzun anlatsalar... Sevilmiş, benimsenmiş yapıtları bir iki sözcükle yerip geçivermek doğru olmuyor.

(Yeditepe, 15 Aralık 1953)

GENE ORHAN VELİ

"Yeditepe"nin 15 Aralık 1953 sayısında, "Orhan Veli" başlıklı bir yazı yayımlamıştım. Ö. F. Toprak'ın, şairin ölüm yıldönümünde, "Kaynak"ta söylediği sözlere dokunarak tartışılması gereken noktaları belirtiyor, şöyle de bir dilekte bulunuyordum *Destan Gibi*'yi bir iki sözcükle yerip geçen yazar, ne demek istediğini, örneklerle, uzun uzun anlatsa...

"Kaynak"ın Şubat 1954 sayısında Ö. F. Toprak, "Orhan Veli'den Kalana Bakalım" başlıklı bir yazı yayımlayıp düşüncelerini daha kesin olarak bildirdi. Dileğimi yerine getirdi diyemem. *Destan Gibi* üzerine söyledikleri gene on on iki satırın içinde. Ama Orhan Veli'yi çeşitli yönlerden ele alıp iyice eleştirmiş.

Tartışmaya girişmeden önce, şunu açıklamak istiyorum Ö. F. Toprak'ın ilk yazısından parçalar aktarmıştım. "Bir cümlede, manayı tam tersine çeviren bir yanlışlık olmuş." Ö. F. Toprak o yanlışı benim yaptığımı sanıyor. Ben yapmadım. Azıcık karışıkça olan o tümcenin üstünde uzun uzun durmuş, "Acaba nasıl kurulsa daha kolay anlaşılır?" diye düşünmüştüm. Ya düzelten yapmış o yanlışı, ya dizen. Eleştirdiği yazıları üstünkörü okuyanları hiç sevmem de...

Ö. F. Toprak, Orhan Veli için yazılan övgü yazılarına dokunarak şunları söylüyor

"Bir insanoğlunu olduğundan büyük göstermek, ilkin onu halka yanlış tanıtmak olur, sonra bunun zararı sözü edilen şaire dokunur."

Bu düşünce bana da doğru gibi görünüyor. Bir insanı olduğundan büyük, ya da küçük göstermek, onu halka yanlış tanıtmaktır. Ama şunu da unutmayalım Hiç kimse hiç kimseyi olduğu gibi göremez. Çünkü bir insan başka bir insanı değerlendirirken, ister istemez, kendi düşüncelerinden, kendi duygularından

yola çıkar. Belki ben Orhan Veli'yi olduğundan büyük görüyorum, belki de Ö. F. Toprak onu olduğundan küçük görüyor. Birimizden birimiz yanılıyoruz, şairi övüyor, ya da yeriyoruz. Bu işte bizden daha ileri gidenler, eleştirinin sınırlarını aşanlar var. Doğrudan doğruya övgü, ya da yergi yazıyorlar. İçlerinden öyle geliyor. "Siz bu adamı halka yanlış tanıtıyorsunuz," diyerek, onları bir yana itip geçebilir miyiz? Ya o övgü, ya da yergi yazıları çok güzel, çok yararlı şeylerse!

Ö. F. Toprak, Orhan Veli'nin kişiliğine de dokunmuş. "Asıl şöhretini yapan şiirleri tekrar okursanız, dikkati çekmek meselesini nasıl kurnazca kullandığını anlarsınız," diyor. Başka bir yerde de "zekice tevazuu"ndan söz açmış. Anlaşılan, Orhan Veli kurnaz, cin gibi bir adammış, adını duyurmak için garip sözlerle dolu şiirler yazar, ayaküstü dostluklar kurarmış. Niçin adını duyurmak istermiş acaba? Belli bir nedeni yok. Nedensiz yere adını duyurmak isteyenlere "ün budalası" derler. Ben tanımazdım Orhan Veli'yi, ün budalası mıydı, değil miydi, bilemem. Bu konuda onu savunmak da bana düşmez. Yalnız şu kadarını söyleyeyim Benim Orhan Veli'm, Ö. F. Toprak'ın anlattığına hiç uymuyor.

Sırası gelmişken, bir tırnak açıp, herhangi bir sanatçının adını yayma çabası üzerine konuşalım. "Sanat sanat içindir" diyenler, sanatçıyı bir tanrı gibi görenler, onun halkın önüne çıkmasını, yapıtlarını yaymaya çalışmasını bir düşüklük sayarlar. Sanatçı yerinden kıpırdamasın, halk sanatçının ayağına gitsin isterler. "Sanat sanat içindir" diyenlerin ağzında hiç de gülünç olmayan bu düşünce, "Sanat toplum içindir" diyenlerin ağzında son derece gülünç olur. Ö. F. Toprak yazısını bitirirken H. İ. Dinamo adlı şairi övüyor. 1939 ile 1943 yılları arasında, güzel şiirler yayımlamış. Ben o şiirleri görmedim. Benim gibi daha bir sürü genç okuyucu görmemiştir. Ö. F. Toprak bana bu yüzden çatabilir "Arayıp bulsaydın, okusaydın," der. Ama bunu bütün okuyuculara söyleyebilir mi? Öyleyse, H. İ. Dinamo'yu yazdığı güzel şiirleri yaymasını, okutmasını bilmediği için yermeliyiz. Bence, "Sanat toplum içindir" düşüncesine inanan bir sanatçının halkı kendi ayağına beklemesi hoş görülmeyecek bir kusurdur. Tırnağı kapamadan,

şunu da belirtelim: Ö. F. Toprak, Orhan Veli'nin adını duyurmak için gariplikler ettiğini, gerek sanat alanında, gerek düşünce alanında zararlı etkiler yarattığını söylüyor. Bu iyi bir şey değil elbette. Adını duyurmak için, bile bile kötü yollara sapanları yerden yere vurmalı. Ama, Orhan Veli'nin ilk şiirleriyle zararlı mı, yoksa yararlı mı olduğu şimdilik yalnızca bir tartışma konusudur.

Gelelim *Destan Gibi*'ye. Ö. F. Toprak o şiiri yererken "Can Yücel'le beraber" olduğunu sanıyor. Oysa aralarında önemli bir ayrılık var. Ö. F. Toprak bir sanatçıyı değerlendirmek için şöyle sorarmış

"Topluma kendi zevk açısından mı, yoksa bağlı olduğu halkın zevk ölçüsü içinden mi bakıyor?"

Destan Gibi'de şair topluma kendi "zevk" açısından baktığı için yeriliyor. Oysa ben o şiiri Bolulu bir aşçı kadına okumuştum. Ağlaya ağlaya dinlediydi. Orhan Veli'nin *Destan Gibi*'de topluma halkın beğeni ölçüleri içinden baktığı yüzde yüz. Can Yücel de kabul ediyor bunu. Ama yeterli bulmuyor. O günlerin Orhan Veli'sini yererken: "Halkın, toplumun zevk ölçüsünü yakalamakla her şeyin biteceğini sanmaktadır," diyor. Bence Can Yücel'in yerişi daha akla yakın, ama dediklerinin *Destan Gibi*'ye uyup uymadığı iyice su götürür.

Bir şairin halkın sanat ürünlerine "zevk" açısından bakması ne demektir? Diyelim bir köylü şair bir derdini anlatıyor. Bütün sanatını kullanarak okuyucuyu duygulandırmaya, derdine ortak etmeye çalışıyor. Derken bilgili bir şair bu şiiri okuyor, içinde anlatılanlara hiç kulak asmadan, deyiş güzelliklerini bulup çıkarmaya, onların üstüne oturmaya hevesleniyor. O güzelim biçimleri soyup içi bomboş, toplumun dertlerine ilgisiz bir şiirinde kullanıyor. İşte bir şairin halkın sanat ürünlerine "zevk" açısından bakması budur.

Orhan Veli böyle mi yaptı? Bana sorarsanız, böyle yapmadı. *Destan Gibi* halka sırtını çevirmiş bir şiir değil. Biçimi kadar içeriği de güzel.

Ö. F. Toprak ile Can Yücel şu gerçeği göz önünde tutmuyorlar Orhan Veli köylü şairlerin havasına bürünerek yazdığı bir iki şiiriyle, yeni şiirin o yola girmesi, köylü şiirinin biçimlerine bağlanması gerektiğini göstermek istemedi. Şarkılar, türkülerle yüzümüzü geriye dönelim demedi. Kimseyi çıkmaz sokaklarda oyalanmaya çağırmadı. Bir gün Hereke'den kalkıp Zonguldak'a gitti. Kısa bir yolculuk. Ama köylüce gitmiş. Gider a!

(Yeditepe, 1 Şubat 1954)

GARİP

Eleştiri yazılarında "1940 kuşağı" sözü sık sık kullanılır oldu. Bu sözün aklımıza getirdiği sanatçılar arasında 1907 doğumlular da var, 1927 doğumlular da... Bütün bu şairlere neden 1940 kuşağı deniyor?

1940 yılının bir şiir kuşağını, daha doğrusu, bir şiir anlayışını belirtmek için kullanılışı, yanılmıyorsam, *Garip* adlı kitabın 1941'de yayımlanmış olmasından gelmekte.

Türk şiirinde böylesine önemli bir yeri olan *Garip*'in bugün ne 1941'de yayımlanan birinci baskısı, ne de 1945'te yayımlanan ikinci baskısı kolay kolay bulunamıyor. O günlere yetişememiş, *Garip*'i görememiş genç okuyucular belki ilgilenirler düşüncesiyle, o baskıları – kitap olarak – anlatmak istiyorum.

Birinci Baskı

Garip'in birinci baskısı büyük boy bir kitap. Boyutları: 23.4 cm ile 15.8 cm (68x100, 1/16). Kapağını saymazsak 64 sayfa. Fiyatı 50 kuruş.

Kâğıdı öyle pürüzsüz, iyi hamur kâğıt değil, kaba bir kâğıt. Üstünde kendiliğinden lekeler, çizgiler olan kâğıtlar vardır hani, onlardan. Rengi esmer. Kapak için kullanılan kâğıt da gene o kâğıda benziyor, ama azıcık daha kalın, daha temiz. Üstünde lekeler, çizgiler yok. Bir de rengi daha sarıya çalıyor.

Ön kapakta üstte "Orhan Veli"; ortada, biraz yukarı doğru "Garip"; altta "1941" yazılı. Üçü de ortalama yazılmış; üçü de basımevi yazısı. "Orhan Veli" ile "1941" kırmızı, "Garip" kara. Arka kapakta Sağda, altta "50 kuruş" yazılı. Başka yazı yok. Kapak içleri de boş.

Birinci sayfada ortadan biraz sağa, biraz da yukarı doğru, kapaktakinden daha küçük punto ile, "Garip" yazılı. İkinci sayfa

boş. Üçüncü sayfada kapaktaki yazılar hepsi kara olarak tekrarlanmış. Yalnız, "Garip" yazısı biraz yukarı çekilerek altına on punto daktilo harfleriyle şu sözler eklenmiş

ŞİİR HAKKINDA DÜŞÜNCELER
VE
MELİH CEVDET, OKTAY RİFAT
ORHAN VELİ'DEN SEÇİLMİŞ ŞİİRLER

"1941" yazısının altına da "İstanbul Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi" yazısı eklenmiş.

Dördüncü sayfa boş. Beşinci sayfada "Garip" başlıklı yazı başlıyor. On beşinci sayfada sona eren bu yazı imzasız. Başlığı kapaktaki büyük punto harflerle yazılmış. Yazı sekiz punto. Yer yer araya karışan değişik harflerden kitabın elle dizilmiş olduğu anlaşılıyor.

Sayfaların düzenlenişinde de bir özellik var Yazılar yukarı doğru çekilmiş. Yukardan üç, alttan yedi santime yakın boşluk bırakılmış. Üstte sayfa başlıkları yok. Sayfa numaraları da yazıların altına, dış köşelere konmuş. İri iri numaralar.

Kitabı anlatmakta daha ileri gitmeden, şu sorunun yanıtını vermemiz iyi olur sanırım *Garip* üç şairin birlikte hazırladıkları bir kitap mı, yoksa Orhan Veli'nin kitabı mı?

Yukardaki bilgilere dayanarak şöyle diyebiliriz Orhan Veli'nin kitabı.

Orhan Veli şiir üzerine düşüncelerini yazmış, yazdığı yazıya "Garip" başlığını koymuş; üç şairden – Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli'den – o yazıda savunduğu düşünceleri doğruladığını sandığı şiirler seçmiş; "Garip" başlıklı yazının arkasına o şiirleri de koyarak *Garip* adlı kitabı yayımlamış. Benim anladığım, bu kitap bir şiir kitabı olarak değil de, şiir üzerine yazılmış bir kitap olarak düzenlenmek istenmiş.

Bu görüşü güçlendiren bir özellik de şu Kitaptaki her şiirin altında hangi derginin hangi sayısından alındığı belirtilmiş. Daha önce yayımlanmamış olanların altına ise (Neşredilmemiş) sözcü-

ğü konmuş. Yalnız bir tek şiirin daha önce yayımlanıp yayımlanmadığı belirtilmemiş. O da hemen "Garip" yazısından sonra gelen on altıncı sayfadaki şiir

KUŞ VE BULUT

Kuşçu amca!
Bizim kuşumuz da var,
Ağacımız da.
Sen bize bulut ver sade
Yüz paralık.

Oktay Rifat – Orhan Veli

On yedinci sayfanın ortasında, azıcık sağa doğru, büyük harflerle "Melih Cevdet" yazılı. On sekizinci sayfa boş. On dokuzuncu sayfanın başından yirmi altıncı sayfanın sonuna kadar, Melih Cevdet'in şiirleri şöyle sıralanmış

"Serçe"; "Ağaçların Yukarıdaki Yaprakları"; "Ellerimiz Gibi"; "Yeni Baştan"; "Gurbet"; "İkinci Harbı Umumi"; "Islık Çalmak"; "Noktürn"; "Saadet Şiirlerinden II"; "Ağız Mızıkası"; "Seyahat Şiirlerinden I"; "Günlerimiz'den"; "Gün Batarken"; "Bir Misafirliğe"; "Fotoğraf"; "Ölmüş Bir Arkadaştan Mektup"

Yedi tanesi daha önce yayımlanmamış olan bu şiirlerden sekizi "Varlık" dergisinin 104, 106, 107, 185. sayılarından, biri de "Ses" dergisinin 8. sayısından alınmış.

Yirmi yedinci sayfanın ortasında, azıcık sağa, azıcık da yukarı doğru, büyük harflerle "Oktay Rifat" yazılı. Yirmi sekizinci sayfa boş. Yirmi dokuzuncu sayfanın başından kırk dördüncü sayfanın sonuna kadar, Oktay Rifat'ın şiirleri şöyle sıralanmış

"Şükür"; "Hayranlık"; "Yıldızlar"; "Ekmek ve Yıldızlar"; "Gün Sonu Konuşması"; "Şehitlik I"; "Şehitlik II"; "Kuzu"; "Gelin"; "Sübyan"; "Karga"; "Karaca Ahmet"; "Bir Otelin İki Odası"; "Kırlangıç"; "Nanoç'un Çocukluk Resmi"; "Pencere"; "Peyizaj"; "Uykusuzluk"; "Zurna"; "Kuşdili"; "Tecelli"

Altı tanesi daha önce yayımlanmamış olan bu şiirlerden onu "Varlık" dergisinin 101, 103, 105, 107, 151, 154, 158. sayılarından, ikisi "Sokak" dergisinin 1. sayısından, biri "Oluş" dergisinin 29. sayısından, biri "Ses" dergisinin 8. sayısından, biri de "Yenilik" dergisinin 8. sayısından alınmış.

Kırk beşinci sayfanın ortasında, azıcık sağa doğru, büyük harflerle "Orhan Veli" yazılı. Kırk altıncı sayfa boş. Kırk yedinci sayfanın başından elli dokuzuncu sayfanın sonuna kadar, Orhan Veli'nin şiirleri şöyle sıralanmış

"Sevdaya mı Tutuldum"; "Sabaha Kadar"; "Gemilerim"; "Bayram"; "Robenson"; "İnsanlar"; "Hicret I"; "Hicret II"; "?"; "Baş Ağrısı"; "Anlatamıyorum"; "Kuşlar Yalan Söyler"; "Kitabei-Sengi-Mezar"; "Gözlerim"; "Gölgem"; "Rüya"; "İstanbul İçin Hay-Kay'lar"; "Güzel Havalar"; "Efkârlanırım"; "Illusion"; "Harbe Giden"; "Kaside"; "Ne Kadar Güzel"; "Söz"

On bir tanesi daha önce yayımlanmamış olan bu şiirlerden sekizi "Varlık" dergisinin 107, 161. sayılarından, dördü "İnsan" dergisinin 5. sayısından, biri de "Ses" dergisinin 8. sayısından alınmış.

Altmışıncı sayfanın üstünde, sol köşede, büyük harflerle "Veda Müsameresi" yazılı. Sayfanın ortasında ise, on altıncı sayfadaki gibi, gene Oktay Rifat ile Orhan Veli'nin birlikte yazdıkları şu şiir var

Ağaç

Ağaca bir taş attım;
Düşmedi taşım,
Düşmedi taşım.
Taşımı ağaç yedi;
Taşımı isterim,
Taşımı isterim!

Oktay Rifat – Orhan Veli

(Varlık, Sayı: 101)

Altmış bir, altmış iki, altmış üçüncü sayfaları "Fihrist" dolduruyor. Altmış dördüncü sayfanın ortasına, altı köşeli uçurtma biçiminde dizilmiş olan şu yazı konmuş

"Bu kitaptan 12 nüsha lüks kâğıt üzerine basılmış ve 1 den 12 ye kadar numaralanmıştır. Bu nüshalar Abidin Dino, Bedri Rahmi, Eren Eyüboğlu, Hamit Görel ve Turgut Zaim tarafından yapılmış birer krokiyi havidir."

Garip'in birinci baskısındaki bütün şiirler on iki punto harflerle dizilmiş. Şiir başlıklarında ise daha büyük puntolu yarım siyah harfler kullanılmış.

İkinci Baskı

Garip'in ikinci baskısı orta boy bir kitap. Boyutları 20.1 cm ile 14.3 cm (57x82, 1/16). Kapağını saymazsak 48 sayfa. Fiyatı 100 kuruş.

Kâğıdı gene üçüncü hamur kâğıt, ama birinci baskıdakinden daha iyi. Rengi sarıya çalıyor. Kapak bir yüzü parlak kartondan. Yumuşak, ince bir karton.

Ön kapağa da, arka kapağa da açık yeşil alt renk basılmış. Yalnız, ön kapağı yukardan aşağı bir çizgi çekip ortadan ikiye bölersek, sağdaki parçada uzunlamasına bir resim boşluğu bırakılmış. 17.1 cm ile 7 cm eni boyu olan bu boşluk kapağın alt kenarından da, üst kenarından da 1.5 cm uzaklıkta. Sağ kenardan uzaklığı ise 1 mm'den azıcık fazla... İçinde A. Arad'ın siyah beyaz bir resmi var; ayakta duran bir kadın resmi. Ön kapağın soldaki parçasının yukarsında on punto daktilo harfleriyle "Orhan Veli" yazılı. Onun altında, ama gene yukarda "Garip" yazısı var. Bu yazı birinci baskının kapağındaki yazıya çok benziyor. Yalnız, ondan daha büyük. Kapağın sol alt köşesine de Ölmez Eserler Yayınevi'nin lalesi konmuş. Üçü de siyah. Arka kapağı yayınevinin kitap listesi kaplamış. Liste çerçeve içinde. Çerçevenin altında, sağ köşede kitabın fiyatı yazılı. Kapak içleri boş.

Birinci sayfada ortadan biraz sola, biraz da yukarı doğru, aralıklı, büyük harflerle "Garip" yazılmış.

İkinci sayfa boş.

Üçüncü sayfada, üstte büyük harflerle "Orhan Veli"; onun altında kapaktaki harflerle "Garip"; onun altında sekiz punto ile "İkinci basılış" yazıları; en altta da yayınevinin lalesi, "Ölmez Eserler" adı, "Ankara Cad. 70 İstanbul" adresi var.

Dördüncü sayfanın sağ alt köşesine, altı punto harflerle, "Kapak, ressam A. Arad tarafından yapılmıştır." yazılmış.

Beşinci sayfada "Garip için" başlıklı bir yazı başlıyor.

Sekizinci sayfada sona eren bu yazının altına "İstanbul, Nisan 1945" tarihi konmuş.

Dokuzuncu sayfada "Garip" başlıklı yazı başlıyor; birinci baskıda yayımlanmış olan yazı.

Yirmi ikinci sayfada sona eren bu yazıdan sonra, yirmi üçüncü sayfanın ortasına, azıcık sola doğru, büyük harflerle "Netice" yazılmış.

Yirmi dördüncü sayfa boş.

Yirmi beşinci sayfanın ortasında ise, italik harflerle dizilmiş, başlıksız bir şiir göze çarpıyor:

Gemliğe doğru
Denizi göreceksin;
Sakın şaşırma.

Yirmi altıncı sayfanın başından kırk altıncı sayfanın sonuna kadar, Orhan Veli'nin şiirleri şöyle sıralanmış

"Robenson"; "Rüya"; "İnsanlar"; "Bayram"; "Hicret I"; "Hicret II"; "Sol Elim"; "Gölgem"; "Gözlerim"; "Dağ Başı"; "Şoförün Karısı"; "Dedikodu"; "Kitabe-i Seng-i Mezar I"; "Kitabe-i Seng-i Mezar II"; "Kitabe-i Seng-i Mezar III"; "Derdim Başka"; "?"; "Harbe Giden"; "Baş Ağrısı"; "Sabaha Kadar"; "İstanbul İçin"; "Ne kadar Güzel"; "Sevdaya mı Tutuldum?"; "Gemilerim"; "Güzel Havalar"; "Karmakarışık"; "Illusion"; "Anlatamıyorum"; "Kızılcık"; "Eski Ka-

rım"; "Kuşlar Yalan Söyler"; "Festival"; "Kaside"; "Efkârlanırım"; "Söz"

Kırk yedinci, kırk sekizinci sayfaları "İçindekiler" dolduruyor. Ayrıca, kırk sekizinci sayfanın sağ alt köşesinde "Güven Basımevi – İstanbul, 1945" yazılı.

Garip'in ikinci baskısındaki şiirler on punto harflerle dizilmiş. Şiir başlıklarında ise gene on punto siyah harfler kullanılmış. Baştaki iki yazı sekiz punto. Bu baskının da elle dizilmiş olduğu belli.

İki Baskının Karşılaştırılması

Görüldüğü gibi, *Garip*'in ikinci baskısında birtakım önemli değişiklikler var. Bir kere, Melih Cevdet ile Oktay Rifat'ın şiirleri ikinci baskıya alınmamış. Sonra, Oktay Rifat ile Orhan Veli'nin birlikte yazdıkları iki şiir de bu baskıda yok.

Orhan Veli'nin şiirleri ise ilk baskıdakinden daha fazla; sayıları yirmi dörtten otuz altıya yükselmiş. İkinci baskıya eklenen on iki şiir şunlar

"Gemliğe doğru"; "Sol Elim"; "Dağ Başı"; "Şoförün Karısı"; "Dedikodu"; "Kitabe-i Seng-i Mezar II"; "Kitabe-i Seng-i Mezar III"; "Derdim Başka"; "Karmakarışık"; "Kızılcık"; "Eski Karım"; "Festival"

Şiirlerin düzenlenişi, sıralanışı da değiştirilmiş. Yalnız "Söz" adlı şiir her iki baskıda da en sona konmuş:

SÖZ

Aynada başka güzelsin,
Yatakta başka;
Aldırma söz olur diye;
Tak takıştır,

Sür sürüştür;
İnadına gel,
Piyasa vakti,
Mahallebiciye.

Söz olurmuş,
Olsun;
Dostum değil misin?

İki baskı arasındaki önemli bir ayrılık da şu Birinci baskının okuyucuya şiir üzerine yazılmış bir kitap düzeniyle sunulduğunu belirtmiştik. İkinci baskıda bu düzenden elden geldiğince uzaklaşılmış olduğu görülüyor. Şiirlerin altlarındaki yazılar, nereden alındıklarını belirten yazılar kaldırılmış; kitabın başına "Şiir hakkında düşünceler" sözü konmamış; sonra, bu baskı için hazırlanmış olan "Nisan 1945" tarihli yazıda, "Garip" yazısının kusurlu bir yazı olduğu açıkça belirtilmiş. Böylece ikinci baskı daha çok bir şiir kitabı olarak okuyucuya sunulmuş.

Garip'in iki baskısı arasında, ilk bakışta görülen bu değişikliklerden başka değişiklikler olup olmadığını ayrı bir yazıda araştırmak istiyorum.

(Varlık, 1 Haziran 1959)

GARİP'İN İKİ BASKISI

Garip'in birinci, ikinci baskıları arasında, ilk bakışta görülen değişiklikleri bundan önceki yazımda belirtmiştim. Bu yazıda iki baskıya da girmiş olan şiirlerle "Garip" yazısında yapılan değişiklikler üzerinde durmak istiyorum.

Önce, nedenini bulup çıkaramadığım bir noktaya dokunacağım *Garip*'in ikinci baskısında üslup, dil, yazım, noktalama bakımlarından önemli değişiklikler yapılmış. Bir iki yerde bu değişiklikler anlama kadar uzanıyor. Ama kitapta, nedense, herhangi bir değişiklik ya da düzeltme yapıldığını bildiren bir yazı, bir söz yok. Tersine, okuyucu üzerinde hiçbir değişiklik yapılmamış etkisini uyandıracak sözler ediliyor.

Üçüncü sayfada yalnızca "İkinci basılış" denmiş. "Garip" yazısının başlığının yanına bir yıldız konup sayfa altına şu not düşürülmüş "1941 yılında çıkan yazı.

Ayrıca, ikinci baskıya eklenmiş olan "Garip için" başlıklı, "İstanbul, Nisan 1945" tarihli yazıda şu sözler var

"'Hiçbir yaptığımdan pişman olmayacağım, diye bir karar vermişliğiniz var mıdır? Benim vardır. Çok da faydasını gördüm. Bundan bir hayli zaman evvel böyle bir karar vermemiş olsaydım, üzüntülü günlerimin sayısı muhakkak ki daha fazla olurdu. Bu arada '1941 senesinde *Garip* adlı bir kitap neşretmişim' diye döğünür durur, hele onun yeniden basılmasına dünyada razı olamazdım. *Garip* yeniden basılırken, içimde böylece 'yiğitlik bende kalsın' dermişim gibi bir his var. Şiirdeki garip mefhumu üzerinde bugün bir yazı yazmağa kalksam herhalde aynı şeyleri yazmam."

Bu sözler "Garip" başlıklı yazının ikinci baskıya alınırken, savunduğu düşünceler bakımından herhangi bir değişikliğe uğramamış olduğunu belirtiyor. Öte yandan, şu sözler de "Garip" ya

zısının dil bakımından herhangi bir değişikliğe uğramamış olduğu sanısını uyandırmakta

"Bir oluş, bir kendimize geliş devrindeyiz. Dilimizin, günden güne bile, ne kadar değiştiğini farketmiyorsanız benim bir bu yazıma, bir de o zamanlar neşrettiğim Garip'e bakın. Göreceksiniz ki fark çok büyük."

Yazarın "bu yazım" dediği "Garip için" başlıklı yazı; "o zamanlar neşrettiğim Garip" diye andığı yazı ise birinci baskıdaki "Garip" yazısı. Ama ikinci baskıdaki "Garip" yazısının, üslup, dil, yazım, noktalama bakımlarından değişikliklere uğramış olduğu belirtilmediği için okuyucu yanılıyor; ikinci baskıdaki yazının birinci baskıdakinin tıpatıp eşi olduğu sanısına kapılıyor; yazarın istediği karşılaştırmayı da – yaparsa – ikinci baskıdaki iki yazı arasında yapıyor.

Garip Yazısındaki Değişiklikler

Orhan Veli "Garip" yazısını ikinci baskıya alırken, yukarda da söylediğim gibi, üslup, dil, yazım, noktalama bakımlarından iyice bir gözden geçirmiş, değiştirmiş, 1945'teki yazış anlayışına, dil beğenisine yaklaştırmaya çalışmış. Bu arada, 1941 baskısında pek çok olan "dır"ları, "ve"leri elden geldiğince azaltmış; Fransızca, Osmanlıca sözcüklerden bazılarını Türkçe karşılıklarıyla değiştirmiş. Sonra, birtakım yargılarını da daha bir yumuşatmış.

Birinci baskıdaki "Garip" şöyle başlıyor

"Şiir, yani söz söyleme san'atı, geçmiş asırlar içinde birçok değişikliklere uğramış ve en sonunda bugünkü noktaya gelmiştir. Bu noktadaki şiirin doğru dürüst konuşmadan bir hayli farklı olduğunu kabul etmek lâzımdır. Yani şiir, bugünkü haliyle, tabiî ve alelâde konuşmaya nazaran bir ayrılık göstermekte, nısbî bir garabet arzetmektedir. Fakat işin hoş tarafı, bu şiirin birçok ham-

leler neticesinde kendini kabul ettirmiş ve bir an'ane kurmak suretiyle mezkûr acaipliği ortadan kaldırmış olmasıdır. Yeni doğan ve bugünün münevveri tarafından terbiye edilen çocuk kendini doğrudan doğruya bu noktada idrâk etmektedir. Şiiri, kendine öğretilen şartlar içinde aradığından, bir tabiileşme arzusunun mahsulü olan eserleri hayretle karşılıyacaktır. Garip telâkkisi, öğrendiklerini tabiî kabul edişinden gelmektedir. Ona buradaki izafiliği göstermelidir ki öğrendiklerinden şüphe edebilsin."

İkinci baskıdaki "Garip" ise şöyle başlıyor

"Şiir, yani söz söyleme san'atı, geçmiş asırlar içinde birçok değişikliklere uğramış; en sonunda da, bugünkü noktaya gelmiş. Bu noktadaki şiirin doğru dürüst konuşmadan bir hayli farklı olduğunu kabul etmek lâzım. Yani şiir, bugünkü haliyle, tabiî ve alelâde konuşmaya nazaran bir ayrılık göstermekte, nısbî bir garabet arzetmektedir. Fakat işin hoş tarafı, bu şiirin birçok hamleler neticesinde kendini kabul ettirmiş, bir an'ane kurmak suretiyle de mezkûr acaipliği ortadan kaldırmış olması. Yeni doğup bugünün münevveri tarafından terbiye edilen çocuk kendini doğrudan doğruya bu noktada idrâk ediyor. Şiiri, kendine öğretilen şartlar içinde aradığından, bir tabiileşme arzusunun mahsulü olan eserleri hayretle karşılıyor. Garip telâkkisi, öğrendiklerini tabiî kabul edişinden gelmekte. Ona buradaki izafiliği göstermeli ki, öğrendiklerinden şüphe edebilsin."

Bu parçada sözcükler değiştirilmemiş, ama anlatış, yazım, noktalama bakımlarından birtakım değişiklikler yapılmış. Yazı ilerledikçe sözcüklerin de değiştirildiği, yer yer işin anlama kadar uzandığı görülüyor.

Değiştirilen Osmanlıca sözcüklere örnekler

Addetmek - saymak; ameliye - iş; hariç - dış; hemâhenk baş-şabaş; tağyir etmek - değiştirmek; telâkki etmek - saymak; vücuda getirmek - yapmak; bundan maada - ayrıca.

(Ama yazar bu değiştirmeleri yaparken pek titiz davranmamış. "Halbuki, keza, mevcut" sözcükleri yerine "oysaki, yine, var" sözcüklerini kimi yerde koymuş, kimi yerde koymamış.)

"Besatet, mukallit, safiyet" gibi sözcükler de Türkçenin kurallarına uydurularak "basitlik, taklitçi, saflık" biçimlerine sokulmuş.

Öte yandan, sözcükler yüzünden tümce yapılarının değiştirildiği de oluyor.

Aşırı bir örnek

1. baskı

"Tahteşşuurun muhteviyatı ne gibi vasıflar arzetmektedir?"

2. baskı

"Tahteşşuurda bulunan şeyler nasıl şeyler?"

Değiştirilen Fransızca sözcüklere örnekler

Atmosfer hava; descriptif tasvirî; deviation sapıtma; eleman - madde; fonction - işçilik; ideoloji - nazariye; melodi - nağme; normal tabiî; sembol ifade; sempati sevgi; vokabüler - dil, vb.

Yazarın bu karşılık bulma işinde başarı gösterdiği söylenemez sanıyorum. Bulduğu karşılıkların yetersizliği yüzünden kimi yerde tümcelerin anlamı bile değişiyor.

Bir örnek

1. baskı

"Bir takım ideolojilerin söylediklerini bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiçbir yeni ve san'atkârane hamle yoktur."

2. baskı

"Bir takım nazariyelerin söylediklerini bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiç bir yeni, hiç bir san'atkarâne hamle yoktur."

Bu iki tümcenin anlamı eş değil, bence. Çünkü "ideoloji" sözcüğünün yaptığı çağrışımlarla, "nazariye" sözcüğünün yaptığı çağrışımlar birbirinden epeyce uzak.

İki baskı arasında buna benzer daha başka anlam değişiklikleri de var.

Örnekler

1. baskı

"Mâna insanın havassı hamsesine değil, ruhiyatına hitap eder."

2. baskı

"Mâna insanın beş duygusuna değil, kafasına hitabeder."

1. baskı

"Basitlik ve iptidailik şeniyetlere işaret ettiği zaman sanatın da sermayesi olmalıdır. Çünkü her ikisi de sanat eserine hakikî güzelliği getirir."

2. baskı

"Basitlikle iptidailik, ikisi de, san'at eserine hakikî güzelliği getirirler."

Bir de birinci baskıdaki birtakım katı yargıların ikinci baskıda yumuşatılmış olduğu görülüyor.

Örnekler

1. baskı

"Meselâ bir şiirde âhenktar birkaç kelimenin yan yana gelmesinden meydana çıkmış bir müziği, melodilerindeki tenevvü ve akorlarındaki zenginlikle muazzam bir san'at olan sahici müzik yanında küçümsememeye imkân yoktur."

2. baskı

"Meselâ bir şiirde âhenktar birkaç kelimenin yanyana gelmesinden meydana çıkmış bir musikiyi, nağmelerindeki tenevvü ve akorlarındaki zenginlikle muazzam bir san'at olan sahici musiki yanında küçümsememeye imkân var mı?"

1. baskı

"Resmi bir aralık hacimleştirmeye kalkışmış olan Picasso bu gün öyle zannediyorum ki bu hatasını anlamış bulunuyor.

2. baskı
"Resmi bir aralık hacimleştirmeye kalkışmış olan Picasso, bugün her halde bu hatâsını anlamıştır."

1. baskı
"İptidailiğin ve basitliğin bir hususiyeti de bu giriftliktir."
2. baskı
"İptidaîlikle basitliğin bir hususiyeti de bu giriftlik olsa gerek."

Yazım, noktalama değişikliklerine gelince; bunlara ayrıca örnek verecek değilim. Yukardaki örneklerde bu değişiklikler açıkça görülüyor.

Şiirlerdeki Değişiklikler

Orhan Veli *Garip*'in birinci baskısındaki şiirlerini ikinci baskıya alırken yazım, noktalama bakımlarından gözden geçirmiş. Dört şiirde de sözcükleri değiştirmiş.
İkinci baskıya hiçbir değişikliğe uğramadan giren şiirler şunlar
"Robenson"; "Bayram"; "Gözlerim"; "Kaside"; "Söz"
Değiştirilen sözcükler ise şu şiirlerde "Kitabe-i Seng-i Mezar I"; "Sabaha Kadar"; "İstanbul İçin"; "Güzel Havalar"

"Sabaha Kadar"ın yedinci dizesi

1. baskı
"Veyahut karıncaların buğday taşıdıklarını"
2. baskı
"Yahut da karıncaların buğday taşıdıklarını"

"İstanbul İçin"in başlığı

1. baskı
"İstanbul için Hay-Kay'lar"

2. baskı
"İstanbul İçin"

"Güzel Havalar"ın altıncı dizesi

1. baskı
"Eve ekmek ve tuz götürmeyi"
2. baskı
"Eve ekmekle tuz götürmeyi"

"Kitabe-i Seng-i Mezar I" ikinci baskıya girerken her bakımdan en çok değişikliğe uğramış olan şiir.

Onu bütünüyle karşılaştırarak yazım, noktalama değişikliklerine de örnek vermek istiyorum

1. baskı

Kitabei – Sengi – Mezar

Hiç bir şeyden çekmedi dünyada
Nasırdan çektiği kadar.
Hattâ çirkin yaratıldığından bile
Okadar müteessir değildi.
Ayakkabısı vurmadığı zamanlarda
Anmazdı ama Allahın adını
Günahkâr da sayılmazdı.

Yazık oldu Süleyman efendiye.

2. baskı

KİTABE-İ SENG-İ MEZAR

I

Hiçbir şeyden çekmedi dünyada
Nasırdan çektiği kadar;
Hattâ çirkin yaratıldığından bile
O kadar müteessir değildi;
Kundurası vurmadığı zamanlarda
Anmazdı ama Allahın adını,
Günahkâr da sayılmazdı.
Yazık oldu *Süleyman Efendi*'ye.

(Varlık, 15 Haziran 1959)

ALTTAN GELEN SANSÜR

6 Aralık 1964 günlü "Cumhuriyet" gazetesinde Orhaneli öğretmenlerinden Ahmet Ergün ile Yücel Aksan'ın bir açık mektupları yayımlandı. Olduğu gibi aktarıyorum

İSTANBUL RADYOEVİNE AÇIK MEKTUP

Radyonuzda 28.11.1964 günü saat 21-21:30 arası yayımlanan "Bir Portre" programında, şair Orhan Veli'nin 14. ölüm yıldönümü hâtırası anıldı. Büyük şairin ölümü üzerine parçalar ve Orhan Veli'nin kendi eserlerinden seçilmiş bazı şiirleri okundu. "Yol Türküleri" isimli şiiri okunurken "Arifiye Köy Enstitüsüne ait" olan kısmın çıkarılmış olması gözden kaçmadı.

1 - Şiiri tahrif etmek, şairin hâtırasına ne dereceye kadar saygı göstermektir.

2 - Köy Enstitüsü sözü, bir kültür kurumu olan Devlet Radyosunca neden sakıncalı görülmüştür?

3 - Bir sanat yapıtının, siyasi görüş ve kanaatle bir nevi sansüre uğratılması sizce de sanat özgürlüğü anlayışına aykırı değil midir?

4 - Bu tutumunuz halkın Devlet Radyosuna olan güvenini sarsmaz mı?

Büyük şairden İstanbul Radyoevi adına özür diliyoruz.

Mektup bu kadar. Radyoevi'nden ne yanıt gelecek diye düşünüyorum. Ne yanıt gelebilir!? Sanat yapıtına saygısızlığın, sinsi, acınası politikacılığın korkunç bir örneği.

Belki de salt bir işgüzarlık. Ben dinlemedim o programı. Mektupta "Yol Türküleri" diye ikinci başlığıyla anılan *Destan Gibi*'nin bütününü okuyup da yalnız Arifiye parçası mı çıkarıldı? İnanamıyor insan. Gerçekten öyleyse...

Okuyalım birlikte o parçayı da, alttan gelen sansürün nerelere kadar uzandığını görün

Arifiye!
Şoför durdu, Enistütü Mektebi, dedi,
Süleyman Edip Bey müdürün adı.
Bir yol da burada duralım;
Ellerinde nasır, yüzlerinde nur,
Yarına ümitle yürüyenlere
Bir selam uçuralım.

Bu parçanın radyoda okunması üstten gelen sansürün yasakladığı şeylerin içine giriyorsa (ki öyle olduğunu aklım almıyor), o zaman programı hazırlayanların bu şiirden bütünüyle vazgeçmeleri gerekirdi. Ondan ötesi sanata da, sanatçıya da – tek sözcükle – saygısızlıktır.

Bir başka yönü daha var işin Ahmet Ergün ile Yücel Aksan şairden özür diliyorlar; ya köy enstitülerinin yetiştirdiği binlerce öğretmenden kim özür dileyecek!?

Orhan Veli'ye bu saygısızlık ilk olarak yapılmıyor. Yaşadığı günlerde de "Aile Dergisi" "Denizi Özleyenler İçin" şiirinden şu iki dizeyi çıkarmıştı

Köpükler ki insanlarla
Zinaları ayıp değil.

Aile'ler için yayımlanan bir dergiye girmezmiş böyle sözler!..

Orhan Veli'ye saygıdan açmışken Adnan Veli ile Yaşar Nabi'ye *Bütün Şiirleri*'nin dokuzuncu baskısında da yanlışlar bulunduğunu – okurların önünde – söylemek istiyorum. Okurların önünde... çünkü sekizinci baskıda yanlışlar gördüğümü Yaşar

Nabi'ye özel olarak söylemiştim, pek önem vermedi... Düzeltilmedi sözünü ettiğim yanlışlar...

İşte size dokuzuncu baskıdan bir parça

Bu dağlar Koru dağları değil,
Bu köy Adilhan köyü değil;
Ne şu değirmen Ferhat ağanın,
Ne de bu türkü hazin;
Ne açım, ne susuz,
Ne de gurbet elde yalnız,
İskeleye yanaşsın,
Hele güneş bir çekilsin,
Gideceğim bir ahçı dükkânına
Bu akşam da orada içeceğim;
Hele şu Haliç vapuru
Yolculâr çıksın hele;
En güzel saati şimdi Eyüp'ün.

Destan Gibi'nin birinci baskısına göre bu parçada iki yanlış var "İskeleye yanaşsın," dizesi, "Hele şu Haliç vapuru"ndan sonra gelecek; "Ne de gurbet elde yalnız," dizesinin sonunda ise virgül değil, nokta olacak.

Kitabı baştan sona inceleyip de bulmuş değilim bunları. Sekizinci baskıyı karıştırırken gözüme çarpan yanlışların en önemlisi bu dize yanlışıydı; dokuzuncu baskıda düzeltilmiş mi diye baktım, düzeltilmemiş. *Bütün Şiirleri*'nin onuncu baskısını Orhan Veli'nin kendi yayımladığı ilk baskılarla karşılaştırarak hazırlamak gerekiyor.

Aralık, 1964

ŞAİRANEDEN KAÇARKEN

Sanatçının dünyaya değişik bir bakışı yoksa, bize çevremizde yaşayan insanların verdiğinden başka bir şey vermiyorsa, niçin ilgilenelim onunla? Sanatçı ne kadar sıradan insan olmak isterse istesin – ki bunu isteyen ancak bilinçli sanatçılardır – bir yönüyle, içeriği ya da biçimiyle, gene de değişik bir insan olmaktan kurtulamaz. En azından, geleceğe dönüklüğü, içinde yaşanılan çevreyi kırıp başka bir yere ulaşma özlemiyle değişiktir.

Şairin de herkes gibi düşünmesini, sözünü herkesin söylediği gibi söylemesini bekleyemeyiz. Şair sözünün "şairce", yani "şairane" olması doğaldır.

Ne var ki şairin şaire özenişi, şairin şairden çıkışıyla, yıllar yılları izlerken, kolay şiir yazma kuralları oluşuverir. Şair, değişik kişiliğinin, insanlara söyleyeceği değişik sözün baskısıyla değil, öbür şairlerin baskısıyla herkesten ayrı konuşmaya, başka bir dil kullanmaya başlar. Hele işe yeteneksiz şairlerin öncekilerin dümen suyunda çoğaltmacılık etmeleri de karışınca, kötü anlamıyla "şairane"liğin kuralları belirlenir. Yaşamın daha önce şiire sokulmuş, "şiirleştirilmiş" yanları dışında hiçbir şeyle ilgilenmeden, ustadan çırağa geçip giden bir şiir geleneği doğar. Tekrarlama, bir yere kadar ustalığı sağlarsa da, sonrası isteksizleşme, gevşeme, yapaylaşma sakıncalarıyla doludur. En kötüsü de, yaşamdan kopuk, yaşamın yaratıcı etkilerinin dışında bir sanata kapanıp kalınır. Yerilmesi, kaçınılması, karşı çıkılması gereken "şairane" işte bu noktada beliren bir yozlaşmadır. Yoksa, şairin dünyaya, olaylara bakışı ille herkes gibi olacak, dili, söyleyişi günlük konuşmaların uzağına düşmeyecek denemez.

Konuşur gibi yazan, günlük konuşma dilinin dışına çıkmadan şiire ulaşan şairler yok mu? Çok var. En başta Brecht'in şiirleri geliyor akla. Bilgi veren, öğreten, doğruya çağıran, dümdüz şiirler. Ama şairce! Günlük konuşmalar öylesine açık, aydınlık, kesin mi? Şiirin dolaylı söyleyişlere, kapalılığa düşkünlüğünün ya-

rattığı etkilerle bu açıklığı yadırgıyor, "şairce" değil sanıyoruz. Bozulmuş, yozlaşmış anlamıyla "şairane" değil, orası doğru, ama "şairce"! Kendi kurallarını kendi getiren büyük bir şiir...

Edebiyatımızda "şairane"ye karşı bildirili bir çıkış yapmış olan Orhan Veli'yi düşünelim. Şairce değil mi yazdıkları? Bu soruya karşılık vermek oldukça güç bugün. Üstünden öylesine çok şiir, öylesine değişik akımlar geldi geçti ki, Orhan Veli'nin kaçmak istediği "şairane"liğin ne olduğunu anlatmak için bir sürü örnek vermek, o çıkış yapıldığında, kalıplaşmış, yozlaşmış şiir yöntemleri nelerdi, onları göstermek gerekir. Günümüzde "şairane" deyince akla gelenle, o günlerde "şairane" deyince akla gelenin aynı olduğunu söyleyemeyiz. Örnekse, Orhan Veli'nin "şairane"ye karşı çıkan bildirisinin yer aldığı *Garip* adlı kitabında şu şiiri de vardır

ANLATAMIYORUM

(moro romantico)

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz
Gözyaşlarıma, ellerinizle?

Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerin kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.

Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epiyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

Bugünün okurlarına bu şiirin "şairane" olmadığını kabul ettirmek olanaksızdır. Şair kendisi de "*moro romantico*" diyerek belirtiyor bunu. Gerçi aşırı bir örnek seçtim, *Garip*'teki öbür şiirler çok daha az "şairane", ama hepsi de olumlu anlamıyla "şairce" Günlük konuşmalar çerçevesinde, herkesin dilinden dökülebilir gibi yazılmış "şairce" sözler.

Türk şiirinde "şairane"nin en uzağına gidebilmiş şair, bence, Rıfat Ilgaz'dır. Konuşma dilinin şiir katına çıkarılışı, onun ilk şiirlerinde, Orhan Veli'yi de geçen bir aşırılıktadır. Çok daha süssüz, çok daha yalın. Ama o şiirler de "şairce", yani "şairane"dir. (Bu sözcüğü yüklendiği olumsuz anlamdan kurtarmak gerektiği kanısındayım.)

Garip'ten bu yana sürüp gelen "şairane" düşmanlığı, şairlerimizi bir yere kadar olumlu yönde etkiledi, yapaylaşma sakıncasını bir oranda önledi denebilir. Ama özellikle yetişme dönemindeki şairler iki arada kalıp tedirgin oldular. Şiirin doğasına aykırı düşen bu düşmanlığın ise açık bir çözümlemesi bir türlü yapılamadı.

(Politika, 21 Ocak 1976)

NÂZIM'DAN ORHAN VELİ'YE

Sanatçıları körükörüne tutmak, toz kondurmadan sevmek günümüz insanının karşı durulmaz bir eğilimi anlaşılan. Her sanatçının iyi yanlarının yanı sıra kötü yanları da olabileceği, sanatçıları yadsımak ya da göklere çıkarmak değil, değerlendirmek, iyi yanları ile kötü yanlarını bir arada belirtmek gerektiği üzerinde ne kadar görüş birliğine varılsa, gene de bir yerden patlak veriyor bu eğilim. Aşırı övgüleri de, genellikle, o sanatçıyla yarışır görünenlere yöneltilen yergiler izliyor. Birini yüceltmek için, dolaylı dolaysız, bir başkasını batırmaya çalışmak en tutulan yöntem.

Son günlerde Nâzım Hikmet'le Orhan Veli'yi karşılaştıranlarda da bu yöntemin izleri görülüyor. Biraz üstlerine varsanız, Sabahattin Ali - Sait Faik çekişmesine benzer bir çekişme parlayıverecek.

Nâzım'la Orhan Veli'nin karşılaştırılmaları, şiirimizdeki gelişmelerin anlaşılması açısından kaçınılmaz bir şey. Ne var ki, ikisinden birini övmek, öbürünü yermek için değil, aralarındaki benzeyen, benzemeyen yanları görmek, göstermek için yapılmalı bu karşılaştırma.

Halka yakınlık duyan, yoksullardan yana olan, barışı, insanların eşitliğini özleyen, mutlu günlerin gelecekte olduğuna inanan her şaire "Marx'çı" diyenlerin genellemesine kapılmadan düşünürsek, her şeyden önce, Nâzım'la Orhan Veli'nin dünya görüşleri çok ayrı. Nâzım dünya görüşünü vurgulamış, "Marx'çı" olduğunu, "komünist" olduğunu açıkça belirtmiş bir şair. Bu açık sözlülüğün karşılığını, hukukçuların kanıtlanmış olduğunu kabul etmedikleri bir suçlamayla yirmi sekiz yıllık bir ceza yiyerek görmüş – 1938 yılında. Demek ki Orhan Veli şiirinin ortaya çıkmak üzere olduğu yıllarda, 1940'ta, 41'de, Nâzım cezaevinde. Orhan Veli'nin dünya görüşünü vurgulamamış olması, solculuğunu, solun neresinde durduğunu açıkça belirtmemesi şaşılacak, yadırga-

nacak bir şey değil. Yazdıklarına bakarak yapılan yorumlar ise, yorumlayanın eğilimlerine göre, ister istemez, değişik oluyor. Sağa sola çekmeden yapılacak nesnel yorumlarda, Orhan Veli'nin "Marx'çı" bir dünya görüşü çerçevesine sokulabileceğini sanmıyorum. Ancak solcu olduğu, toplumsalcılığa eğilim duyduğu söylenebilir.

Nâzım'la Orhan Veli'nin sanat anlayışları da benzemiyor. Yapmak istediklerini belirten sözlerini karşılaştırınca, şiir üzerine söylediklerine bakınca, benzer yanlar var, ama ortaya koydukları ürünlere bakınca çok uzak oldukları görülüyor.

Orhan Veli'nin Nâzım'ın cezaevinden de, şiirinden de uzak kalmak istemesi doğaldır. Önünde yirmi sekiz yıla yargılı, yazdıklarını yayımlama olanağı elinden alınmış bir şair örneği varken, dergi kapılarından çevrilmek istemeyen, yazdıklarını yayımlama özlemi içinde bulunan genç bir sanatçının, başka türlü davranması beklenemez. Öylesine özgün, öylesine çarpıcı bir şiirin etki alanına girmek ise, ikinci elden bir çoğaltıcı olmayı seçmekten başka nedir?

Garip'in önsözünde (1941) Orhan Veli şöyle der "Birtakım ideolojilerin söylediklerini bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiçbir yeni ve sanatkârane hamle yoktur. Yapıyı temelinden değiştirmelidir." (*Garip*, 1. basım, s. 7)

Nâzım'la Orhan Veli'nin sanat anlayışlarında en önemli ayrılık budur, bence. Orhan Veli "yaşamak hakkını mütemadî bir didişmenin sonunda" bulan sınıfın "zevkini aramak, bulmak, sanata onu hâkim kılmak" gerektiğini söyler. "Mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak" değildir, ona göre. Bu anlayışa yönelişinde Nâzım'ın varlığından etkilenmediği, karşısına onu almadığı, onun sanat anlayışına bir eleştiri getirmediği düşünülemez. Orhan Veli'nin biçimlenişinde, Nâzım bazen etkilenilen, bazen sakınılan, etkilerinden kaçınılan sanatçı olarak hep vardır.

Peki, getirdiği eleştiri yanlış mı? Zorlama mı?

Yıllar sonra, *Memleketimden İnsan Manzaraları*'na varacak çalışmalar içindeyken, Nâzım, Piraye'ye yazdığı bir mektupta şöyle diyor "Şiirde realist üslûbu realist muhtevaya uydurmak

lâzım. Realist olmayan muhtevaların kalıplarını şimdiye kadar islâh edip realist muhtevaya giydirmeye çalışmış olduğumu sandığım için bu yeni araştırmalarla bir dönüm, bir sıçrama yaptığımı, yahut yapacağımı umuyorum." (*Nâzım ile Piraye*, l. basım, s. 122)

Nâzım'ın kendisine yönelttiği bu eleştiri, Orhan Veli'nin eleştirisine bir yere kadar uyuyor. Ama bir sınıfın zevkini aramanın o sınıfın "ihtiyaçlarının müdafaasını" yapmaktan ayrı bir iş olduğuna Nâzım hiçbir zaman inanmamıştır. Hangi üslubu kullanırsa kullansın onun için bu kaygı en önde gelmiştir.

Dünya görüşleri ile sanat anlayışlarındaki bu temel ayrılıkların ötesinde, Nâzım'la Orhan Veli'nin şiirleri de benzemez. Bu bakımdan, Orhan Veli'nin şiirimize getirdiği yeniliklerin hepsini, daha önce Nâzım'ın denediğini söylemek, bence, yanlıştır. Ama şu da bir gerçek Orhan Veli, Nâzım'ın açtığı yoldan gelmiştir. Tıpkı Nâzım'ın Yahya Kemal'in açtığı yoldan gelişi gibi.

Bir de Nâzım'da Orhan Veli etkisinden söz edenler var. Bazıları kızıyor buna. Oysa işin gerçeği şöyle

Nâzım cezaevinden çıktığı sırada, bir şairin, bütün dünya şairlerinden güzel bulduğu şeyleri alması gerektiği görüşünü savunuyor, yakınlarıyla bu konuyu tartışıyordu. Örnekse, Rasih Güran'la "Kımıl kımıl kımıldanır" dizesi üzerine böyle bir tartışmaları olmuş, Rasih bu görüşü bir türlü kabul edememişti. Batılı şairlerin birbirlerinin üslubunda yazma denemelerini anımsatıyorsa da, aslında bir işbirliği, şiirde bir ortaklamacılık aranışıydı bu.

Nâzım, önceleri pek tutmadığı Orhan Veli'ye "Yaprak" döneminden sonra yakınlık duymaya başlamış, hele daha sonraları, dış ülkelerde tanıttığı şairlerimizin başına onu almıştı. Ayrıca, onun üslubunda şiirler yazarak bu kendisinden genç ustayı da şiirini geliştirmek için yararlandığı, hayranlık duyduğu dünya şairleri arasına kattı. Bunu özellikle yaptığı kanısındayım. Yoksa şiirinin gelişmesi o yönde değildi. Son döneminde yazdığı "Saman Sarısı", "Tanganika Röportajı" gibi şiirlere bakılırsa, bir geri dönüşü özlemiyordu, Orhan Veli üslubundan çok uzaklardaydı.

(Politika, 4 Şubat 1976)

BİR FAKİR ORHAN VELİ

Orhan Veli şiir kitabı çıkarmanın belki de en büyük ustasıydı. Sağlığında yayımladığı altı kitap (*Garip I, Garip II, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı*) bu işe verdiği önemi açıkça gösterir. Kötünün kötüsü basımevlerinde, nasıl öyle beğeni ürünü kitaplar çıkarabildiğine akıl erdirmek gerçekten güçtür. Boyutları, kâğıtları, harfleri, resimleri, kapakları, tüm görünüşleriyle şiir tadı veren kitaplar... Orhan Veli'nin basımevlerinde işçilerle dostluk kurduğu, onlarla birlikte çalıştığı, beğenmediği sayfaları yeniden yaptırdığı, kısacası, kitaplarının basılmasına büyük emek harcadığı anlaşılıyor. Gittikçe de ustalaşmış bu işte Her kitabı bir öncekinden daha güzel.

Ölümünden sonra ise, ilk basımı Ocak 1951 tarihini taşıyan *Bütün Şiirleri* tatsızlığı başlıyor. O günlerde en önemli şey kitapların ucuz olmasıydı 144 sayfa, 100 kuruş. Kâğıdı, baskısı, içi dışı, her şeysi sıradan bir kitaba, Orhan Veli'nin şiirleri, çuvala doldurulur gibi, tıka basa doldurulmuştu. Basımlar birbirini izledikçe, dizgi düzelti yanlışları çoğaldı, dizelerin yer değiştirdiği bile oldu. Başkaları da uyarmıştır herhalde, bir ara ben de görebildiğim yanlışları düzeltip vermiştim yayımcıya. Asım Bezirci bu konuda daha ileri gitmiş, 1967'de bir yazı yayımlamıştı.*

Ucuz kitaplar dönemi kapanıp kitapçılar yalnız pahalı kitap satmaya başlayınca, *Bütün Şiirleri* birdenbire büyüyüverdi, ilk basımdaki tıka basalıktan kurtuldu. Gerçi araya sonradan bulunan bazı şiirler de katılmıştı, ama asıl önemlisi bir sayfaya iki şiir sıkıştırılmıyordu artık On ikinci basım, Mayıs 1973, 240 sayfa, 10 lira. Varlık Yayınevi'ndeki son basım...

Geçen ay, Kasım 1975'te ise *Bütün Şiirleri*'nin on üçüncü basımını Bilgi Yayınevi yaptı. Derleyip düzenleyen Asım Bezirci. 298 sayfa, 20 lira. Baştaki "Birkaç Söz"e göre, şairin "basılmış ya

*Bu kitabı derlerken gördüm, Aralık 1964'te konuya ben de değinmişim bir yazımda. Bkz. ss. 36-37

da basılmamış bütün şiirleri bir araya getirilmiş", "eksikleri ve yanlışları giderilmiş" Demek ki Orhan Veli, yirmi beş yıl sonra, şiirlerine gereken önemi verecek elleri buldu diye düşünüyor insan. Ama çok sürmüyor bu sevinç. Şöyle bir karıştırınca, on üçüncü basımın, birçok bakımdan, daha önceki basımları aratan bir kitap olduğu görülüyor. Sayfa düzeni, dizgisi, düzeltisi kadar, derlenişi de kötü.

Asım Bezirci alıngandır, beni yıkmak istiyor diye ayaklanır, onun için hemen belirteyim Kitabın başarısızlığı derleyip düzenleyenden çok, yayımcıdan geliyor.

Kim düşünmüş, nasıl düşünmüş, bilinmez, şiirleri on punto harflerle, on altı katrata dizmişler. Bütün uzun dizeler kırılmış. Kırılanı da alta, sağa indiriverince, yeni bir dize gibi olmuş.

Sayfa düzeni ise benzeri görülmemiş bir anlayışla yapılmış. Bakıyorsunuz, uzun bir şiir başlıyor, başlığı sayfanın tepesinde, biraz ara, dört beş dize, altı boş. Bilmeyen bitti sanır. Oysa arka sayfa silme dolu. Yalnız uzunlar değil, kısa şiirler de gelişigüzel bölünmüş. "İstanbul Türküsü"ne (ss. 86-87) bir göz atmak, kitabı kapatıp bir yana bırakmaya yeter. (*Vazgeçemediğim*'in ilk basımında Orhan Veli'nin bu şiiri sayfaya nasıl yerleştirdiğini okurlarımın görmesini isterdim.)

Ayrıca, bazı şiirlerde, bilmeyenlerce anlaşılması güç dizgi düzelti yanlışları da var "Gece ne kadar serin olsa" dizesinde "serin" yerine "derin" (s. 61); "Gökyüzünü boyarım, her sabah" dizesinde "boyarım" yerine "boylarım" (s. 143); "Erol Güney'in kedisinin" diye başlayan tümcede "kedisinin" yerine "kendisinin" (s. 152) dizilmiş, düzeltide de nasıl olmuşsa atlanmış.

Bunlar hep yayımcının dikkatsizlikleri. Asım Bezirci'ye gelince "Derlemeye *Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı* adlı eserlerin ilk basımları temel alınmıştır," diyor. Oysa *Garip*'in birinci basımını görmemiş bile. İkinci basımı temel almış. Birinci basımda o şiirlerin hepsi yoktur. Bambaşka bir kitaptır birinci basım. "Garip" başlıklı yazı da birinci basımda biraz değişiktir. Sonra Asım Bezirci'nin "Kitaplara Girmeyen Şiirler" bölümüne koyduğu iki şiir, "Kuş ve Bulut" (s. 266) ile "Ağaç" (s.

210) *Garip*'in birinci basımında giriş çıkış şiirleridir. İkisi de kitaba girmiş şiirler. Hele "Kuş ve Bulut" Orhan Veli'nin kitap sayfasına geçmiş ilk şiiri...

Derleyici birinci basımlarla karşılaştırırken bulabileceği önemli bir yanlışı da atlamış. On ikinci basımda "İstanbul Türküsü"nün sondan dördüncü, üçüncü dizeleri yanlıştı. (s. 151) On üçüncü basımda ilki düzeltilmiş, ama "Bir garip Orhan Veli" dizesi olduğu gibi bırakılmış. (s. 87) Kitabın birinci basımında bu dize "Bir fakir Orhan Veli" biçimindedir.

Asım Bezirci'nin şiirleri sıralayışta yaptığı değişikliğin de kötü olduğu kanısındayım. Önce kitapları koymuş, sonra kitaplardan önceki şiirleri (acemilik dönemi), sonra kitaplardan sonrakileri (ustalık dönemi), en arkaya da yarı gırgır manzumeleri yerleştirmiş "Cânân", "Efsâne", "Şarkı I", "Şarkı II" Bu sıralama şairdeki gelişmelerin izlenmesini güçleştiriyor. Sondaki "Aşk Resmigeçidi" olmasa, okurlar Orhan Veli'yi eski şiire dönmek üzereyken öldü sanacaklar.

(Politika, 10 Aralık 1975)

GEMLİĞE DOĞRU

Önceki yazılarımdan birinde, Orhan Veli'nin yirmi beş yılda on üç basım yapan *Bütün Şiirleri*'nin bir kerecik bile yanlışsız basılamadığına değinmiştim.

Geçenlerde, şairin 1949-50 yıllarında çıkardığı "Yaprak" dergisinde okuduğum, Nâzım'dan söz eden bir yazısına yeniden bir göz atmak için, "Orhan Veli - Bütün Eserleri" dizisinin ilk kitabı *Edebiyat Dünyamız*'ı karıştırdım. Hayret! Yok öyle bir yazı!

Varlık Yayınları'nda olsa şaşılacak bir şey değil, okullara sokmazlar filan diye, daha neleri ayıklıyorlar! Ölçüleri değişik. Nitekim *Nesir Yazıları*'na (Varlık Yayınları, 1953) alınmamıştı aradığım yazı; ama Bilgi Yayınevi'nin yayımladığı, üstelik de bu gibi konularda çok titiz olan Asım Bezirci'nin derlediği bir kitapta bulacağımı umuyordum.

Başlığını da anımsamadığım için, kitabı nerdeyse baştan sona okudum. Hayır. Yok. Bir kuşku düştü içime. Acaba yanlış mı kaldı aklımda, "Yaprak"ta imzasız çıkmış bir yazıydı da, ben yıllar geçerken, kafamda onu Orhan Veli'ye mi yakıştırdım? diye düşündüm...

"Yaprak" dergileri de elimin altında değildi. Kaldı öyle.

Birkaç gün önce, öğretmenim, şair İlhami Bekir Tez, "Orhan Veli'nin bu yazısını biliyor musun?" diyerek daktiloyla yazılmış bir kâğıt tutuşturdu elime. Aradığım yazının bir bölümü. Altında da derginin tarihi, sayısı Yaprak, 1 Mart 1950, Sayı 21.

Edebiyat Dünyamız'da, nedense, öyküleri dışında, Orhan Veli'nin bütün düzyazıları derlenmiş sanıyordum. Oysa baktım kitapta böyle bir açıklama yokmuş. Ama "Bütün Eserleri" deyince, insanda öyle bir izlenim doğuyor, bütün düzyazıları bu kitapta diye düşünülüyor anlaşılan.

Neyse, birinci sayısı dışında, "Yaprak" dergilerinin hepsini buldum. Bu dergide Orhan Veli Kanık, ya da O.V.K. imzasıyla

çıkmış yazıların büyük çoğunluğu var *Edebiyat Dünyamız*'da. Yalnız şu yazılar yok

"Pompei'nin Son Günleri" (15.2.1949, Sayı 4); "Genç Şairden Beklenen" (1.3.1949, Sayı 5); "Sait Faik İçin" (1.2.1950, Sayı 19); "Nasrettin Hoca ve Yeni Adam" (15.2.1950, Sayı 20); "Şiir Yolu İle Tanıtma" (1.3.1950, Sayı 21); "Nâzım Hikmet Meselesi" (Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli birlikte yazmışlar) (15.5.1950, Sayı 26).

Buna karşılık, "Philippe Soupault Türkiye'de, Philippe Soupault Yaprak'ta" başlıklı bir yazı (1.5.1949, Sayı 9) dergide "Yaprak" diye imzalandığı halde kitaba alınmış.

Bu yazı, bence de, Orhan Veli'nin yazdığı bir yazı, ama dergide "Yaprak" imzalı daha başka yazılar da var. Önemli yazılar üstelik. Birini alınca, öbürleri üzerinde de durmak, araştırmak, soruşturmak, kesin kanıtlar bulmak, ayrıca yayımlarken bu durumu belirtmek gerekir. Sonra dergide bazı takma adlarla da yazılar çıkmış. Onları da kimlerin yazdığı, o günlerde "Yaprak" çevresinde olanlardan öğrenilebilir. Evet, bu ayrı bir konu. Kitaba alınmamış olan yazılara dönelim.

Benim görüşüme göre, bu altı yazıdan dördü çok önemli yazılar "Genç Şairden Beklenen", "Sait Faik İçin", "Şiir Yolu İle Tanıtma", "Nâzım Hikmet Meselesi"

Asım Bezirci bunları atlamış, görmemiş olamaz. Şairin gene o sayılardaki kısa yazılarını, notlarını, değinmelerini kitabına almış; baş sayfaya, en göze batan yerlere konan bu yazıları nasıl görmez!

– Yoksa ayrı bir kitapta mı toplayacak onları?

– Bir kitap daha dolduracak yazı kalmış mıdır geriye?

– Öykülerle birlikte, belki...

Ama şöyle bir durum da var

"Pompei'nin Son Günleri" bu kitaptaki yazılardan ayrılacak nitelikte değil.

"Şiir Yolu İle Tanıtma" ile "Nâzım Hikmet Meselesi" başlıklı yazıların ise, *Edebiyat Dünyamız* adlı derlemede yer alan "Bir Yargıcın Söyledikleri" (ss. 235-236), "İşin Kolayı" (s. 236), "Üç

Sosyalist Şair" (ss. 236-237), "Moskova Uşakları" (s. 237), "Bazı Üniversiteli Gençlere" (ss. 239-242) başlıklı yazılarla birlikte yayımlanmaları gerekirdi. Bir olayın gelişmelerini, o gelişmeler karşısında Orhan Veli'nin düşüncelerini veriyor bu yazılar. Birbirine sımsıkı bağlı. Sonra o günlerin politik koşulları açısından da, günümüz okurlarının bu yazıları birlikte okumaları, bazı gerçekleri daha kolay anlamalarını sağlardı.

– Neden ayırsın derleyici böyle birbiriyle ilişkili yazıları?

– Yoksa bazı dergileri görmedi de, başkalarının yaptığı seçmelerden mi yararlandı?

– Orhan Veli için bir de inceleme kitabı yayımlamış bir eleştirmenin "Yaprak" dergilerini görmediği düşünülemez.

– Öyleyse ne?

Doğrusunu söylemek gerekirse, Asım Bezirci'nin *Edebiyat Dünyamız*'ı derlerken nasıl bir yöntem izlediğini ben anlayamadım. Kendisi de açıklamamış. Herhalde dizinin üçüncü kitabı çıkana kadar bekleyeceğiz.

Niçin bu kadar kararsızlığa, şaşkınlığa düştüğümü okurlarımın da anlamaları için, yirmi beş yıldır, "Yaprak" dergisini görmemiş olanlara bir türlü ulaşamayan, nerdeyse benim bile unuttuğum, Orhan Veli imzasıyla yayımlanmamış mıydı acaba diye düşünmek durumunda bırakıldığım, "Şiir Yolu İle Tanıtma" başlıklı yazının son bölümünü birlikte okuyalım

"Bugün, Avrupa'da tanınan bir tek şairimiz var Nâzım Hikmet. O da bize rağmen tanınıyor. Biz 'Aman kimse duymasın!' diyoruz. Ama faydası yok; duymuşlar. Nâzım Hikmet'i bize onlar kabul ettirmeğe çalışıyorlar. Adını, lehimize değil, aleyhimize kullanıyorlar. Bizi, büyük şairler yetiştiren bir millet olarak değil, büyük şairleri hapislerde süründüren bir millet olarak tanıyorlar.

"Bu satırları, kültür propagandasının önemini belirtmek için yazıyorum; Nâzım Hikmet'i övmek için değil. Nâzım Hikmet için söylenmesi gereken sözlerin şu üç beş satıra sığmayacağını bilirim. Bugüne kadar, değil yazı yazmak, iki üç dostumuzla konuşurken dahi onun adını ağzımıza alamazdık. Kaç defa duymuşsu-

nuzdur 'Fikirleri bir yana, iyi şairdir,' dediklerini. Niçin bu korku? Niçin, insanı fikrinden ayırmak arzusu? İnsan, fikriyle bir bütündür. İnsan, insanlar içinde yaşadıkça fikrinden dolayı mahkûm olmaz.

"Neyse; bırakalım bunları da, asıl konumuza dönelim. Bize, dünya barışına hizmet ederken milli bir gurur sağlayacak sanatçılarımız, dünya milletleri karşısına alın akıyla çıkacak şairlerimiz var. Unutmayalım onları. Unutmayalım onları demek, milli menfaatlerimizi unutmayalım, demektir. Unutmayalım." (Yaprak, 1 Mart 1950, Sayı 21)

İşte Orhan Veli'nin yazısı böyle bitiyor. Asım Bezirci bu yazıyı önemsememiş, onun için almamış derlemesine denebilir mi?

(Politika, 18 Şubat 1976)

KONUMUZ ORHAN VELİ

Orhan Veli'nin *Bütün Şiirleri*, *Edebiyat Dünyamız* adlı kitapları üzerine yazdığım yazılarla Asım Bezirci'ye yardım ettiğimi sanıyordum, oysa o haksızlık ettiğim kanısında. Eleştiriye katlanamayan bir eleştirmenin üstüne gitmemek, arkasını bırakmak daha doğru olur, ama konumuz Asım Bezirci değil, Orhan Veli. Orhan Veli'nin kitapları doğru dürüst basılsın diye yazılıyor görülen aksaklıklar. Asım Bezirci'nin talihsizliği (aslında talihi) böylesine onurlu bir derleyiciliği yüklenmiş olmasında.

"Gemliğe Doğru" başlıklı yazımda "Doğrusunu söylemek gerekirse, Asım Bezirci'nin *Edebiyat Dünyamız*'ı derlerken nasıl bir yöntem izlediğini ben anlayamadım. Kendisi de açıklamamış. Herhalde dizinin üçüncü kitabı çıkana kadar bekleyeceğiz," demiştim. (Politika, 18 Şubat 1976)

Ama o kadar beklememiz gerekmedi. 24 Şubat 1976 günlü "Politika"da "Haksızlığa Karşı" başlıklı yazısıyla yöntemini açıkladı Asım Bezirci *Edebiyat Dünyamız*'a, 1969'da Varlık Yayınevi'nin çıkardığı *Denize Doğru*'nun dışında kalan yazıları almış.

Önce yazışmamıza neden olan olayı özetleyeyim

1953'te Varlık Yayınevi Orhan Veli'nin *Nesir Yazıları* adlı derlemesini yayımladığı zaman, şairin "Yaprak" dergisinde Nâzım için yazdığı bir yazıyı da almışlar mı diye bakmıştım. Yoktu. Başlığını bilmiyordum yazının, onun için bütün kitabı baştan sona gözden geçirmek zorunda kalmıştım.

1969'da *Denize Doğru* çıktı. İçinde dışında, kitabın *Nesir Yazıları*'nın ikinci basımı olduğu belirtiliyordu. Ben gene de karıştırmıştım bir değişiklik var mı, daha doğrusu, önemli saydığım o yazıyı almışlar mı diye. Yoktu.

1975'te Asım Bezirci'nin *Edebiyat Dünyamız* adlı derlemesi çıktı. Açıp bakmadım bile. Asım Bezirci'nin böyle bir yazıyı derlemesine almaması düşünülemezdi. Sonra, "Nâzım'dan Orhan Veli'ye" başlıklı, 4 Şubat 1976 günlü "Politika"da çıkan yazımı ya-

zarken, şairin o yazısını yeniden okumak istedim. Başlığını bilmediğim için de, bu kez *Edebiyat Dünyamız*'ı baştan sona gözden geçirmek zorunda kaldım. Hayret! Yok öyle bir yazı! Kendimden kuşkuya düştüm. "Yaprak"ta imzasız çıkmış bir yazıydı da, ben yıllar geçerken, kafamda onu Orhan Veli'ye mi yakıştırdım? diye düşündüm... Arkasını bıraktım. Araştırmadım. (Hani bir eleştirmene de bundan fazla güven olmaz!)

Derken İlhami Bekir Tez, bir rastlantı olarak, Orhan Veli'nin aradığım yazısının aradığım bölümünü bana gösterince, Asım Bezirci'ye de güvenmemek gerektiğini anlayarak "Yaprak" dergilerini aradım. Birinci sayısı dışında hepsini buldum. Yazı Orhan Veli'nin imzasıyla 1 Mart 1950 günlü sayıda çıkmıştı. Başlığı "Şiir Yoluyla Tanıtma" Şaşırdım. Asım Bezirci böyle bir yazıyı atlamazdı. "Yaprak"taki öteki yazıların *Edebiyat Dünyamız*'a alınıp alınmadığını araştırırken derlemeye girmemiş altı yazı bulunduğunu gördüm. Kararsızlığımı, şaşkınlığımı belirten "Gemliğe Doğru" başlıklı yazıyı yazdım. Çok da iyi etmişim. Asım Bezirci biraz üzüldü, haksızlığa uğradığını sandı, ama onun da yardımıyla ne gerçekler çıktı ortaya. Az sonra göreceksiniz. Gerçi Asım Bezirci'nin söylediği gibi, yazımda sorduğum soruların karşılıklarını, araştırsam ben kendim de bulurmuşum, orası açık, ama böylesi daha çabuk oldu. Ayrıca "Yeni Ortam"daki yazıyı belki de hiç bulamazdım.

Şöyle diyor Asım Bezirci

"Soruları gibi eleştirileri de büyük çoğunlukla yersiz, hatta gereksiz. Çünkü, sözünü ettiği (ve etmediği) yazılar Orhan Veli'nin *Nesir Yazıları* (yahut *Denize Doğru*) eserinde bulunmaktadır. Oradaki yazılardan hiç biri *Edebiyat Dünyamız*'a alınmamıştır. *Edebiyat Dünyamız* bağımsız bir eser olarak hazırlanmıştır. ("Bütün Yazıları" değil de "Edebiyat Dünyamız" adını taşıması da bundandır.) Varlık Yayınevi'nin çıkardığı *Denize Doğru*'nun henüz tükenmediği öğrenildiğinden böyle bir yol tutulmuştur.

"Memet Fuat bu kadar açık bir gerçeği anlayamamış. Kaldı ki durum, 18 Mart 1975 tarihli Yeni Ortam'a verdiğim haberle de kamuoyuna açıklanmıştır." (Politika, 24 Şubat 1976)

Verdiği bilgiler üzerinde durarak Asım Bezirci'ye yardımcı olmaya girişmeden önce, çok önemli bir noktaya değinmek istiyorum. Asım Bezirci derlemesini nasıl yaptığını "Yeni Ortam"a verdiği bir haberle "kamuoyuna" açıkladığını bildiriyor. Bir kitabın nasıl derlendiği, günlük bir gazetede "kamuoyuna" açıklanmaz. Derlemenin başına, ya da sonuna, bir önsöz, bir sonsöz, ya da arka kapağa bir not olarak konur.

Okurlar *Edebiyat Dünyamız*'ı alacak, 18 Mart 1975 tarihli "Yeni Ortam" gazetesine derleyicinin verdiği haberde "kamuoyuna" açıklanmış bulunduğu için de, nasıl derlendiğini bilecek, önceden biliyor olacak! Asım Bezirci bunu değil okurlardan, eleştirmenlerden de bekleyemez. Derlemeyi nasıl yaptığını, hangi yazıları alıp hangilerini almadığını "kitapta" açıklamalıydı.

Hiç kuşkusuz, büyük emek verilmiş *Edebiyat Dünyamız*'a, bunu kimse yadsıyamaz. Onca dergiyi taramak, yazıları bulmak, daktiloya çekmek, baskıya hazırlamak kolay iş mi! Ama nedense kitabın nasıl derlendiğini aydınlığa çıkaracak yarım sayfalık bir açıklama okurlardan esirgenmiş.

Neyse, biz gelelim verdiği bilgiler üzerinde durarak Asım Bezirci'ye yardımcı olmaya.

1. *Denize Doğru*'daki yazılardan "hiç biri *Edebiyat Dünyamız*'a alınmamıştır" denemez. İki tanesi alınmış "Dil" (DD, s. 37; ED, s. 154), "Ciddi" (DD, s. 39; ED, s. 70).

2. "Sözünü ettiğim", "Yaprak"ta çıkıp da *Edebiyat Dünyamız*'a alınmamış altı yazıdan yalnız üçü ("Genç Şairden Beklenen", "Nasrettin Hoca ve Yeni Adam", "Sait Faik İçin") *Denize Doğru* adlı kitapta var.

"Pompei'nin Son Günleri" ile Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet'in birlikte imzaladıkları "Nâzım Hikmet Meselesi" başlıklı yazı, *Denize Doğru*'da yok.

Bu kitabın dışında kalan "bütün düzyazıları kucakladığı" "Yeni Ortam"da kamuoyuna açıklanmış bulunan *Edebiyat Dünyamız*'a da bu iki yazı alınmamış.

3. Asım Bezirci'nin *Nesir Yazıları* (1953, ss. 67-69) ile *Denize Doğru*'da (1969, ss. 93-95) bulunduğunu söylediği "Şiir Yolu İle

Tanıtma" yazısına gelince. Kolayca ortaya çıkarabileceğim bu büyük "dümen"i bugüne kadar geciktirmiş olmanın sorumluluğunu duyuyorum. Yıllar önce "Yaprak" dergilerini bulup aradığım yazının başlığına bakmam gerekirmiş. Oysa ben bunu yapacağıma, Asım Bezirci'ye güvenerek kendimden kuşkuya düşecek kadar işin arkasını bırakmışım. Böylece büyük bir düzmecilik günümüze kadar sürüp gelmiş. Ayrıca, "Gemliğe Doğru" başlıklı yazıma karşılık verirken Asım Bezirci'nin bu "dümen"i ortaya vurmaması da çok kötü bir davranış. Gerçeği açıklayacağına, *Nesir Yazıları*'nda, *Denize Doğru*'da var o yazı, "yıllardır okurlara ulaşmış bulunmaktadır" diye, beni Orhan Veli'nin kitaplarını iyi okumamakla suçlamayı yeğ tutuyor.

Büyük bir "dümen" dediğim şu Önce *Nesir Yazıları*'na, sonra *Denize Doğru*'ya "Şiir Yoluyla Tanıtma" yazısı alınmış, ama Nâzım'la ilgili olan, 18 Şubat 1976 günlü "Politika"da yayımladığım son bölümü kesilerek alınmış. Bu yazı eksiktir, kesilmiştir diye bir açıklama yapmadan. Yani "Şiir Yolu İle Tanıtma" başlıklı yazı, Asım Bezirci'nin söylediği gibi, "yıllardır okurlara ulaşmış", ne var ki Nâzım'la ilgili, aslında yazının yazılmasına neden olan son bölümü "yirmi beş yıldır, 'Yaprak' dergisini görmemiş olanlara bir türlü" ulaşamamış.

Asım Bezirci işte bu korkunç "dümen"i örtmeye çalışıyor. Sayfa numaralarını veriyor da, yazının kesilmiş olduğunu söylemiyor. Çünkü *Edebiyat Dünyamız*'ı derlerken onu bütünüyle alması gerekirdi. Atlamış. Şimdi örtmek, kapatmak istiyor.

Asım Bezirci'nin gerçeklerden çok kendine düşkünlüğü şu sözünde de açık

"Memet Fuat 'Pompei'nin Son Günleri' başlıklı yazının Orhan Veli'nin olduğunu söylüyor." (Politika, 24 Şubat 1976)

Ben söylemiyorum, Orhan Veli söylüyor, imzalamış yazıyı. (Yaprak, 15.2.1949, Sayı 4) Ama öyle usturuplu kuracaksınız ki tümceyi, sanki ortada kimin olduğu bilinmeyen bir yazı varmış da, Orhan Veli'nin olduğu ileri sürülüyormuş gibi gelecek okurlara...

Asım Bezirci eleştiriden hoşlanmıyor, yanılmış olmayı da sevmiyor. Anlayışla karşılamak, üstüne gitmemek gerekir. Ama, ne yapalım ki, başta da söylediğim gibi, konumuz Orhan Veli. Gelecek yazımda Orhan Veli'nin yapıtlarını derlerken nasıl davranılması gerektiği üzerinde duracağım.

(Politika, 3 Mart 1976)

Orhan Veli'nin yapıtlarını nasıl derlemeli?

Değişik dünya görüşlerine, değişik sanat anlayışlarına bağlı, değişik beğeni düzeylerinde eleştirmenlerin, bu konuda birbirini tutmaz önerileri olabilir. "En doğrusu budur, ille böyle yapılmalıdır," demeden, ben de, kısaca, düşüncelerimi yazmak istiyorum. Orhan Veli'nin yapıtlarını bugün derleyen, ya da ilerde derleyecek eleştirmenlere yardımcı olmak amacıyla...

Önce düzyazılarından başlayalım.

Orhan Veli, adını eleştirmenler arasına sokacak önemde yazılar yazmış mıdır? Bir eleştiri antolojisi düzenlense Orhan Veli'den yazı alınmaması bir eksiklik sayılır mı?

Bu sorulara "Evet" diyen çıkmaz kanısındayım. Yazdıklarına gösterdiğimiz ilgi, daha çok, Orhan Veli'nin düşüncelerini öğrenmek, siyasal görüşlerindeki, sanat anlayışındaki gelişmeleri izlemek içindir. En başta kendisi özlemez eleştirmenliği, çeşitli konularda düşüncelerini söyleyen bir şair olarak yazar. Eleştirmen ya da denemeci havasına hiç girmez.

Bu havaya en yakın düştüğü, yazdığına da sonradan pişman olduğu "Garip" başlıklı yazısının bile "inceleme" diye nitelenebileceğini sanmıyorum.

Uzun yazısı zaten çok az. Genellikle "değinme" yazmış. Güncel sorunlar çerçevesinde. Tatlı tatlı. Eleştirmenleşmemeye, yüksekten konuşmamaya büyük özen göstererek.

Bu bakımdan, Orhan Veli'nin yazılarını, konularına göre değil de, yazılma, yayımlanma tarihlerine göre sıralamak daha doğru olur. Siyasal görüşlerindeki, sanat anlayışındaki gelişmelerin kolayca izlenmesini sağlamaktır çünkü amaç.

Belli konuları kendine dert edinmiş, yazarlığının çeşitli dönemlerinde tekrar tekrar o konuları ele almış bir eleştirmene baktığımız gibi bakamayız ona.

Bence, konuşmalarını bile, tarih sırasına göre, yazılarının arasına serpiştirmek gerekir. Örnekse 1937, 1938, 1940 yıllarında "Ulus"ta, "Resimli Hafta"da, "Akşam"da çıkan konuşmalar *Bütün Yazıları*'nın en başına konabilir.

Sonra *Garip*'in birinci basımındaki yazı gelir. *Garip*'in birinci basımı Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet'in birlikte çıkardıkları bir kitap sanılıyor kimilerince. Oysa üçünün değil, yalnızca Orhan Veli'nin kitabıdır *Garip*. Bir "tez" gibidir. *Garip / Şiir Hakkında Düşünceler ve Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli'den Seçilmiş Şiirler*. Başta Orhan Veli'nin "Garip" yazısı, arkasından üç şairin şiirleri. Girişte, çıkışta ise Orhan Veli ile Oktay Rifat'ın birlikte yazdıkları "Kuş ve Bulut" ile "Ağaç"

"Garip" başlıklı yazıyı 1941 basımından almak gerekir. Çünkü 1945'te yapılan ikinci basım bambaşka bir kitaptır. Birçok şey değiştirilirken bu yazı da ufak tefek ama ilginç değişikliklere uğramıştır. Yapıldığı okura bildirilmeyen bu değişiklikler Orhan Veli'deki gelişmeleri göstermeleri bakımından önemlidir.

Örnekse yazının can alıcı bir tümcesi ilk basımda şöyleyken

"Bir takım ideolojilerin söylediklerini bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiçbir yeni ve sanatkârane hamle yoktur." (*Garip*, 1. basım, s. 7)

İkinci basımda şöyle olmuştur

"Bir takım nazariyelerin söylediklerini bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiç bir yeni, hiç bir sanatkârane hamle yoktur." (*Garip*, 2. basım, s. 12)

Bu gibi değişikliklerin izlenmesi için, soldaki çift sayılı sayfalara "Garip"in 1941, sağdaki tek sayılı sayfalara 1945 basımlarını karşılıklı koymak ilginç olur. Bu iş gerçi notlarla da sergilenebilir, ama dil yönünden, üslup yönünden de ufak tefek değişiklikler var, karşılıklı basımda onlar da ortaya çıkar.

Arkasından 1942, 1944, 1945 yıllarında "İnkılapçı Gençlik", "İşte", "Vatan", "İstanbul", "Doğuş" gibi yayın organlarında çıkan yazılar geliyor. 1945'te bir de *Garip*'in ikinci basımının başına konan "Garip İçin" başlıklı yazı var. Önemli bir yazı. Gene o yıl

"Ülkü"de yazmaya başlıyor Orhan Veli. "Ülkü" bir halkevi dergisi. 1946'da da sürüyor bu yazılar. 1946'da Kadıköy Halkevi'nde bir de konferans veriyor. 1947'nin ilk aylarında ise, 15.1.1947 ile 1.4.1947 arası, çeşitli yayın organlarında birbiri ardına altı konuşması çıkıyor.

Bu arada "Ülkü" dönemi kapanmıştır. 1947-48'de "Varlık"ta yazdığını görüyoruz. Asıl önemlisi, 15.2.1947'de, Mehmet Ali Aybar'ın "Hür" adlı haftalık gazetesinde bir yazısı çıkıyor. "Hür" kapatılınca, "Zincirli Hürriyet" adıyla yayımlanmaya başlıyor. 5.4.1947, 12.4.1947, 19.4.1947'de Orhan Veli'nin "Zincirli Hürriyet"te üç yazısı birbirini izliyor.

Gene de "aforoz" edilmiş değildir. 1948'in onuncu ayında C.H.P.'nin "Ulus" gazetesinde "Yolcu Notları" başlıklı iki yazısı basılıyor.

1949-1950 ise "Yaprak" dönemidir. İlerici yazılar, devrimci şiirler, toplumsalcılığı yücelten usturuplu sözler. Arada "Edebiyat Âlemi", "Akşam", "Kaynak"ta çıkan konuşmalar, gene "Akşam"da bir yazı.

Evet, bütün bu yazılar, konuşmalar tarih sıralamasıyla verilirken, derleyicinin notları okurlara yardımcı olmalıdır. Günümüz okurunun, diyelim "İnkılapçı Gençlik" ya da "Ülkü" dergisi üzerine, "Zincirli Hürriyet" ya da "Ulus" gazetesi üzerine bilgisi bulunmayabilir. Sonra Orhan Veli'nin "Yolcu Notları" nasıl girdi "Ulus"a? Kim vardı "Ulus"ta? Bunlar da bilenlerden öğrenilip notlarda açıklanmalıdır.

Bir de Orhan Veli'nin, ölümünden sonra yayımlanan yazıları var. Bence, o yazıların da tarih sıralaması içinde yerlerine konması gerekir. Niçin yazıldıkları, niçin yayımlanmadıkları, sonradan nerede, nasıl bulundukları belirtilerek.

Derleyicinin üstleneceği görevlerden biri de, Orhan Veli'nin takma adlarla yayımladığı yazıları arayıp bulmaktır. Özellikle "Yaprak"ta böyle yazılar olduğu anlaşılıyor. O günlerde "Yaprak" çevresinde bulunanlardan alınacak bilgilerle, olmazsa, üslup üzerinde yapılacak çalışmalarla bu gibi yazılar ortaya çıkarılabilir.

Özetlersek, benim görüşüme göre, Orhan Veli'nin yazılarını derlerken, amaç düşüncelerindeki, sanat anlayışındaki gelişmelerin sergilenmesi olmalıdır. Onun için de, başka bir kitapta yayımlanmıştı gibi gerekçelerle, şu ya da bu yazısını dışarda bırakmadan, tarih sıralamasıyla, bütün yazılarını, bütün konuşmalarını bir araya getirmek gerekir. Açıklayıcı notlara da çok önem verilmelidir.

Gelecek yazımda Orhan Veli'nin şiirleri nasıl derlenmeli konusundaki görüşlerimi yazacağım.

(Politika, 10 Mart 1976)

Orhan Veli'nin *Bütün Şiirleri* nasıl derlenmeli?

Gene, "En doğrusu budur, ille böyle yapılmalıdır," demeden, düşüncelerimi yazıyorum. Orhan Veli'nin yapıtlarını bugün derleyen, ya da ilerde derleyecek eleştirmenlere yardımcı olmak amacıyla...

Yahya Kemal gibi, ya da kendi döneminden, diyelim Cahit Sıtkı Tarancı gibi, görece durgun şairlerden değildir Orhan Veli. Çığır açmış, pek çok sanatçıyı arkasından sürüklemiş bir şairdir. Şiirde bazı şeyleri değiştirmiş, kendi de durmadan değişmiştir.

Düşünüyorum da, kısacık ömrü boyunca, topu topu on dört yıl şiir yayımlayabilen bu genç adam, on yıla yakın bir süre şiirimizi nasıl etkisi altında tutabilmiş! Ondaki yeniliği, çarpıcılığı bugünün okurlarına anlatmak oldukça güç. Çünkü bugünün ölçüleriyle ne yeni, ne de çarpıcı! Karşı çıktığı anlayışlar gibi, onun savunduğu anlayış da eskidi, herkesin oldu, artık yadırganmıyor, ilginç gelmiyor.

Bu bakımdan, Orhan Veli'nin şiirlerini ilk yayımlandıkları günlerde yarattıkları tepkiler, etkiler içinde sunmak gerekir. İyi bir sıralama yapmak çok önemlidir, ama yetmez, mutlaka açıklamalar da konmalıdır.

Bence, *Bütün Şiirleri*'ni şairin şiir serüvenini özetleyen bir yazıyla başlatmak doğru olur. Bu yazıda derlemedeki şiirlerin sıralanış özellikleri de belirtilir.

Arkasından, Orhan Veli'nin 1936-37 yıllarında yazıp – bazılarını kendi adıyla, bazılarını Mehmet Ali Sel takma adıyla – "Varlık" dergisinde yayımladığı ilk şiirler gelir. O günlerin anlayışına uygun olarak yazdığı şiirler. Sıralanmaları yayım tarihlerine göre yapılmalıdır. Yazılış tarihleri üzerine bilgiler varsa, bunlar da belirtilir. Bu dönemde yazdığı, ama yayımlamadığı, ölümünden sonra bulunan şiirler ise, gerekli açıklamalarla, bölümün sonuna eklenir. Ayrıca bütün şiirlerin ilk yayım tarihleri, nerede yayım-

landıkları belirtilmelidir. Bir sanatçının yapıtlarını yayımlayıp yayımlamadığı, ya da nerede, ne zaman yayımladığı, sırasında çok önemli olabilir.

Bu ilk şiirlerden sonra, 1937'de "Varlık" dergisinde yapılan çıkış yansıtılır. Derginin açıklama yazısı, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet'in şiirleri. Tıpkı dergideki gibi. Sonradan kitaplara giren şiirler de konarak. Önemli olan o ilk çıkışın havasını vermektir çünkü...

Arkasından, Orhan Veli'nin gene bu araştırma döneminde yazdığı, yayımladığı, ama kitaplarına almadığı şiirler sıralanır. Bölümün sonuna "Varlık"taki çıkışın yankılarını yansıtan bir not eklenir, o günlerde yazılıp sonradan kitaplara giren şiirlere değinilir, şairin sağlığında yayımlanacak değerde bulmadığı, ölümünden sonra ortaya çıkarılan şiirleri de gerekli açıklamalarla sunulur.

Böylece, 1941 yılına, *Garip*'in birinci basımına gelinmiş olur. Şiir tarihimiz için önemli bir belge sayılması gereken bu kitap derlemeye bütünüyle alınmalıdır. Yazımı, dizgi yanlışları bile değiştirilmeden. Baştaki yazı, Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli'nin şiirleri, olduğu gibi...

Kitabın yarattığı yankıları, tartışmaları özetleyen, Orhan Veli'nin kitap çıktıktan sonraki şiirlerini anlatan notların arkasından *Garip*'in ikinci basımı da, birincisi gibi, başındaki iki yazıyla birlikte, derlemeye bütünüyle alınır.

Bunu *Garip*'in birinci basımıyla ikinci basımı arasındaki değişikliklere dikkati çeken bir yazı izler.

Sonra üç kitap sıralanır *Vazgeçemediğim*; *Destan Gibi*; *Yenisi*.

Her kitabın arkasına eklenecek notlarla, içindeki şiirlerin ilk nerede, ne zaman yayımlandıkları belirtilir, şiirlerde değişiklikler varsa gösterilir. (*Destan Gibi* için böyle bir not bölümü gerekmez sanırım. Yanılmıyorsam, kitaptan önce, parça olarak da yayımlanmadı başka bir yerde. Ama öbür iki kitap için böyle bölümler gereklidir kanısındayım.)

Bu üç kitabın arkasından, Orhan Veli'nin 1 Mart 1949'da "Yaprak"ta yayımlanan "Genç Şairden Beklenen" başlıklı yazısı konmalıdır. Bir özeleştiridir bu yazı, benim görüşümle...

Sonra *Karşı* adlı kitap gelir. Gene notlar bölümüyle.

Arkasından son şiirleri. Yayımladığı, ama bir kitapta toplayamadığı, bazılarını da yayımlamaya, bitirmeye olanak bulamadığı son şiirleri.

Bunlar üzerine açıklamalarla derleme tamamlanır. En arkaya konan bu notlarda, Orhan Veli'nin şaka olsun diye, ya da dostlarının isteği üzerine yazdığı "Cânân", "Efsâne", "Şarkı I", "Şarkı II" gibi şiirlerine de yer verilir.

Özetlersek, ben Orhan Veli'nin *Bütün Şiirleri*'ni açıklamalarla yayımlamak gerektiğine inanıyorum. Böyle yapılmazsa, şiirimizdeki yeri, önemi, ilk savrulmalarından sonraki olumlu gelişmesi okurlara iletilemez. Ayrıca, Orhan Veli'nin, düzyazılarında olduğu gibi, şiirlerinde de tarih sıralamasına uyulmalıdır görüşündeyim.

Bir de bu ilginç şairimizin kitap düzenlemekteki ustalığını, kendi şiir kitaplarını yayımlarkenki özenini yansıtmak sorunu var. Bu da yayımcının derleyiciye yardımıyla sağlanabilir ancak. Ama böyle şeylere önem verecek yayımcı pek yok memleketimizde.

Asım Bezirci'nin onca emeğine karşılık, *Bütün Şiirleri*'ni basan yayınevinin tutumu ortada. Üstelik de en iyi yayınevlerimizden biri.

Ek I

Baskı işlerinden pek anlamadığı için, Asım Bezirci'nin yayımcılara karşı emeğini koruyamadığı bir gerçek. Gene büyük özen göstererek derlediği, Nâzım Hikmet'in "Tüm Eserleri"nde de bunun kurbanı oluyor. Dizgici ile düzeltici öylesine bir savrukluk içindeler ki, şiirlerin dize düzeni bütünüyle bozuluyor, şairin sağlığında Türkiye'de yayımlanan ilk basımlara hiç uymuyor. Asım Bezirci ne yapar, nasıl yapar, dizgiciyi, düzelticiyi nasıl denetler, bilmiyorum. Benden uyarması Sorumluluğunu taşıdığı kitaplar dize düzenlemesi bakımından piyasadaki kapkaç kitaplardan daha sağlıklı değil.

Ek II

Bir de, Asım Bezirci'ye, derlediği *Bütün Şiirleri*'ni karıştırırken gözüme çarpan bir şeyi bildirmek istiyorum. Orhan Veli'nin, daha önceki derlemelerde, "Saka Kuşu" başlıklı bir şiiri vardı. İlk şiirlerin ikinci bölümünde. Asım Bezirci'nin derlemesinde bu şiiri bulamadım. Herhangi bir açıklama da yok.

(Politika, 17 Mart 1976)

YENİ TÜRK ŞİİRİ

Yeni Türk şiiri ne zaman başlamıştır? Şiirimizi bugüne getiren dönüşümün ilk şairi ya da şairleri kimlerdir?

Bu gibi sorulara karşılık arayan eleştirmenlerin birbirini tutmayan sonuçlara varmalarını yadırgamamak gerekir. Çünkü "Yeni Türk şiiri" sözüne verilen anlam değişince başlangıç noktası da değişiyor. "Yeni Türk şiiri" sözüne verilen anlamı değiştirme eğilimi ise, eleştirmenlerin dünya görüşlerinden, sanat anlayışlarından gelmekte. Büyük bir değişikliği başlatmış, şiirde bir dönüşüm yapmış olma onurunu kimse kendi dünya görüşüne karşı bir sanatçıya bırakmak istemiyor.

Yeni Türk şiiri hangi şairle başlamıştır?

Bu soruya toplumsalcı sanat adamlarının hiç duralamadan verdikleri karşılık Nâzım Hikmet'tir.

Tutucu sanat adamları ise daha eskiye gider, Yahya Kemal ile Ahmet Haşim'in adlarını anarlar.

Yeni Türk şiiri sözünü çok geniş bir anlamda alıp Nedim'e kadar gerilere dönmek de düşünülebilir. Böylece de, şiirimizde en büyük dönüşümü gerçekleştirme onuru Nâzım Hikmet'e bırakılmamış olur. Tutucu sanat adamları için başka bir çözüm yok. İster istemez geriye gidecekler, çünkü onların gözünde Orhan Veli de aşırı solcudur.

Bir de 1940'lardaki baskı döneminde yetişen şairlerin görüşü var. Bu şairler Türk şiir geleneğinden uzaklaşıp Batı şiirini çok yakından izlemek isterlerken, Nâzım Hikmet'i eski şiirden tam anlamıyla kopamamakla suçlamışlardı. Onlara göre Yeni Türk şiirinin başlangıcı daha yakında, 1940'lardadır. Gerek hece ölçüsünden, gerek şairanelikten şiirimizi kurtaran sanatçı olarak Orhan Veli'yi görürler.

Kendileri de toplumsalcı eğilimler taşıyan bu şairlerin, Yeni Türk şiirini başlatan sanatçı olma onurunu Nâzım Hikmet'e vermek istememeleri, tutucu sanat adamlarındaki gibi, bir dünya

görüşü ayrılığından gelmemiştir. Daha çok bir kuşak çekişmesi, küçük kentsoylularda görülen öncülük özlemlerinin ağır basmasıdır neden. Şiirimizde en büyük dönüşümü yapan sanatçı kendi kuşaklarından olsun, bağlandıkları akımdan olsun istemişlerdir.

1940'ların, Türk şiiri için gerçekten parlak bir dönem olduğu yadsınamaz. Çok sayıda şair yetişmiş, Yahya Kemal ile Ahmet Haşim gibi, ortak şiir beğenisini yıllarca baskıları altında tutan, özellikle yarı aydın okurlar üzerinde egemenliklerini sürdürmekte olan, yaşamdan kopuk şairler, ancak bu dönemde arkaya itilmiştir. Büyük bir coşkuyla, ama bir baskı döneminin çizdiği sınırlar içinde, o sınırları aştıkça zora koşulacağını bilerek gelişen bir şiir akımının, eksiklerini örtmek, yapamadıklarını önemsiz göstermek istemesi, bu arada, ezici kişiliğiyle yeni yetişenleri gölgeleyeceği düşünülen Nâzım Hikmet'e uzak durması doğal karşılanmalıdır. Hele bu küçük kentsoylu şairlerin toplumsalcı eğilimlerine iyi okumaların kaynaklık etmediği, o günlerde memleketimizde "gideni ve gelmekte olanı" anlatan kitapların yok denecek kadar az olduğu da düşünülürse, girişilen yanlış çekişmenin doğallığı iyice belirginleşir.

Çok yönlü, çalışkan, parlak bir şiir kuşağının her onuru kendine alma özlemi içinde esrikleştiği, Yeni Türk şiiri bizimle başladı demekten büyük bir tat aldığı yıllarda, 1940'larda, toplumsalcılığı eğilim olarak değil de, uğrunda savaşılan siyasal bir erek olarak gören, baskıyla susturulmuş şairlerin de bulunması, yeni yetişenleri dünya görüşleri açısından küçümsemeleri, halkı ezenlerin çizdiği sınırlar içinde kalmalarını kınamaları, Nâzım Hikmet'in siyasal, sanatsal öncülüğünü savunmaları, çekişmeleri çok sertleştirmiş, gerçeklere uymayan düşüncelerin ileri sürülmesine yol açmıştı.

Özetlersek, Yeni Türk şiirini başlatan şair olarak, çeşitli görüşlere göre, en çok adı anılanlar Yahya Kemal, Nâzım Hikmet, Orhan Veli'dir.

Kendi görüşümü belirtmeden önce şunu söylemeliyim Şiirde dönüşüm yapmak, bir dönüşüme öncülük etmek önemlidir, ama sanıldığı kadar önemli değildir. Bir işi iyi yapmış olmak, ilk yap-

mış olmaktan daha onur vericidir. Öncülüğü, uğrunda gerçeklerin bile çarpıtılması göze alınabilecek, çok üstün bir nitelik sanmak küçük kentsoyluların özelliğidir.

Yeni Türk şiirinin başlatıcısı Yahya Kemal olursa Nâzım Hikmet'in, Nâzım Hikmet olursa Orhan Veli'nin, Orhan Veli olursa sonrakilerin şiirde ulaştıkları düzeyin değişeceği söylenebilir mi? Ya da öncü olmaları onları bulundukları yerin üstüne çıkarır mı?

Aradığımızın yalnızca bir "gerçek" olduğunu çok iyi anlamalıyız.

Hiç kuşkusuz, en doğru yol, Yeni Türk şiirinin özelliklerini araştırmak, bunların ilk hangi şairde görüldüğünü saptamaktır. Nesnel yol. Ama bu yolun varacağı sonuç kesin bir başlangıç noktası bulunmadığı gerçeği olacaktır. Yeni şiirin bazı özelliklerinin dönüşüm noktasından önceki şairlerde de değişik oranlarda bulunduğu görülecektir.

Ama ille bir başlangıç noktası aranacaksa, bence, en kestirme yöntem şudur Bir şiirin günümüzde yazılıp yazılmadığını, başka bir söyleyişle, Yeni Türk şiiri çerçevesine girip girmediğini, okur okumaz kolayca anlayabiliriz. Nedim'i, Yahya Kemal'i, Haşim'i, Nâzım Hikmet'i, Orhan Veli'yi okuyunca, hangilerinin şiirleri günümüzde yazılmış izlenimi veriyor? Benim görüşüme göre, Nâzım Hikmet'ten geriye gidilemez. Öbürlerinde yeni şiirin belli özellikleri, belli oranlarda bulunsa da, yeni şairler oldukları ileri sürülemez. Nâzım Hikmet ise, ne yönden bakılırsa bakılsın, Yeni Türk şiirinin içinde görünüyor. Yapılacak nesnel araştırmalar, bu öznel değerlendirmenin ışığında ele alınmalıdır.

Kesin bir başlangıç noktası vermek gerekiyorsa, Yeni Türk şiirinin Nâzım Hikmet'le başladığını söylemek doğru olur.

(Politika, 7 Temmuz 1976)

GARİP AKIMI TÜRK ŞİİRİNE NELER GETİRDİ?

Orhan Veli, 1941'de, yeni bir şiir akımının bildirisini getiren *Garip* adlı kitabını yayımladığı zaman Türk şiiri ne durumdaydı?

Ercümend Behzad Lav ile Mümtaz Zeki Taşkın Batı şiirinin Gerçeküstücülük, Fütürizm, Kübizm, Dadacılık gibi akımlarından etkilenen şiirler yazmışlar. *S.O.S.*, *Kaos*, *Allo Allo* adlı kitaplar yayımlanmış. Serbest Nazım akımının en parlak şairi Nâzım Hikmet dostunu düşmanını etkileyen bir başarıya ulaşmış. İlhami Bekir Tez, Nail V. gibi şairler bu akım içinde öne çıkmışlar. İçerik bakımından yepyeni bir sanat anlayışının, devrimci proleter şiirinin örnekleri verilmiş. Nâzım Hikmet yalnızca yazdıklarıyla değil, komünistliği, davalarıyla da günün konusu olmuş. Birbiri ardına yayımladığı kitapları *Şeyh Bedreddin Destanı*'na kadar gelmiş. İlk çıkışının coşkunluğundan, yıkıcılığından yeni bir şiirin kuruculuğuna geçmiş. Hece ölçüsünün serbest kullanılışı, dizelerin kırılıp merdiven gibi sıralanışı, yüksek sesle, şarkı söylercesine okunan bir şiir derken, *Şeyh Bedreddin Destanı*'nın "Yağmur Çiseliyor" bölümüne varılmış. Yirmi sekiz yıllık bir cezaya giden yargılanmanın ilk basamaklarında "Bugün pazar / Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar" diye şiir yazacak düzeye ulaşılmış.

Bir de siyasal görünüme bakalım 1940'ların başında Yeni Türk şiirinin geleceğe dönük, canlı, durmadan gelişen yönünün öncüsü Nâzım Hikmet cezaevindedir. Üstelik de, suçsuz olduğu, kamuoyunca kesinlikle bilinmiyorsa da, seziliyor. Onu bu cezaya çarptıran şiirinin dışı değil içidir. Savunduğu görüşler, bağlandığı dünya görüşü, açık açık, "Ben komünistim," deyişi...

1940'ların başında yarı aydınlar Serbest Nazım akımına, daha doğrusu Nâzım Hikmet'e sevgi ile bakmakta, komünistlikte direnmesine, Vâ-Nû, ya da Şevket Süreyya vb gibi "gerçekçi" bir davranışla Atatürkçülüğe yaklaşmayarak kendini "yakmasına" üzülmektedirler. Küçük kentsoyluların o günlerdeki "gerçekçilik" anlayışı budur. Nâzım Hikmet'i – çevresindeki sevgi duvarını,

aracıları, hatta ölüm döşeğindeki kendi kızlarının yalvarmalarını bile hiçe sayarak – suçsuz olduğunu bile bile, cezaevine attıran öfkeli yöneticilerin sanat alanında hiçbir kıpırdanışa göz yummayacakları açıktır.

Yarı aydınların Nâzım Hikmet'le birlikte en büyük saydıkları öbür şairler ise Yahya Kemal ile Ahmet Haşim'dir. Hececiler artık pek sevilmiyor. Serbest Nazım onları iyice arkaya itmiş. Yahya Kemal ile Ahmet Haşim'i ise siyasa dışı şiir anlayışının büyükleri olarak sevmekte direniyor aydınlar. Nâzım başka, o kendine özgü bir şair, ama bilinen şiirin, yıllar yılı şiir denince akla gelen şeyin en büyükleri Yahya Kemal ile Ahmet Haşim...

Ercümend Behzad Lav'ın, Mümtaz Zeki Taşkın'ın siyasa dışı yeni şiir çabalarına, Batı şiirini izleyen denemelerine karşın, genel kanı böyle...

Genç sanatçı adayları ise böyle düşünmüyorlar. Kentsoyluların beğenisini sarsmak, yıkmak, şiiri Serbest Nazımla vardığı yerden daha ilerilere götürmek amacındalar. Ama siyasal alanda değil. İçinde yaşadıkları baskı ortamı yeni sanat anlayışlarını daha biçimlenmekteyken, daha bütünüyle ortaya çıkmadan siyasal eğilimlerin dışına çekiyor. Bu bilinçaltı kaymalara yenik düşmemek için, önceden çok hazırlıklı olmak, başka bir söyleyişle, bilinçli toplumsalcı olmak gerek. Ne var ki o yolda da, görünen görünmeyen ellerce hep engellenecek, arkaya itilecek, direnirseniz ürkütülecek, ezilecek, yıldırılacaksınız...

1940'ların başında, gene de, siyasal yönlü çıkışlar olmuştu. Sanatçı toplulukları dergilerde bildiriler yayımlayarak yeni akımlar başlatmak, Nâzım Hikmet'in susturuluşuyla boşalan yeri doldurmak istemişlerdi. Belki aralarında sanatsal yetenekleriyle sürükleyici adlar bulunmadığı için, belki de ortama ters düştükleri için ilgi çekemediler.

Sonra Serbest Nazım akımının Nâzım Hikmet'le ulaştığı siyasal içeriği "es geçen", biçimsel yönelişlerini ise, sanki Ercümend Behzad Lav ile Mümtaz Zeki Taşkın daha önce hiçbir şey yapmamışlar gibi, yeniden Batı şairlerine bakarak çizen gençler ortaya çıktı: O günlerde en göze batan yönü, şaşırtıcılığı olan Garip

akımı... Bu akım hem sanat anlayışıyla siyasa dışı kaldığından yöneticileri tedirgin etmiyor, hem de biçimsel devrimciliği, tehlikesiz halkçılığıyla, bir baskı döneminin eziklik içinde yaşayan küçük kentsoylu sanatçılarına, ilerici eğilimlerini bir oranda doyurarak, soluk alma olanağı veriyordu.

1941'de Orhan Veli'nin çıkardığı *Garip* adlı şiir kitabının başında bir bildiri vardı. Sonraki sayfalarda ise, kendisinden başka, Oktay Rifat ile Melih Cevdet'in şiirleri yer alıyordu. Örnekleri verilerek yeni bir şiir anlayışı öneriliyordu. Orhan Veli'ye göre şiirdeki bütün "hudutlar" aşılmıştı artık. Ölçü, uyak, imge, ses, müzik, hiçbir şey sınırlamıyordu şiiri. Şiirin özüne varmak istiyordu bu genç şairler...

Bildirinin en önemli yanı, bence, adı anılmadan, Nâzım Hikmet'e bir sataşmada bulunulmasıydı. Önemli olan eski sanat araçlarıyla, bir sınıfın davasını savunmak değil, o sınıfın beğenisini bulmaktır deniyordu. (Aslında bu konu bütün yaşamı boyunca Nâzım Hikmet'i ilgilendirmiştir. Ama Nâzım sorunu başka türlü koyuyor, bir sınıfın beğenisini aramanın o sınıfın davasını savunmaya engel olmadığını düşünüyor, eski yeni, bildiği bütün şiir araçlarını bu yolda kullanıyordu.)

Böylece, Garip'çiler için siyasal sorun çözülmüş, halktan kopmadan, cezaevi tehlikesi atlatılmış oluyordu. Bir sınıfın beğenisini aramak gibi çok önemli bir amaç, daha geniş bir deyimle "halkın" davalarını savunmayı üstlenmemenin "mazereti" olarak ileri sürüldüğü için, basit bir kaçamak yolu durumuna düşmüştü. Ama bu, kabul etmek gerekir ki, o günlerde, halktan yana olmak eğilimi taşıyan genç şairlerin sarılabilecekleri en kandırıcı "mazeret"ti. Başkalarını değil, kendilerini kandırmak için... Halkın beğenisini aramanın, halkın davalarını savunmaya engel olup olmadığı sorununun konu bile edilmemesi gerektiği, o günkü ortamda, konuşulmadan, tartışılmadan biliniyordu.

Garip akımı, 1940'larda, halkçı, devrimci, ama "gerçekçi", yani nelerin yapılıp nelerin yapılmaması gerektiğini çok iyi bilen küçük kentsoylu sanatçıları kısa sürede etki alanına aldı. Siyasal yönden sakıncalı olmayan, alaya alınması, fıkralara sokulması

kolay, üstelik de okurların şaşırtılma özlemlerini büyük oranda karşılayan bu akım birden gazetelerde günün konusu oldu. Orhan Veli ince alaycılığı, gırgır reklamcılığıyla işin üstüne üstüne gitti. Gazetecilerle oynadı...

Garip akımı bir sınıfın (ya da halkın demek daha doğru bu akım için) beğenisini ararken, küçük kentsoyluların alt tabakalarla birleştiği yerlerde dolaştı. İşçilere yaklaşamadı. 1940'ların ikinci yarısında, köylülerin eldeki sanat ürünlerinden yola çıkarak köylü beğenisini çağdaş kentsoylu sanatının verileriyle yeniden değerlendirme denemelerine yönelindi. 1950'lere girerken ise, "yalnızca halkın beğenisini aramak" görüşünden ayrılındığı, bu akımın sürükleyici sanatçılarında da halkın davalarını savunma özleminin çiçeklendiği görüldü. Aslında, bu bir su yüzüne çıkıştı. Ortam görece elverişli bir duruma gelince, *Garip* bildirisinde Nâzım Hikmet'e karşı savunulan yanlış görüş bir yana itilivermişti. Orhan Veli ile Melih Cevdet hece ölçüsünden, eski şiir araçlarından yararlanan çok güzel örneklerle halkın davalarını savundular. Oktay Rifat da bu kavgaya Batı şiirinin en aşırı örnekleriyle eski Türk söz ustalıklarını birleştirerek katıldı.

1940'larda genç şairlerin Garip akımıyla karşı çıktıkları sanatçılar, sanıldığı gibi, Nâzım Hikmet değil, Yahya Kemal ile Ahmet Haşim'di. Onların yarı aydınlarda sürmekte olan etkilerine son vermeye çalışıldı. Eskiden yapılmış her şeye karşı çıkıldığı dönemlerde bile, Nâzım Hikmet hep ayrı tutuldu.

Ama yukarda sözünü ettiğim "mazeret" aranışı, bir de, "Siz ne yenilik getirdiniz ki!" diye kendilerini küçümseyenlerle tartışırken Serbest Nazım akımını önemsemez tavırlar takınmaları Garip'çileri Nâzım Hikmet'e karşıymışlar gibi gösterdi.

(Politika, 21 Temmuz 1976)

SERBEST NAZIM – GARİP (1)

Serbest Nazım akımı ile Garip akımını karşılaştırırken, bu akımlara öncülük etmiş sanatçıların en başarılı dönemlerini düşünmek yanıltıcı olur. Sanatçılar gelişip kendilerini buldukça akımların sınırlarını aşarlar. Ne Nâzım Hikmet'i Serbest Nazım akımına sığdırabiliriz, ne de Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet'i Garip akımına. Örnek vermek gerekirse *Memleketimden İnsan Manzaraları* Serbest Nazım akımı içinde, ya da *Troya Önünde Atlar* Garip akımı içinde düşünülemez.

Serbest Nazım deyince Nâzım Hikmet'in *Şeyh Bedreddin Destanı*'na kadar olan dönemini, İlhami Bekir Tez'i Nail V.'yi, Ercümend Behzad Lav ile Mümtaz Zeki Taşkın'ın da 1940'tan önce yazdıklarını hatırlamalıyız.

Garip akımı ise Orhan Veli'de *Destan Gibi*, Oktay Rifat'ta *Aşağı Yukarı*, Melih Cevdet'te *Telgrafhane* ile son bulur.

Bu bakımdan, Serbest Nazım akımıyla Garip akımını karşılaştırmak, diyelim Nâzım Hikmet'le Orhan Veli'yi karşılaştırmak anlamına gelmez.

Önce bu iki akımın doğdukları ortamlar arasındaki benzemezliklere değinelim.

Siyasal açıdan Serbest Nazım akımı belki bir kırıklık, umulanı elde edememe ortamında doğmuştur, ama umutsuzluk söz konusu değildir. Bir oranda sevgiye dayanan, sanata karşı oldukça hoşgörülü bir baskı vardır. Memleketin yönetimini bütünüyle elinde tutan, karşı çıkılan, dolayısıyla korkulan kişi, aynı zamanda bir kurtarıcı olarak sevilen, üstelik de sanattan anlayan bir insandır. Serbest Nazım akımının en parlak günlerinde, siyasal eylemleriyle başı derde giren Nâzım Hikmet'i alttan alta koruduğuna inanılır. Garip akımı ise, bu gibi duygusallıklara hiç düşmeyen memleketi savaşa sokmamaktan başka bir kaygısı olmayan, iç çekişmeleri kökünden kazıyıp atmak isteyen, ödün vermez bir

Milli Şef'in baskı ortamında doğmuştur. Umutsuzluk büyük oranda söz konusudur. Dünyada savaş vardır. Nâzım Hikmet gene cezaevindedir. Üstelik bu kez bağışlanacak gibi de görünmemektedir. "Önce ekmekler" bozulmuştur, "sonra her şey...

Sanatsal açıdan benzemezliklere gelince, Serbest Nazım akımı bir değişikliği bekleyen, "hazır" bir ortamda doğmamıştır. Dizeleri kırmanın, ölçüyü serbestleştirmenin tutup tutmayacağı belli değildir. Serbest Nazım akımının ne Batı'dan esinlenen Ercümend Behzad deneyi, ne genç Sovyet şairlerinden esinlenen Nâzım Hikmet deneyi, daha önce yapılmış benzer deneylerin başarılarından hız almamıştır. Garip akımı ise, bir değişikliği bekleyen, "hazır" bir ortamda doğmuştur. (Serbest Nazım akımının, daha doğrusu, Nâzım Hikmet'in başarısından sonra, bu tür girişimlerin sanat alanında ilgiyle karşılanacağı açıkça bilinmekteydi.)

İki akımdan birinin "hazır" olmayan, öbürünün "hazır" olan ortamlarda doğmaları, yayılma güçlerini belirleyen önemli bir etkendir. Serbest Nazım akımı çevresine çok az şair toplarken, Garip akımı birdenbire yayılıvermiş, aşağı yukarı bütün genç sanatçıları etki alanına almıştır. Bu duruma yol açan çok önemli bir başka etken de Serbest Nazım'ın bir yönüyle siyasal tehlikeler önermesi, Garip'in ise bu tehlikeleri baştan yok etmesidir.

İki akım arasındaki en önemli ayrılık içeriktedir denebilir. Ama bunu söylerken yalnız Nâzım Hikmet, İlhami Bekir Tez, Nail V düşünülüyor. Serbest Nazım akımının bir de öbür kolu var. Ercümend Behzad ile Mümtaz Zeki Taşkın için de aynı şey söylenebilir mi? Siyasal açıdan belki söylenemez, ama onların da içerik bakımından Garip'çilere yakın durmadıkları bir gerçek. Orhan Veli, "Birtakım ideolojilerin söylediklerini bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiçbir yeni ve san'atkârane hamle yoktur," derken, nasıl Nâzım Hikmet'i düşünüyorsa, "Surrealisme'le, burada bahsettiğim iştirakler haricinde hiçbir alâkamız olmadığı gibi herhangi bir edebî mekteple de bağlılığımız mevcut değildir," derken de, Ercümend Behzad ile Mümtaz Zeki Taşkın'ı düşünüyor

olabilir. Aslında Garip akımının Nâzım Hikmet'e uzaklığı çok açıkça görülmektedir. Serbest Nazım akımının Nâzım Hikmet'i ile Garip akımının Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet'i arasında büyük ayrılıklar var. Batı'dan kaynaklanışlarıyla Garip'çilerin Ercümend Behzad ile Mümtaz Zeki Taşkın'a yakın düşmeleri gerekirdi. Ama böyle bir yakınlık da yok. Bunun nedenleri üzerine düşünürken şu gerçek ortaya çıkıyor Ercümend Behzad ile Mümtaz Zeki Taşkın Batı'daki şiir akımlarını izlemişler, onlardan etkilenerek yazmışlardır. Garip'çiler ise bu akımlardan pek etkilenmemişler, "bir edebî mekteple bağlılık" kurmak istememişlerdir. Onların Batı'da ilgisini çeken asıl Uzak Doğu şiiri olmuştur. Garip'teki şiirlerin çoğunda Hay-Kay havası vardır. Kesinlikle görülüyor ki, Ercümend Behzad ile Mümtaz Zeki Taşkın'ın deneyleri Garip'çilerin pek ilgisini çekmemiştir. Nâzım Hikmet'le de içerik bakımından temelden ayrılıyorlar.

Yalnız şöyle bir durum var Orhan Veli'ye göre, "Her şey gibi şiir de", "yaşamak hakkını mütemadî bir didişmenin sonunda" bulanların "hakkıdır ve onların zevkine hitap edecektir." Gerçi onların "ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak" görevi yüklenilmiyor, ama emekçilerin beğenisini aramak, bulmak, "sanata hâkim kılmak" özleminde, Nâzım Hikmet'le birleşiyorlar.

Bu noktada içerik bakımından bir benzerlikleri olması gerekmez mi?

Aslında Orhan Veli, adını vermeden, Nâzım Hikmet'e karşı o çıkışı yaparken, şunu söylemek istiyordu Bugüne kadar bilinen kalıplarla, kentsoylu sanatının etkilerinden kurtulamadan, emekçi sınıfının davalarını savunanlar oldu. Nâzım Hikmet de onlardan biri. Ama bu önemli değildir. Önemli olan kentsoylu sanatının etkilerinden bütünüyle sıyrılmak, yapıyı temelinden değiştirmek, emekçi sınıfının beğenisini aramak, bulmak, "sanata hâkim kılmaktır."

Bu aranışta Orhan Veli, karşı çıktığını sandığı Nâzım Hikmet'in yanında yer almaktadır. Çünkü Nâzım Hikmet bütün sanat

yaşamı boyunca kentsoylu sınıfının beğenisinden kurtulup emekçi sınıfının beğenisini aramak, bulmak, "sanata hâkim kılmak" için savaşmıştır. Anlaşılan, Orhan Veli'ye göre, Serbest Nazım döneminde yazdıklarıyla Nâzım Hikmet bu yolda bir başarı elde edememiş, hatta böyle bir kaygısı olduğunu bile gösterememiş.

Yıllar sonra, Nâzım Hikmet'in de kendi ilk şiirlerini bu açıdan eleştirdiğini biliyoruz. Böylesine güç bir işi başarmak elbette kolay değildir. Nitekim Orhan Veli de, arkadaşları da, bu yolda önemli bir başarı elde edemediler.

Türk şiirine emekçilerin beğenisini getirmek, sonraki dönemlerinde gene Nâzım Hikmet'in gerçekleştirdiği bir görev oldu. Bir de bu açıdan Rıfat Ilgaz'ı değerlendirmek gerekir.

(Politika, 4 Ağustos 1976)

SERBEST NAZIM – GARİP (2)

Serbest Nazım akımı ile Garip akımını, yani Nâzım Hikmet, İlhami Bekir Tez, Nail V., Ercümend Behzad Lav, Mümtaz Zeki Taşkın'ın 1940'tan önce yazdıklarıyla, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet'in 1940'ların ilk yarısında yazdıklarını karşılaştırırsak, aralarında benzerliklerden çok ayrılıklar bulunduğunu görürüz.

Biçimsel yönden en önemli benzerliği nedir bu iki akımın?

Aruz ya da hece ölçüsüne bağlı kalmamaları, bilinen uyak düzenlerine uymamaları. Bu ortak özellik uzaktan bakanlara iki akım arasında büyük bir benzerlik varmış izlenimini veriyor. Oysa pek yok.

Serbest Nazım'da hece öğeleri, kalıplara bağlı kalmayan bir anlayışla da olsa, daha çok kullanılıyor, biraz dikkat edince hemen görülüyor. Ritim, uyum, üstüne düşülen, şiirde bulunması özlenen şeyler. Uyak yeni bir anlayışla ele alınmış, ama çok önem verilen bir öğe, sırasında şiirin en ilginç yönü oluveriyor.

Garip akımında ise hece ya da aruz ölçülerinin izlerini görmek çok daha zordur. Gerçi Nâzım Hikmet "Yazık oldu Süleyman Efendi'ye" dizesinde aruz izi bulunduğunu söyler, ama bunu okurun görmesi olanaksızdır. Ritim, uyum, bu akımın karşı çıktığı, bütünüyle kurtulamamış da olsa, benimsemediği şeylerdir. Uyaktan da elden geldiğince kaçınılır, dize sonlarında seslerin uymasına değil, uymamasına çalışılır.

İki akım arasındaki çok önemli bir ayrılık da ses tonlarındadır. Serbest Nazım yüksek sesle, şarkı söyler gibi okunacak şiirler getirmiştir. Şair yazarken de şiirini yüksek sesle okuyarak, yani seslendirerek yazar. Günü gelince, büyük alanlarda, yığınlara okunacaktır bu şiirler. Garip akımı ise şiirin seslendirilmesine kesinlikle karşıdır. Alçak sesle düpedüz okunmasını bile istemez. Şiire bakılacaktır. Şiir kulak için değil, göz içindir. Bu anlayış Batı'da harflerle resim yapma aşırılığına dönüşmüştür. Garip akımı-

ın bu yönü yoktur. Göz içindir derken, şiirin seslendirilmeden, içten okunması isteniyor, o kadar.

İki akımın ortak görünen bir yanları eski anlamıyla "şairane"den kaçmaları, şiire konuşma dilini sokmak amacını gütmeleridir. Şiire konuşma dilini sokmak aslında yeni bir şey değildir, daha önceki şairler de bunun başarılı örneklerini vermişlerdir. Yalnız Serbest Nazım akımı ile Garip akımı şairleri bu işi arada bir değişiklik olsun diye uygulamadılar. Şiiri bütünüyle konuşma dilinin içine aldılar, ayrı bir şiir dili olmamalıdır dediler. Ne var ki iki akım arasında bu konuda da önemli bir ayrılık görülüyor.

Serbest Nazım akımının özellikle Nâzım Hikmet kolu konuşma dili derken, kendi evlerinde konuşulan dili değil, emekçilerin konuştuğu dili düşünüyorlardı. Bu dili arama çabası onları argoya, açık saçık sözcüklere, yer yer de kabadayı ağzına götürdü. Nâzım Hikmet emekçilerin konuştuğu dili, Serbest Nazım döneminde değil, ancak sonraki dönemlerinde şiire sokabildi. Özenti bir dil yaratmanın tehlikelerini gördü, toplumumuzun her sınıftan insanını şiirlerinde kendi dilleriyle yaşatmak başarısını gösterdi. Emekçilerle bir ilgisi bulunmayan kabadayı ağzından ise kesinlikle uzaklaştı.

Garip akımı ise sokaktaki sıradan insanın konuşma diline özendi. Emekçi sınıfına çok yakın bir yerlerde duran küçük kentsoyluların, sessiz, ezik, dertli insanların dilini benimsedi. Bu dertliliğin içine küçük mutluluklar serpiştirdi, ama umutsuzluk hep egemendi.

Yüksek sesle, yer yer kabadayı ağzıyla, yığınlara gelecek güzel günleri müştulayan, umutlu bir kavga şiiri getirmişti, bir koluyla, Serbest Nazım. Garip akımı ise umutlu bir dil aramak gereğini duymadı, boyun eğen, ezik insanların, küçük insanların diliyle yetindi.

İki akım arasındaki çok önemli bir ayrılık da şudur

Ercümend Behzad Lav ile Mümtaz Zeki Taşkın Batı şiirlerinden etkiler alırken ulusal havadan çok uzaklara düşmüşler, uluslararası bir şiirin çerçevesine girmişlerdi. Nâzım Hikmet de Serbest Nazım döneminde yazdıklarında ulusallıktan özellikle

kaçındı. Gerçi o döneminde de şiir geleneğimizden çok yararlandığı açık bir gerçektir, ama bağlandığı dünya görüşünün etkisiyle, şiirini uluslarüstü bir düzeye çıkarmak özlemini duyuyordu. Kişilerine yabancı adlar taktı, onları bir ülkenin insanı olmaktan kurtarıp uluslarüstü insanlar durumuna yükseltmek istedi. Çeşitli ulusların işçileri kendi ülkelerinin sömürücü sınıflarından çok birbirlerine yakınlık duyduklarına göre, uluslararası örgütlerde birleşip dünya çapında bir kavgayı yürüttüklerine göre, sanatta da ulusal bağlardan kurtulunmalıydı. Nâzım Hikmet bu görüşün Marx'çı açıdan da yanlış olduğunu, insanın içinde bulunduğu toplumla birlikte, toplumsal ilişkilerinden soyutlanmadan ele alınması gerektiğini 1940'lara doğru anladı. Serbest Nazım döneminde yazdıklarını sonraları bu yönden de açık açık eleştirdi.

Garip akımı ise şiir geleneğimizden yararlanmadı, Uzak Doğu'dan gelen yabancı bir şiir anlayışının etkisinde kaldı. Ama bizim toplumumuzun emekçilere çok yakın duran küçük kentsoylu kesimlerinden insanları anlattı. Yani ulusal bir şiire yöneldi. İnsanların geleceği üzerine düşünceler getirmedikleri, birtakım özlemler çekmedikleri için, Garip şairlerinin bu alanda bir savrulmaları olmadı. Ulusal bağlardan kurtulmanın önemini anladıkları toplumsalcı dönemlerinde ise, Nâzım Hikmet deneyi yaşanmış, soruna nasıl bakılması gerektiği konusunda sağlıklı düşüncelere varılmıştı.

Bu iki akım arasındaki önemli bir ayrılık da Serbest Nazım'da şiirin öykü, hatta romanla yakın bir ilişkiye girmesine karşılık, Garip'çilerin buna hiç yanaşmamış olmalarıdır. Onlar şiiri süreli bir anlatım aracı saymadılar, hep ilginç, ince alay dolu yaşam parçalarının şipşak fotoğraflarını çektiler.

(Politika, 11 Ağustos 1976)

ALATURKA ORHAN VELİ

Türk sanat müziğinin sevilen sanatçılarından Ahmet Özhan, Orhan Veli'nin ünlü şiiri "İstanbul Türküsü"nün alaturka bir bestesini okudu televizyonda. Rahat, yumuşak, sıcak söyleyişiyle güzel de okudu. Ama Orhan Veli'yi sevenlerce, Türk şiirindeki yeri, Türk şiirinin gelişmesindeki etkileriyle tanıyanlarca, yakınlık duyulması, benimsenmesi olanaksız bir denemeydi bu. Alaturkanın güfte anlayışına ters düştüğü için, sanırım, tutucu alaturkacılar da yadırgamışlardır.

Yapıtı besteleyenin kim olduğunu bilmiyorum, ama toplumsal gelişmelerle birlikte yenilenen sanatlara da yakınlık duyan bir kişi olduğu, uğraştığı tarihsel sanat dalını daha yetkin, daha günümüze uygun şiirlerle ilişkiye sokarak çağdaşlaştırmak istediği anlaşılıyor. Belki de böyle bilinçli bir davranış söz konusu değildir, yalnızca Orhan Veli sevgisidir besteciyi yönlendiren, ama öyle de olsa, biz olaya alaturkayı çağdaş güftelere açmak yolunda bir adım diye bakmak durumundayız.

Güfte müziğin ne oranda içeriğidir? Müzikte biçim ne oranda sözün etkisindedir?

Bu soruların karşılığı aranırken, elbette, önce söze yer vermeyen müzik ele alınacaktır. Sözsüz müziğin içeriği düşünülünce de, müzikte içeriğin güfteyle sınırlı olmadığı kendiliğinden ortaya çıkar.

Başarılı sanat yapıtlarının içerikle biçimin uyumundan doğduğunu biliyoruz. İçerik-iç biçim-dış biçim uyumunu ise bir "denkleştirme" değil, bir "oluşum" sağlıyor. Sanatçının yaratıcılığı sırasında öznel eleştiri gücüyle denetlediği bir oluşum.

Müzik iki ayrı sanatı bir araya getirmek durumunda kalınca, yani şiirle müzik bir araya getirilmek istenince, böyle bir "oluşum"dan söz edilemez, yapılan bir "denkleştirme"dir. Şiir kendi içerik-biçim uyumunu bir oluşum içinde edinmiş, sanat yapıtı niteliği kazanmıştır. Besteci o şiirden aldığı düşünceleri, duygula-

rı, yani müziksel içeriğini, müziksel biçimlerle bir oluşum içinde sanatlaştıracaktır. Öznel eleştiri gücü yüksek bir sanatçıysa, sonuçta başarılı bir şiir-müzik denkleştirmesine gidebilir.

Ama ya biçimsel sınırlamalar varsa? Yani yöneldiği biçimler, her içeriğe uyum sağlayamayan, kalıplaşmış biçimlerse?

Bilindiği gibi, sanatlarda, içerikle biçim karşılıklı etkilerle gelişirken kalıplaşmalara yönelebilirler. Biçim kalıplaşınca içeriğin de sınırlandığı görülür. Bu duruma düşen sanatların, toplumsal değişmelere ayak uyduramadığı, arkada kaldığı, geçmişteki konumu içindeki güzellikleriyle, alışkanlık edinenlere, gene de, tat veren, ama çağın yaşantısıyla ilgisiz, tarihsel kalıntılara dönüştüğü görülür. Uzun yıllar işlenmiş içeriklerin oluşturduğu yetkin biçimlerle donanmış bu sanatların kalıplarına çağdaş düşünceler, duyular yerleştirilmeye çalışılırsa, başarısız "denkleştirme"ler ortaya çıkar.

Sanat niteliği kazanamayan, hiçbir zaman da kazanamayacak olan düzeysiz müzik uygulamalarında, herkes her şeye el atabiliyor bugün. Beğeni yozlaşmasının sayısız örneğiyle karşı karşıyayız. Bu kimsenin yadsıyamayacağı bir gerçek. Onun için de çok dikkatli davranmalı, büyük bir geçmişi, yüce yapıtları olan Türk sanat müziğini, sevilen, başarılı sanatçılarımızın ters yollara saptırmasını önlemeliyiz.

Bu deneyi beğenen, bu yolda yapıt vermeye özenenlerin, önce, gene böyle tarihsel bir sanatın, Divan şiirinin son büyük şairi Yahya Kemal üzerinde durup düşünmeleri, kendileri için çok iyi olur. Yahya Kemal yaşadığı çağın gerçeklerini şiirlerinden uzak tutmuş, ustalığına erdiği kalıplaşmış biçimleri, yüzyıllar boyunca oluşturup geliştiren geleneksel içerikleri değiştirmekten elden geldiğince kaçınmıştır.

Türk sanat müziğinin tarihsel bir müzik olduğunu, özenle korunması, yaşatılması gerektiğini, çağdaş müziğimizin yararlanacağı kaynaklar arasında önemli bir yeri bulunduğunu, ama günümüz Türkiye'sinde yaşayan insanların düşüncelerini, duygularını yansıtamayacağını kabul etmek gerekir.

Alaturka müziğe yeni şairlerimizden güfte aramak, hem tarihsel bir sanata, hem de çağdaş bir sanata kıymak, her ikisini de bir gülümseme ortamına itmekle sonuçlanıyor.

Bitirirken, Orhan Veli'nin "El konuşur, sevişirmiş, bana ne?" dizesindeki "sevişirmiş" sözcüğünü "görüşürmüş" yapan kimseye, bunun, yapıtını savunma olanağı bulunmayan bir sanatçıya karşı büyük bir saygısızlık olduğunu altını çizerek belirtmek isterim.

(Somut, 18 Mart 1983)

BÜTÜN ŞİİRLERİ OLAYI

Orhan Veli'nin *Bütün Şiirleri* 1951'den bu yana 22 kez basılmış. Bu bilgiyi Can Yayınları'nın 1984'te yayımladığı 22. basımdan alıyorum. Türkiye'deki ölçülerle, böyle bir kitap üç binle on bin arası basılır. Ortalama beş bin desek, otuz altı yılda ülkemizin dört bir yanına dağılmış, bu arada genel kitaplıklara, okul kitaplıklarına girmiş, yüz binden fazla *Bütün Şiirleri* bulunduğu söylenebilir. Belki çok daha yüksektir bu sayı.

İşin acıklı yanı, belli bir yerden sonra, basıma hazırlama işini Asım Bezirci'nin yüklenmesine karşın, onca kitabın 22 basım boyunca bir türlü yanlışlardan arındırılamamış olmasıdır.

Yalnız, hemen belirtmeliyim, *Bütün Şiirleri*'nin basımlarını Asım Bezirci'den öncekilerle sonrakiler diye ikiye ayırmak doğru olur. Öncekiler inanılmaz yanlışlarla doludur; o kitapları toplayıp ortadan kaldırmaktan başka çare yoktur. Dizgi düzelti yanlışlarının ötesinde, dizeler yer değiştirmiş, sözcükler atlanmış, karışmış, yazım, noktalama bozulmuştur. Bütün bunların nedeni linotip dizginin yarattığı güçlükler karşısında Varlık Yayınevi'nin gereken önlemleri alamamış olmasıdır. Her basımda yanlışlara yanlışlar eklenmiştir.

Asım Bezirci derlediği *Bütün Şiirleri*'nin başındaki "Birkaç Söz"ünde şöyle diyor:

"Orhan Veli'nin şiirlerini derleyip düzenlemeyi ben istedim. Bilgi Yayınevi dileğimi anlayışla karşılayınca sevindim. Çünkü nicedir kaygılanıp duruyordum: Varlık Yayınevi'nin çıkardığı Orhan Veli / *Bütün Şiirleri* adlı derlemede bence birtakım önemli eksikler, dizgi yanlışları vardı. (...)

"Elinizdeki bu kitapta söz konusu kusurların önlenmesine çalışılmıştır."

Asım Bezirci işi ele aldıktan sonraki basımlarda, "Orhan Veli'nin basılmış ya da basılmamış bütün şiirleri bir araya getirilmiş", şairin sağlığında yayımlanan şiirleri "ilk basımlarıyla karşı-

laştırılmış, eksikleri ve yanlışları gideril"meye çalışılmış, "hiç basılmayanlar ile şairin ölümünden sonra yayımlananlar ise Orhan Veli'nin eski yazıyla tuttuğu şiir eldefterindeki asıllarıyla denetlenmiştir."

Şu bir gerçek Asım Bezirci'nin basıma hazırladığı *Bütün Şiirleri* derli toplu bir kitaptır; "Şairin şiirlerini belleğine almış olanları yer yer duralatan yönleri olsa da, (...) güvenilen bir yayın niteliği" kazanmıştır.

Asım Bezirci'nin derlemesi üçü Bilgi'de, yedisi Can'da olmak üzere on kez basıldı. Sonra bir gün "Orhan Veli'nin kız kardeşi Füruzan Yolyapan ile yakın arkadaşı Nahit Hanım'ın birlikte yaptıkları bir karşılaştırma – şairin eski yazıyla yazdığı şiir defterindeki şiirlerle yirmi ikinci basım arasında yapılan bir karşılaştırma – birtakım tutarsızlıkları ortaya çıkarınca, bu güvenilen derlemeye karşı da bazı kuşkular doğdu.

Füruzan Yolyapan'ın duruma ne kadar üzüldüğünü gören, Edip Cansever, yıllar yılı sürüp gelen bu akıl almaz işi kesin bir sonuca ulaştırmak için, kitabın Adam Yayınları'na getirilmesine, yeniden derlenip basıma hazırlanmasına aracılık etti.

Füruzan Yolyapan ile Nahit Hanım'ın düzeltilerini görünce her şeye baştan başlamak gerektiğini düşünmemek olanaksızdı.

Asım Bezirci'nin araştırmacılığına güvenmediğimden değil... İş yıllarca öylesine bozulmuştu ki, her dizeyi, her sözcüğü, her harfi, her noktayı bir bir denetlemek kaçınılmaz görünüyordu.

Tam bu günlerde Oktay Rifat'tan bir mektup aldım

23 / 11 / 1985

"Azizim Memet Fuat,

"Adam Haber'de Orhan Veli'nin tüm yapıtlarının Adam Yayınları'nda çıkacağı bildiriliyor.

"Orhan Veli'nin kitaplarındaki yanlışlarla ilgili bir yazını okuduğumu hatırlıyorum. Bunlar yeni basımlarda kuşkusuz düzeltilecektir.

"Orhan'ın ölçülü uyaklı şiirlerinde benim saptadığım birtakım dizgi yanlışları var. Asım Bezirci'nin Bilgi Yayınları'nda çıkan kitabını göz önünde tutarsak, ikinci cilt sahife 166, Eldorado şiirinin 4. dörtlük son satırı, Ve başımda geceler yeşil bir deniz gibi dizesindeki gibi sözcüğü dibi olacak.

"Sahife 171, Kurt şiirinin 2. dörtlüğü, 2. dizesi, Geceyi saran güzelliğin değil, Geceyi saran güzelliğinin olacak.

"Sahife 176, Odamda şiirinin 7. dörtlüğünde, Bulmakçün beyin cehennemini dizesindeki beyin sözcüğü beynin olacak. Ayrıca bulmakçün değil, sanırım bulmakçin.

Sahife 181, Ehram şiirinin 3. dörtlüğünde, Kadehe doyarak değen dudak dizesindeki doyarak sözcüğü duyarak olacak.

"Sahife 204, Seyahat şiirinin son dörtlüğünde, Geri getirecekler bu uçuşlarında dizesindeki bu sözcüğü fazladır, çıkarılacak.

"Bir katkım olur düşüncesiyle bildiriyorum. Sevgiler.

Oktay Rifat"

Bunlar Asım Bezirci'nin hazırladığı basımlarda ortaya çıkmış dizgi yanlışları değildi. Öncesinden sürüp gelmiş yanlışlardı. Denetlenmeleri gerekirdi. Ama kaynaklar yanlış olabilir, gözden kaçabilir... Aslında dizgi, düzelti gibi, bu tür denetleme işlerinin de, insanın tek başına üstesinden gelebileceği işler olmadığını biliyorum. Tekrar tekrar okumak, karşılaştırmak gerekir; birinin görmediğini bir başkası görür...

Örnekse ünlü "Zilli Şiir"in ilk dizesi 22. basımda "Bir memurlar," diye çıkmış. Adam Yayınları'nın basımını hazırlarken, son günlere kadar, kaç kişi atladı bu yanlışı! Can Yayınları'nın 1982 tarihli 16. basımına baktım; orada da var aynı yanlış. Demek ki Can Yayınları'ndaki ilk basımın düzeltisi yapılırken atlanmış, sonra da kimsenin gözüne çarpmadan öylece kalmış. Ofsette yeniden düzelti yapılmıyor, ama yapılsa da böylesine ünlü bir şiirin ilk dizesindeki ilk sözcüğü harflerine bakarak okuyan olur mu acaba? Kitaptan değil, kafanızdan okuyorsunuz...

"İşi kesin bir sonuca ulaştırmak için", bütün şiirlerin yeniden denetlenmesi, ilk basımlarıyla karşılaştırılması, eldeki verilerden,

22. basım üzerinde yapılmış olan çalışmaların ortaya koyduğu verilerden kaynaklanan kaçınılmaz bir zorunluluktu.

Ayrıca, Asım Bezirci, "Şiirlerin derlenişinde, genellikle, bugünkü yazım kurallarına uyulmuştur," diyordu ki, bence, bu tutum da şiirsellik açısından önemli sorunlar doğurmuş, Orhan Veli'yi yer yer zedelemişti.

Uzun süren bir çalışmaya girişildi. "Yapıt baştan sona incelendi, şiirler dergilerdeki, kitaplardaki ilk basımlarıyla karşılaştırıldı, şairin şiir defterindeki yazılışlarıyla denetlendi."

Yapılan düzeltmeler beklediğimizin çok üstünde oldu. Hele yazım ile noktalamada Orhan Veli'ye dönüş niteliğindeki düzeltmeler de göz önünde tutulursa, 23. basımda düzeltilmemiş şiir pek azdır.

Şiirlerin sıralanışı da "şairin sağlığında yaptığı yayınlarla beliren özlemleri doğrultusunda" değiştirildi. "Birinci Bölüm'de Orhan Veli'nin sağlığında yayımladığı kitaplarına aldığı şiirlerle ömrü yetmediği için bir kitapta toplama olanağı bulamadığı son şiirleri bir araya" getirildi; İkinci Bölüm'de ise kitaplarına almadığı şiirlerine yer verildi.

Adam Yayınları'nda çıkan 23. basımın bütün yanlışlardan arınmış, eksiksiz bir basım olması için elden gelen yapıldı diyebilirim. Gene de birtakım yanlışları atlamış, değerlendirme yanılgılarına düşmüş olabiliriz.

Orhan Veli'yi sevenlerin, "otuz altı yıl sürmüş bir savrukluğu sona erdirme çabası" diye niteleyebileceğim 23. basım üzerinde dikkatle durmalarını, gördükleri yanlışları, kuşkularını, kaygılarını, her türlü düşüncelerini yayınevimize yazılı olarak iletmelerini dilerim. Her uyarı üzerinde titizlikle durulacağına inanılmalıdır.

(Adam Sanat, Haziran 1987)

BÜTÜN ŞİİRLERİ

Adam Yayınları'nın Nisan 1987'de yayımladığı 23. basımın imzasız önsözü

Orhan Veli Kanık 13 Nisan 1914'te, İstanbul'da doğdu. Galatasaray'da başladığı öğrenimini, kısa bir süre sonra babasının atandığı Ankara'da sürdürdü. Lise sıralarında Oktay Rifat ve Melih Cevdet'le tanışıp arkadaş oldu. Liseyi bitirince İstanbul'a gelerek Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne girdiyse de, bir süre sonra öğrenimini yarım bıraktı. 1936'da Ankara'ya döndü ve askere gidene kadar PTT Genel Müdürlüğü'nde memurluk etti. Yedek Subaylığını tamamlayınca, iki yıl kadar, gene Ankara'da, Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda çalıştı. 1947'de, bu kurumda "antidemokratik bir hava" esmeye başladığını söyleyerek istifa etti. 1 Ocak 1949'da yayımlamaya başladığı, on beş günde bir çıkan, iki sayfalık "Yaprak" dergisini 15 Haziran 1950'ye kadar yirmi sekiz sayı sürdürdü. Dergiyi çıkaramayacağını anlayınca Ankara'dan ayrılıp İstanbul'a gitti. Gene o yılın kasım ayı içinde, bir haftalığına geldiği Ankara'da, bir gece, yolda, tamirat için kazılmış bir çukura düşerek ayağından yaralandı. İstanbul'a döndükten bir iki gün sonra bir arkadaşının evindeyken birdenbire fenalaşarak kaldırıldığı Cerrahpaşa Hastanesi'nde, 14 Kasım 1950'de, beyin kanamasından öldü.

Türk şiirine yepyeni bir hava getirmiş olan, yaşama sevinciyle dolu, otuz altı yaşında bir şairin ölümü, derin bir üzüntüye neden oldu, geniş yankılar uyandırdı. Rumelihisarı Mezarlığı'nda onu toprağa verirken ne söyleyeceğini bilemeyen, ölüm sessizliğine bürünen sanatçı dostları, dergilerde, gazetelerde, üzüntülerini, sevgilerini, hayranlıklarını belirtirken birbirinden güzel yazılar yazdılar.

Varlık Yayınevi, Orhan Veli'nin beklenmedik ölümü üzerine, okurlardan gelen istekler doğrultusunda, *Bütün Şiirleri* adlı kita-

bı derledi. Birinci basımı 1951'de yapılan bu kitapta, şairin 1945-1949 yılları arasında basılan beş kitabıyla, çoğu "Varlık" dergisinde çıkmış olan ilk şiirleri bir araya getiriliyordu.

Büyük bir coşkuyla karşılanan kitabın basımları birbirini izlerken, ne yazık ki, dizgi düzelti yanlışları gittikçe çoğalmaya, dizelerin yerleri bile değişmeye başladı. Varlık Yayınevi şairin ölümünden sonra ortaya çıkan şiirlerini de ekleyerek yapıtı sürekli geliştirdiyse de, çeşitli uyarılara karşın, *Bütün Şiirleri*'ni yanlışlardan arındırmayı başaramadı.

On üçüncü basıma kadar süren bu üzücü durum, on dört ve on beşinci basımları yapan Bilgi Yayınevi'nin kitabı yeniden derleme işini Asım Bezirci'ye vermesi üzerine büyük oranda önlendi.

Can Yayınları'nın aynı derleyiciyle on altıncı basımdan başlayıp yirmi ikinci basıma ulaşan yayın etkinliğinde, ofset baskı tekniğine geçildiği için, her basımda yeni dizgi düzelti yanlışlarıyla karşılaşma tehlikesi de ortadan kalkmış oldu.

Şairin şiirlerini belleğine almış olanları yer yer duralatan yönleri olsa da, *Bütün Şiirleri* artık güvenilen bir yayın niteliği kazanmıştı.

Ne var ki Orhan Veli'nin kız kardeşi Füruzan Yolyapan ile yakın arkadaşı Nahit Hanımın birlikte yaptıkları bir karşılaştırma – şairin eski yazıyla yazdığı şiir defterlerindeki şiirlerle yirmi ikinci basım arasında yapılan bir karşılaştırma – birtakım tutarsızlıkları ortaya çıkarınca, bu güvenilen derlemeye karşı da bazı kuşkular doğdu.

Yapıt baştan sona yeniden incelendi, şiirler dergilerdeki, kitaplardaki ilk basımlarıyla karşılaştırıldı, şairin şiir defterindeki yazılışlarıyla denetlendi. Ve yirmi ikinci basımda da düzeltilmesi gereken önemli yanlışlar bulunduğu görüldü.

"Önemli" sözcüğüyle neyi vurgulamak istediğimizin anlaşılması için, bu güvenilen basımdaki dize yanlışlarına örnekler verelim

Ağlayarak uyanmışım (Rüya); Doğrusu Ağlayarak uyanışım

O insanlar ki, renkli, silik, (İnsanlar); Doğrusu O insanları ki, renkli, silik,

İstanbul'un orta yeri sinema; (Istanbul Türküsü); Doğrusu Istanbulun orta yeri sinama;

Başımızda, unutamadığım şehrin havası; (Destan Gibi); Doğrusu Başımda, unutamadığım şehrin havası;

Buğudan, sisten, aşktan, kokudan... (Dalga); Doğrusu Buğudan, sisten, ışıktan, kokudan...

Gün ne güzel doğmuş meğer açık denizde! (Deniz Kızı); Doğrusu Gün ne güzel doğarmış meğer açık denizde!

Denizlerde onunla yaşadığım dünya (Oaristys); Doğrusu Denizlerinde onunla yaşadığım dünya

Sardı o her akşamki sessizlik, yokuşları, (Haber); Doğrusu Akşamla bak yine yandı gül rengi buhurdan (Bir sonraki dörtlüğün ilk dizesi, yanlışlıkla, şiirin ilk dizesinin yerine de girmiş ve basımdan basıma öylece süregelmiş).

Bardak boşanır bencileyin dolmayı bilmez (Şarkı); Doğrusu Bardak boşalır bencileyin dolmayı bilmez

Dışarda geçen kayıkların (Deniz); Doğrusu Dışardan geçen kayıkların

Elimi çok dallı bir ağaç gibi / Tutarım gölün yüzüne (Sabah); Doğrusu Elimi çok dallı bir ağaç gibi / Tutarım gökyüzüne

Sen de fena çocuksun! (Fena Çocuk); Doğrusu Sen ne fena çocuksun!

Kitapta hayli çok olan bu tür yanlışların yanı sıra, ilk bakışta göze çarpmayan, başka bir aksaklık daha vardı. Yazım ve noktalama açılarından şiirler bugünkü kurallara uydurulurken, o günkü kurallar içinde, ya da Orhan Veli'nin gönlüne göre yazışı içinde oluşan şiirsellikler zedelenmiş, birtakım incelikler yok edilmişti.

Bu arada, şairin sağlığında büyük bir özenle yayımladığı kitaplarından *Vazgeçemediğim* ile *Yenisi*'nde şiir sıralamalarının bozulduğu, *Destan Gibi*'de ise açıklık getiren iki değiştirme yapıldığı ortaya çıktı.

Bir yerde, "Memleket, hemşeri? / Sinop." dizelerine, "– Memleket, hemşeri? / – Sinop." diye konuşma çizgileri eklenmiş; bir yerde de, "Eki'nin çiçekli bahçeleri" dizesi "E.K.İ.'nin çiçekli bahçeleri" diye düzeltilmişti.

Adam Yayınları'nın yirmi üçüncü basımında görülen değişiklikler Orhan Veli'ye dönüş niteliğindedir. Dikkatsizlikten doğan yanlışlar düzeltildiği gibi, şiirselliği zedeleyen gereksiz "bugünün yazım kurallarına uydurma" çabalarından da uzak kalınmıştır. Şiirselliği zedelemediği kadar bu tür düzeltmeler yapılmasının bir sakıncası yoktur, ama şiirde sesli ve sessiz harf benzerliklerinin önemini unutmamak gerekir.

Örnek verelim

Orhan Veli'nin "Kapalı Çarşı" şiirinde "diyip te" demesi bugün yadırganabilir. Ama bu yazılış "deyip de" diye düzeltildiğinde şiir zedelenir. Çünkü şair şiirini o harflerle kurmuştur.

Başka bir örnek

Orhan Veli kitabının adını "Garip" diye yazmıştır, ama "Tren Sesi" başlıklı şiirine "Garîbim" diye başlıyor. Bu sözcüğü "Garibim" diye düzeltmemek gerekir.

Yirmi üçüncü basımda şiirlerin sıralanışı da değişiktir. Birinci Bölüm'de Orhan Veli'nin sağlığında yayımladığı kitaplarına aldığı şiirlerle ömrü yetmediği için bir kitapta toplama olanağı bulamadığı son şiirleri bir araya getirilmiştir. Bunlar şairin okurlarına kitap sürekliliği içinde sunmak istediği şiirleridir.

İkinci Bölüm'de toplanan eski ve yeni biçimli şiirlerini ise Orhan Veli kitaplarına almamıştır. Bu bölüm, daha çok, meraklılar içindir. Arada, şairin sağlığında hiç yayımlamadığı, dergilere bile vermediği şiirler de vardır.

Birinci Bölüm'ün başında yer alan *Garip*, Orhan Veli'nin, 1945'te, kendi adına çıkardığı ilk kitaptır. "İkinci basım" denmesi, 1941'de gene Orhan Veli'nin öncülüğüyle ve yazdığı önsözle *Garip* adlı bir kitap yayımlanmış olmasındandır. Ne var ki, o birinci basımda, önsözden sonra gelen "Netice" bölümünde, sırasıyla, Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli'nin şiirleri yer almaktaydı. Yani *Garip*'in birinci basımı, ürünler açısından, ortak bir yapıttı.

Elinizdeki derlemede, dergilerde yayımladığı ama kitaplarına almadığı yeni biçimli şiirlerinin arasına koyduğumuz, "Oktay Rifat Orhan Veli" diye imzalanmış iki şiirden "Ağaç" başlıklısı, *Garip*'in birinci basımında, "Veda Müsameresi" üst başlığıyla son şiir olarak, "Kuş ve Bulut" başlıklısı ise ilk şiir olarak yayımlanmıştır.

Garip'in ikinci basımındaki "Garip" başlıklı önsöz ise 1941 yılındakinin tıpatıp eşi değildir. Şair bu önsözü ikinci basıma alırken, dikkatle karşılaştırılmazsa gözlerden kaçabilecek, ufak tefek değişiklikler yapmıştır. Burada, 1945'teki önsöz, yalnızca dizgi yanlışları düzeltilerek, olduğu gibi verilmiştir.

Birinci Bölüm'de, kitaplarına girmeyen son şiirleri arasında sunduğumuz "Sucunun Türküsü" adlı şiir, "Yaprak" dergisinde şöyle bir notla yayımlanmıştı "Bu parça Orhan Veli'nin Altındağ adlı uzun bir şiirinden alınmıştır." Önceki basımların derleyicileri bu nota dayanarak "Sucunun Türküsü"nü, *Yenisi*'ne eklemekte bir sakınca görmemişler.

Orhan Veli'nin sağlığında yayımlanmamış olan "Aşk Resmigeçiti" 1.2.1951 tarihinde bir tek sayı çıkarılan "Son Yaprak"ta yer almıştı. Şairin el yazısıyla, diş fırçasını sardığı bir kâğıtta bulunan, yer yer okunamayan bu şiir, sonradan Varlık Yayınevi'nce *Bütün Şiirleri*'ne alınırken bazı boşlukları doldurulmuş, ama bu arada akla yakın görünmeyen birtakım değişiklikler de yapılmıştır. Bu basımda şiirin – noktalaması dışında – "Son Yaprak"taki ilk biçimine bağlı kalındı.

"Ömrün o büyük sırrını gör bir bak da" diye başlayan "Rubai"yi Orhan Veli, ölümünden kısa bir süre önce, "Aile" dergisine, yayımlanmak üzere vermiştir. Kalem alıştırması olsun diye yazıp bir kenara bıraktığı bir şiir değildir. Bu nedenle, eski biçimli şiirleri arasına konmamış, Birinci Bölüm'de sunulmuştur.

Gene bu şiirle birlikte "Aile" dergisine verdiği "Yaşamak" başlıklı şiirin son üç dizesini sonradan gereksiz bulan şair, dergi yöneticisine başvurup bu dizeleri şiirden çıkartmasını istemiş, ama beklenmedik ölümü üzerine, dergi yöneticisi, bir açıklama yaparak şiiri olduğu gibi yayımlamıştır.

Orhan Veli'nin ilk şiirleri ("Oristys"; "Ebabil"; "Düşüncelerimin Başında Daima Eldorado"), 1.12.1936 tarihli "Varlık"ta şöyle bir notla başlamıştır: "Varlık'ın şiir kadrosu yeni ve kuvvetli genç muharrirlerle zenginleşmektedir. Aşağıda dört şiirini okuyacağınız Orhan Veli, şimdiye kadar yazılarını hiç neşretmemiş olmasına rağmen olgun bir sanat sahibidir. Gelecek sayılarımız onun ve arkadaşları Oktay Rifat, Melih Cevdet, Mehmet Ali Sel'in şiirimize getirdikleri yeni havayı daha iyi belirtecektir."

Mehmet Ali Sel, bilindiği gibi, Orhan Veli'nin takma adıdır. Çok yazan şair bazı şiirlerini bu adla yayımlamıştır.

Sağlığında okur önüne çıkarmadığı eski biçimli şiirlerinin en sonunda yer verdiğimiz iki "Şarkı"dan "Felâh bulmadı" diye başlayanını Refik Fersan, öbürünü Suphi Ziya bestelemişlerdir.

Orhan Veli'nin yeni biçimli şiirleri ise ilk olarak gene "Varlık" dergisinde, 15.9.1937 tarihinde basılmıştır.

Bütün bir sayfayı dolduran, Orhan Veli, Oktay Rifat, Mehmet Ali Sel imzalı on şiirin üsüne, ortlama olarak "Şiirler" diye başlık atılmış ve altına şöyle yazılmıştır: "Bu sayfayı Şair Melih Cevdet'e ithaf ediyoruz."

Çift sütun dizilmiş olan sayfada sırasıyla şu şiirler yer almıştır: "Ağaç" (Orhan Veli - Oktay Rifat); "Saksılar"; "Bir Kadın"; "Yıldızlar" (Oktay Rifat); "Hoy Lu-Lu" (Mehmet Ali Sel); "Deniz"; "İnsanlar"; "Yokuş" (Orhan Veli); "Yolculuk"; "Pazar Akşamları" (Mehmet Ali Sel).

"İnkılapçı Gençlik" dergisinin 15.8.1942 tarihli sayısında çıkmış olan "Ben Orhan Veli" diye başlayan şiire, bu derlemede şairin şiir defterindeki biçimiyle yer verilmiştir. Defterde şiirin başlığı yoktur.

"Cânân" başlıklı şiirin ise bir ince alay şiiri olarak yeni biçimli şiirler arasında yer alması gerektiği kanısına varılmıştır. Orhan Veli'nin yakın arkadaşı Nahit Hanıma göre şair bu şiiri bazen şu biçimde de söylermiş

Cânân ki gündüzleri gelmez
Gece yarısından sonra hiç gelmez.

"Papirüs" dergisinin 1.1.1967'de yayımlanan Orhan Veli Özel Sayısı'nda ilk olarak okur önüne çıkarılan "Bayrak" şiiri için düşülen not şöyledir "Şairin el yazısıyla bulduğumuz 'Bayrak' şiirinin ise daha önce hiçbir yerde yayımlanmadığını sanıyoruz."

Bu şiirin el yazısı aslının nerede olduğu bilinmemektedir.

Yapıtın sonundaki "İçindekiler" bölümünde, bilinebildiği kadar, şiirlerin yazılış ve dergilerde ilk yayımlanış tarihleri belirtilmiştir. Orhan Veli kitaplarında şiirlerinin altına, daha önce nerede yayımlandıklarını, yazılış tarihlerini koymadığı için, Birinci Bölüm'deki kitaplarda şiirlerin altına bu bilgiler eklenmemiştir. Yalnızca *Destan Gibi*'nin sonunda şairin kendi koyduğu tarih vardır.

Şiirlerin yazılış tarihleri genellikle Orhan Veli'nin şiir defterindeki tarihlerden yararlanılarak saptanmış olduğundan, bu konuda daha önceki basımların denetlenmesinden öte bir çalışma yapmak gerekmemiştir.*

(*Bütün Şiirleri*, 23. basım, Nisan 1987)

*Orhan Veli'nin *Bütün Şiirleri* ile *Bütün Yazıları* adlı kitaplarını, 1987'de, Adam Yayınları için, oldukça uzun bir çalışmayla, yeniden derlerken, on bir yıl önce, 1976'da, "Politika" gazetesinde açıkladığım görüşlere neden uymadığım düşünülebilir. Şairin kalıtçısı olan kız kardeşiyle yaptığım konuşmalarda kitapların işleme yapıtlar durumuna gelmesini istemediğini sezdiğimden, derleme işini, bir eleştirmen olarak değil de, salt bir yayınevi görevlisi olarak üstlenmeyi daha doğru bulmuştum. Kitabın başındaki bu yazıyı da imzalamamış, benim yazdığım düşünülmesin diye de içine bol bol "ve" serpiştirmiştim.

ORHAN VELİ SEVGİSİ

Bütün Şiirleri'nin çok satıldığını, korsan basımlarının yapıldığını biliyordum, ama bu çok genel bir bilgiydi.

Geçenlerde son basımını karıştırırken baktım Adam Yayınları'nda yirmi dördüncü basım... 1987'den 1995'e, sekiz yılda 24 basım.

Daha önce de, 1951'den 1986'ya, Varlık Yayınları'nda on üç, Bilgi Yayınevi'nde iki, Can Yayınları'nda yedi olmak üzere, otuz beş yılda 22 basım yapılmıştı.

Demek ki toplam 46 basım. Ama son yıllarda büyük bir hızlanma var.

Ofset tekniğine geçildiğinden beri kitaplar bin, iki bin arası basılıyor, öyle olabilir diye düşünerek İnci Asena'ya sordum.

– Hayır, 5000 basıyoruz, dedi.

– Her basımda?

– Evet, baştan beri her basımda 5000.

– Yirmi dört basımda 120 000 eder.

– Ayrıca korsan basımlar da var.

– Onlar ne kadar?

– Bilmiyorum, ama herhalde az değil...

Demek ki gittikçe hızlanan bir Orhan Veli sevgisi söz konusu. Bir şiir kitabının böylesine çok satılması mutluluk veriyor insana.

Nâzım Hikmet'in, Ahmed Arif'in kitapları da çok satılır, ama onların siyasal ağırlıkları olduğu için, çok satılmalarını daha doğal karşılıyoruz anlaşılan.

– Bir korsan basımda yazara ödenmeyen telif ücretinin ne kadar olduğunu öğrenmek ister misiniz? diye soruyor İnci Asena.

– Evet, diyorum.

– Kitabın bugünkü üst fiyatıyla hesaplarsak 5000 basım için yüz yetmiş milyon lira.

Orhan Veli de solda bir yazar, bütünüyle siyasa dışı olduğu söylenemez. Daha içine kapalı bir şairi, kitaplarının sürekli yeni basımlar yaptığını bildiğim Özdemir Asaf'ı soruyorum.

Verilen döküm şöyle

Yalnızlık Paylaşılmaz, 1982'den 1995'e, on üç yılda 12 basım, toplam 38 000 adet.

Bir Kapı Önünde, 1982'den 1995'e, on üç yılda 11 basım, toplam 30 000 adet.

Benden Sonra Mutluluk, 1983'ten 1995'e, on iki yılda 9 basım, toplam 21 000 adet.

Özdemir Asaf şiir kitaplarını önceleri Yuvarlak Masa Yayınları adı altında kendisi basıp yayımlardı. Kaç basardı bilmiyorum. Sonra Bilgi Yayınevi'yle bir ilişkisi oldu. Ama sağlığında böylesine ilgi gören bir şair değildi. Şimdi çok seviliyor, aranıyor, bir kitabın iyi satılması için üstünde onun adı olması yetiyor.

Yazarların okurlarına öldükten sonra ulaşabilmeleri hüzün verici bir şey. Her yazar içinde bu umudu taşır mı, bir gün insanların kendisini anlayıp seveceklerini düşünür mü? Kestirmek çok güç. Günümüzde kimse böyle bir soruya kolay kolay olumlu yanıt veremez sanırım. Özlediği yönde bir gelişme görmek, en azından sezmek gerekir...

Gene de ortada yadsınamayacak bir gerçek var Birçok yazar ancak öldükten sonra yaygın bir üne erişiyor.

Orhan Veli'nin sağlığında kimse kitaplarının korsan basımlarını yapmıyordu.

Edip Cansever de öyle. Yaşadığı günlerde aynı titizlik, aynı özenle, aynı yayınevince basılan kitapları on yılda ancak tükeniyordu, ölümünden sonra ise toplu yapıtları dört yılda üç kez basıldı.

Bugün Nâzım Hikmet, Ahmed Arif, Orhan Veli, Özdemir Asaf, Edip Cansever gibi şairlerin gittikçe artan bir okura ulaşmakta oluşları beni sevindiriyor. Kitaplarının kaç basıldığını, kaç satıldığını bilemediğim başka şairlerin, örnekse Cemal Süreya'nın, Turgut Uyar'ın da benzer bir gelişme içinde olduklarını sanıyorum.

Tek üzüntüm, Metin Eloğlu gibi, çok değerli bir şairin bu gelişmenin dışında kalması...

Nedenlerini araştırmak gerekir.

(Cumhuriyet, 6 Mayıs 1995)

ÇORBADA TUZ

Adamın biri Ankara'da Mülkiyeliler Birliği'nin önüne Aziz Nesin'in kitaplarını, fotoğraflarını yaymış, ortaya da büyük bir tencere koyup yanına "Sizin de çorbada tuzunuz bulunsun!" yazmış.

Bir yandan kitapları, fotoğrafları satıyor, bir yandan da Nesin Vakfı adına yardım topluyormuş...

Yalnız çorbanın tuzunda değil dolandırıcılık, kitaplarla fotoğraflar da korsan...

Hem yaratıcı, hem de girişimci bir adam, anlaşılan...

Bir de oyunculuğu güçlü olanlar vardır...

De Yayınevi'ndeyken birkaç kez oyunculuğu güçlü dolandırıcılarla karşılaşmıştım.

Yoksulluğu kılığından belli, başında kasket, ezik, sesi zor duyulan bir adam ağzının içinde geveler

"Beni bilmem kim gönderdi, o sana yardım eder dedi...

Bilmem kim adı duyulmuş bir solcu, ama arkadaşım, hatta tanıdığım bile değil. Bana yardım etmem için herhangi bir kimseyi göndermesi olanaksız. Daha baştan belli karşımda bir dolandırıcı olduğu.

Gene ağzının içinde başlar öyküsünü anlatmaya Fabrikada gece bekçisiymiş, Nâzım Hikmet'in kitabını okurken görüp işten çıkarmışlar. Başka yerde de iş bulamamış. Biri yeni doğmuş iki çocuğu varmış. Kondu sahibi de sıkıştırıyormuş.

İşte o bilmem kim benden kitap alıp sergi açmasını, sattıkça getirip parasını ödemesini söylemiş, "O sana yardım eder," demiş.

Saroyan'ın "Kimi Yoksul İnsanlar" adlı bir öyküsü vardır. Bir kenar mahallede bakkal dükkânına gelen müşterileri anlatır... Neleri, nasıl aşırdıklarını... Çok sevdiğim bir öykü...

Böyle durumlarda hep o öyküyü anımsarım.

Adam onca kafa patlatmış, ne diyeceğini, nasıl diyeceğini, beni nasıl etkileyeceğini tasarlamış, kalkıp yayınevine kadar gelmiş, karşımda oynuyor...

Üstelik inceliğe bakın, Nâzım Hikmet'in kitabını okurken yakalanıp işten atılmış, geldiği yer ise o kitapları yayımlayan yayınevi...

O yönde tek sözcük etmeden işsizliğinin sorumluluğunu bana yüklüyor...

"Her yer tiyatrodur" der misin!.. İşte yazarı, yönetmeni, oyuncusuyla tek kişilik bir tiyatro... Sanatının karşılığını kitap olarak istiyor...

"Veririz... Ne yapalım..."

Yalnız Nesin Vakfı'nın tenceresinde iş biraz değişik. O tencerenin çorbasını çocuklar içiyor, onların tuzuna ortak olmaya kalkmak yakışmaz dolandırıcılığa!.. Her işin bir raconu var!..

Yoksa dolandırıcılık da mı bozuldu!..

Korsan yayımcıların el attığı Aziz Nesin kitapları da büyük çoğunluğuyla Nesin Vakfı'nın gelir kaynağı... İyi düşünmek gerekir...

Korsan yayımcılıktan söz açmışken, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1994'te bastırdığı bir kitaba da değinelim.

Kitabın adı *Orhan Veli Kanık (Hayatı, Sanatı ve Eserlerinden Seçmeler).*

Yazarı Bilge Ercilasun.

Başta kısa bir önsöz, Şubat 1991 tarihli. Arkasından şairin "hayatı, sanatı ve eserleri" üzerine 20 sayfa bir yazı; 112 sayfa şiirlerinden, 60 sayfa düzyazılarından seçmeler; sonda onun için yazılanlar, bibliyografya, dizin derken, toplam 260 sayfalık büyük boy bir kitap...

Bibliyografyasına bakıyorum, Adam Yayınları'nın yayımladığı Orhan Veli kitaplarının hiçbiri yok.

Bilindiği gibi, *Bütün Şiirleri* Adam Yayınları'nda ilk olarak 1987 yılında yayımlanmıştı. Eski basımlardaki inanılmaz yanlışlar düzeltilerek yapılmış yepyeni bir basım...

Ama Bilge Ercilasun, 1991'de hazırlanan, 1994'te yayımlanan *Orhan Veli Kanık* kitabının araştırmacısı, merak edip de Adam Yayınları basımını karıştırmak gereğini bile duymamış.

Sonuç Yalnız şiirlerde 142 yanlış... Noktalama, yazım, ara, sözcük, atlama, dize, sıralama yanlışları... Oysa hepsini düzeltmiştik bu yanlışların.

Bizim onca emeğimizi hiçe sayıp geriye dönmüş Bilge Ercilasun.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu yapıtı yayımlamak için kimden izin aldığını, niçin yanlışlardan arındırılmış Adam Yayınları basımlarından yararlanılmadığını araştırdığımda ise şu gerçekle karşılaştım Milli Eğitim Bakanlığı böyle bir kitap yayımlamak istediğini şairin kalıtçılarına ya da Adam Yayınları'na bildirip izin almamıştı...

Demek ki aynı hükümetin bir bakanlığı korsan yayınları önlemek için Telif Hakları Yasası'nı güncelleştirmeye çalışırken, başka bir bakanlığı korsan yayın yapıyormuş...

(Cumhuriyet, 28 Ekim 1995)

ORHAN VELİ'DE "HAİKU" EDASI

Orhan Veli şiirinin kaynakları düşünülünce öncelikle akla Fransız şiiri, özellikle de Gerçeküstücüler gelir. Sanki bir yerlerde Garip havasında yazan gerçeküstücü bir Fransız şairi vardır da, Orhan Veli onda gördüklerini Türkçeye uygulamıştır.

Oysa şair daha yolun başında belirtmişti gerçeküstücü şiir tekniklerini uygulamadıklarını.

"Surréalisme'le (...) hiçbir alakamız olmadığı gibi herhangi bir mektebe de bağlı değiliz."

Evet, kendilerinden önce belirlenmiş herhangi bir yazın anlayışına bağlanmış değillerdi. Yeni bir şiir ortaya koymak isteyen bağımsız üç arkadaştılar.

Ama bu durum onların, Doğu'da, Batı'da, eski yeni şairleri okumalarına, sevmelerine engel olmadı.

Nitekim Orhan Veli, başlangıç yıllarında, Fransızca aracılığıyla da olsa, bir Japon şiir türüne büyük ilgi göstermişti. Beğendiği örnekleri çeviriyor, kendisi de aynı anlayışla şiirler yazmayı deniyordu. "Haiku", "hokku", "haikai" diye de anılan, zaman içinde birtakım gelişmeler geçirmiş olan bu türe, şair Türkçede "Hai-Kai", "Hay-Kay", bazen de tiresiz "Hay Kay" diyordu.

"Haiku" 31 heceli "tanka" denilen geleneksel bir şiir türünden türetilmiş. "Tanka"nın ilk üç dizesine "hokku" (giriş şiiri) denirmiş. "Haikai" ise on yedi heceden oluşan, üç dizeli bir komik şiir türü imiş. "Haikai"nin ilk üç harfi "hai" ile "hokku"nun son iki harfi "ku" birleştirilince "haiku" sözcüğü çıkmış ortaya.

"Haiku"yu Edo döneminde (1603-1867) büyük şair Matsuo Başo (1644-1694) geliştirip Zen Budacı anlayışla yazdığı şiirlerle saygın bir tür olarak yüceltmiş. 1679'da adının yaygınlaşmasını sağlayan ilk "haiku"su şöyle

Kuru bir dala
Bir karga kondu
Güz gecesi inmekte

"Haiku" önceleri 5, 7, 5 olmak üzere 17 heceden oluşan bir şiir türüyken, zamanla bu biçimsel katılıktan uzaklaşılmış.

Başlangıçta konuları da sınırlıymış. Önceleri nesnel bir doğa betimlemesiyle bir mevsim çağrıştırılıp okurda belirsiz bir duygu uyandırılmakla yetinilirken, giderek her şeyden söz edilir olmuş. Sonunda "haiku" az sözcükle çok şey anlatan bir şiir türüne dönüşmüş. Ama yalın, duru, ince söyleyiş edasını yitirmeden.

Yukarıdaki çeviride üç dizenin hece sayıları 5, 5, 7, toplam 17 olarak korunmuş.

Orhan Veli'nin 17 Ekim 1942'de "Gemliğe doğru" ile birlikte "İnkılapçı Gençlik" dergisinde yayımladığı, ama sonradan kitaplarına almadığı "Hay Kay" başlıklı şiiri şöyle

Yosun kokusu
Ve bir tabak karides,
Sandıkburnu'nda

Bu şiirde hece sayıları 5, 7, 5, toplam 17, kurallara uygun.

Orhan Veli'nin böyle bir şiiri daha var ("Gemliğe doğru"), ama onu asıl ilgilendiren "haiku"nun biçimsel kuralları değil, az sözle çok şey anlatması, yoğunluğu, en önemlisi de yalın, duru, ince söyleyiş edası...

Orhan Veli 1937-1941 yılları arasında Ki-Ka-Ku (1660-1707) adlı Japon şairinden çevirip "Varlık" dergisinde aralarla yayımladığı yirmi "haiku"yu, 1946'da, "Tercüme" dergisinde "Hai-Kai'lar" başlığı altında bir araya getirmişti

I
Çiçek bayramı,
Annesinin elinden tutmuş,
Bir âmâ çocuk.

II
Kar altında güzel, ay altında güzel,
Çırılçıplak
Yamabuki çiçekleri.

III
Yağmur yağıyor,
Ama kaldırın kamıştan perdeyi,
O mutlaka elinde bir zambakla ordadır.

IV
Şair *Saygyo* öldü;
İşte aynı gün
Yola çıkıyorum ben de.

V
Erikten, bir dal koparıyorum,
Çiçekli bir dal,
Geceme ait hayallerle.

VI
Çiçeklerin arasında,
Birdenbire,
Küçük çocuğumuzun yüzü.

VII
Uzun zamandan beri
Çılgınca ötüyorsun,
Küçük kelebek.

VIII
Beyaz aya baka baka,
Kapısını çalıyorum evin.
Bahçesinde erik ağacı.

IX
Ah! Bunu hiç unutmayacağım,
Kiraz dallarına kar yağdığını,
Nisanın ilk günlerinde.

X
Şafak...
Hele şeftali çiçekleri!
Hele horozların ötüşü!

XI
Kuku,[1] senin ötüşün bana
Rüyada dirilen annemi
Tekrar kaybettirdi.

XII
Karısını kaybeden bir dosta

Enjo[2] ne oldu?
Ömrünü tamamladı; şimdi o,
Bir yaz denizi gibidir.

XIII
Dilenciler gibi çıplak,
Yeryüzünde, gökyüzüne bürünmüşler,
Yazlıklarına.

XIV
Sık sık şehre giden bir dosta

Çiçeklenmiş bir kiraz ağacı bulursan
Anneni babanı da
Oraya çağıracak mısın!

(1) Bir kuş.
(2) Bir kadın ismi.

XV
Ah! bu gecenin içindeki
Diri ve aydınlık balık!
Güzel *Yokihi*[3] gibi.

XVI
Çiçek açmış erik ağacı
Efendisini bekliyor,
Bahçede.

XVII
Bahar gecesi, rüyada
Hiçbir şey görülmez,
Kisatsu'nun[4] ince kamışlarından başka.

XVIII
Uyuyan küçücük sevgiliye
Horoz ötüyor,
İşte bütün sivrisinekler gitti
Tamako'cuğum.[5]

XIX
Bir Kediye
Yedi seneden beri seni nasıl sevdim!
Ne olur sen de beni sev,
Sadece bu yağmurlu gecede.

XX
13 Mayıs
Yağmur bulutları,
Sarhoş bambuların günü,
Dostlarımla bayram.

(3) Bir kadın ismi.
(4) Bir yerin ismi.
(5) Bir kız ismi.

Görüldüğü gibi, bütün bu "haiku"lar üçer dize, ama dizelerdeki hece sayılarına önem verilmemiş. "Şafak..." diye 2 hecelik bir dize olduğu gibi, "O mutlaka elinde bir zambakla ordadır" diye 14 hecelik bir dize de var...

Japoncaları nasıldı, Fransızcaya çeviren nasıl davrandı, bilmiyorum. Ama bu kural dinlemezlikte Orhan Veli'nin başrolü oynadığını düşünmemek elde değil. Örnekse şu VII. "haiku"nun hece sayılarını 5, 7, 5 kuralına uydurmak çok kolay

VII
Uzun zamandan beri
Çılgınca ötüyorsun,
Küçük kelebek.

Zaten ikinci dize 7, üçüncü dize de 5 hece. Birinci dizeyi "Uzun zamandan beri" yerine, "Uzun zamandır" yaparsak, o da 5 heceye iner. Üstelik bu söyleyiş hem daha doğru, hem daha güzel. Orhan Veli, sanki salt kurala uymamak için, söyleyişi zorlayıp "beri"yi ekleyerek hece sayısını 7'ye çıkarmış.

Daha sonra, kendi yazdıklarında, dize sayısına da uymayacak 1940'ta yazıp *Garip*'in 1941'de yayımlanan birinci basımına "İstanbul İçin Hay-Kaylar" başlığıyla aldığı dört "haiku"nun biri beş, biri dört, ikisi üç dize. Ayrıca hepsine ayrı birer de başlık koymuş. Şöyle

İSTANBUL İÇİN HAY-KAYLAR

Nisan

İmkânsız şey
Şiir yazmak,
Âşıksan eğer;
Ve yazmamak,
Aylardan nisansa.

Arzular ve Hâtıralar

Arzular başka şey,
Hâtıralar başka.
Güneşi görmeyen şehirde,
Söyle, nasıl yaşanır?

Böcekler

Düşünme,
Arzu et sade!
Bak, böcekler de öyle yapıyor.

Dâvet

Bekliyorum
Öyle bir havada gel ki,
Vazgeçmek mümkün olmasın.

Bu "haiku"ların ilk ikisinde, 5, 7, 5 hece kuralının ötesinde, üç dize kuralına da uyulmadığı görülüyor.

Peki, geriye ne kaldı?

"Az sözcükle çok şey anlatan bir şiir türü... Ama yalın, duru, ince söyleyiş edasını yitirmeden."

Bu noktada artık yazılanlara "haiku" dense de olur, denmese de... mi? Ne düşündüyse, Orhan Veli *Garip*'in ikinci basımında "İstanbul İçin Hay-Kaylar" başlığını "İstanbul İçin" yapmış.

Artık "haiku" yazmayacak mı?

Hayır, yazacak, bu onun vazgeçemeyeceği bir şey Az sözcükle, yalın, duru, inceliklerle dolu söyleyişlerle, hiçbir şey anlatmıyormuş gibi, çok şey anlatan şiirler...

Adının ne olduğu, kaynağı, türü, kuralı, önemli değil...

Ayrıca, Doğu şiiri deyince yalnızca Japonlara baktığı da sanılmasın Orhan Veli'nin. Çin şiiri, İran şiiri, bizim eski şiirimiz...

Örnekse, 15 Kasım 1940 tarihli "Ulus" gazetesinde Mevlânâ'dan çevirdiği üç rubai yayımlanmış

1
Vakta ki beni gamlı görürler, şâdım
Vakta ki harabım sanılır, âbâdım
Toprak gibi sâkin ve hamûş olduğum an
Göklerde inilder nice bin feryadım.

2
Bak! bağ ve bahar ve serviler, ey ruhum!
Gönlüm gene gitmemek diler, ey ruhum!
Aç, arkana at nikabını, kal burada;
Yok kimseler evde, gittiler, ey ruhum!

3
Sultan-ı melâhat, meh-i mevzunumdur.
Zülfünde esir, hep dil-i mecnûnumdur.
Hûnum ki değersiz sayılır hâkinden
Hâkinde sebîl eylediğim hûnumdur.

1941 Mayısında "İnsan" dergisinde bu Mevlânâ rubaileri sayıları altıya çıkmış olarak yeniden boy göstermişti.

Bilindiği gibi, 1941 *Garip*'in birinci basımının yapıldığı yıldır. 1937'nin ortalarından beri Orhan Veli ile arkadaşları yepyeni bir şiirin örneklerini veriyorlar.

O şiirlerin yanı sıra bu çeviriler...

Karşımızda bayağı donanımlı, işinin ustası bir şair var...

Her türlü şiiri yazabilen, bir yandan "Kuşçu amca!" diye seslenirken, bir yandan da bu çevirileri yapabilen bir şair...

Hangi yolu istese seçebilirmiş diye düşünüyor insan.

Orhan Veli'nin 1936 ile 1937 yıllarında yazdıklarını gözden geçirirsek, sanırım, şiirimizi bir süre egemenliği altında tutan Garip anlayışına nasıl ulaşıldığını, bu anlayışın oluşmasında Japon "haiku" şiirlerinin etkisini kolayca görebiliriz.

Şairin 1936 Haziranında yazıp "Varlık"ın 1 Aralık 1936 sayısında yayımladığı bir şiirini okuyalım

OARISTYS

(In Memoriam)

Ey hâtırası içimde yemin kadar büyük,
Ey bahçesinin hoş günlere açık kapısı
Hâlâ rüyalarıma giren ilk göz ağrısı,
Çocuk alınlarda duyulan sıcak öpücük.

Ey sevgi dalımda ilk çiçek açan tomurcuk,
Kanımın akışını yenileştiren damar,
Gül rengi ışıkları sevda dolu akşamlar
İçime yeni bir fecir gibi dolan çocuk.

Ey tahta perdenin üzerinden aşan hatmi
Ve havaları seslerimizle dolu bahar,
Koşuştuğumuz yollar, oynadığımız sular,
Kâğıttan teknesinde sevinç taşıyan gemi.

Duyup karşı minarede okunan yatsıyı
Yatağıma sıcaklığını getiren rüya,
Denizlerinde onunla yaşadığım dünya
Ve ey ufku beyaz cennetlere giden kıyı.

Ah! Birçok şeyler hatırlatan erik ağacı
Ve o ilk yolculukla başlıyan hasret, zindan;
Atları çıngıraklı arabanın ardından
Beyaz, keten mendilimle sallanan ilk acı.

"Varlık" dergisinin 1 Aralık 1936 tarihli sayısında Orhan Veli'nin bu anlayışla yazılmış dört şiiri ("Oaristys", "Ebabil", "Düşüncelerimin Başucunda", "Eldorado"), 15 Aralık 1936 sayısında iki şiiri ("Odamda", "Seyahat"), 1 Ocak 1937 sayısında iki şiiri ("Kurt", "Ehram"), 15 Ocak 1937 sayısında iki şiiri ("Buğday", "Dar Kapı"), 1 Şubat 1937 sayısında iki şiiri ("Ave Maria", "Açsam Rüzgâra"), 15 Şubat 1937 sayısında bir şiiri ("İhtiyarlık"), 15 Mart 1937 sayısında iki şiiri ("Uzun Bir Istırabın Sonunda ve Bir Saadet Ânında Gelecek Ölümün Türküsü", "Gün Doğuyor"), 1 Nisan 1937 sayısında bir şiiri ("Güneş"), 15 Mayıs 1937 sayısında bir şiiri ("Zeval"), 1 Haziran 1937 sayısında üç şiiri ("Helene İçin", "Masal" "Uyku"), 15 Haziran 1937 sayısında bir şiiri ("Son Türkü"), 15 Temmuz 1937 sayısında bir şiiri ("Tûbâ"), 15 Ağustos 1937 sayısında iki şiiri ("Haber", "Ölümden Sonra Neşelenmek İçin Lied") yayımlandı.

Bu şiirlerden birinin üstünde "René Bizet'den" ("Seyahat"), birinin üstünde de "Franz Hellens'den" ("İhtiyarlık") yazıyordu. Özgür çeviriler gibi sunulmuşlardı.

Ama öteki 22 şiir, 9 ay gibi kısa bir sürede, Orhan Veli'yi o günlerin Türk yazınında baskın görünen şiir anlayışının bir ustası durumuna getirmeye yetti.

Ne var ki şair, Fransızcada gezinirken Japon şiiriyle karşılaşmış, Batı'da Doğu'yu bulmuş, yukarda topluca yayımladığımız, Ki-Ka-Ku'nun "haiku"larını çevirmeye başlamıştı.

Bunlardan bazılarını 1 Eylül 1937'de "Varlık" dergisinde yayımladı. Öte yandan kendisi de, biçimsel olarak "haiku" kurallarına uymayan, ama söyleyiş bakımından "haiku" edasını taşıyan şiirler yazmaya koyulmuştu.

Gene yukarda örnek olarak verip kurallara uygunluğundan söz ettiğimiz, 17 Ekim 1942'de "İnkılapçı Gençlik" dergisinde yayımladığı, ama sonradan kitaplarına almadığı, "Hay Kay" başlıklı şiirini de, belki bu "haiku"larla uğraştığı günlerde yazıp bir kenara bırakmış, dergi yöneticileri şiir isteyince de, "Gemliğe doğru" ile birlikte yayımlamakta bir sakınca görmemişti.

Ki-Ka-Ku çevirilerinden bir buçuk ay sonra, "Varlık" dergisinin 15 Ekim 1937 sayısında ise, gene sonradan kitaplarına almadığı "Asfalt Üzerine Şiirler"i yayımladı

I

Ne kadar güzel şey;
Yolun üstündeki bina
Yıkıldığı zaman
Bilinmeyen bir ufuk görmek.

II

Kaldırımın kenarına dizilip
Bacası olan silindirin
Yürüyüşünü seyreden
Çocuklara imreniyorum.

III

Onun sesi
Bir arkadaşıma
Denizden geçen
Motorları hatırlatıyor.

IV

Kırık taşlara bakıp
Işıklı bir asfalt düşünmek
Acaba yalnız
Şairlere mi mahsus?

Bu şiiri Orhan Veli 1937 Eylülünde yazmış. Araştırıyor, denemeler yapıyor. "Haiku"ların söyleyiş edasını dörtlüklere taşımaya çalışıyor. Bir ay sonra, 1937 Ekiminde ise, "Bebek Suite'i" diye bir şiir yazıp hiçbir yerde yayımlamayacak

BEBEK SUITE'İ

Sekiz parçadan müteşekkildir.

Yol

Yol düzdür.
Üzerinden tramvay geçer,
Adamlar geçer,
Kadınlar geçer.

Kadınlar

Kadınlar..
Akşam, sabah
Tramvayı beklerler
Rejinin önünde.

Yeşil

Sevdikleri renk
Yeşildir.
Ellerinde
Yemek çıkınları.

Vatman

Hep karşıya bakar
Cıgara içmez
Vatman
Ömür adamdır.

Peyzaj

Evler, dükkânlar, duvarlar;
Kömür depoları,
Deniz;
Çatanalar, mavnalar, kayıklar.

Deniz

Denizi kim sevmez
Üstünde ve kenarlarında
Balık
Tutulduktan sonra.

Balıkçılar

Bizim balıkçılar
Kitaplardaki balıkçılar gibi
Şarkıyı
Bir ağızdan söylemezler.

Senin Evin

Bütün bu yollardan.
Tramvayla geçilir.
Halbuki senin evin
Daha ötededir.

Şairin arkada bıraktığı kâğıtları arasında bulunan bu şiir ölümünden on altı yıl sonra yayımlandı, ama "Asfalt Üzerine Şiirler"in hemen arkasından, 1937 Ekiminde yazılmıştı.

Verdiğimiz örneklerin yazılış tarihlerinden açıkça anlaşıldığı gibi, Orhan Veli, 1 Aralık 1936'dan 15 Ağustos 1937'ye kadar, dokuz ay, "Varlık"ta Türk yazınında baskın görünen şiir anlayışı-

nın örneklerini vererek ilgileri üstüne çekmişken, 1 Eylül 1937'de yayımladığı Ki-Ka-Ku çevirilerinin ardından, 15 Eylül 1937'de yepyeni bir şiirle gündeme geldi.

"Varlık"taki sayfa "Şair Melih Cevdet'e ithaf" edilmişse de, bu çıkışta yalnızca Oktay Rifat ile Orhan Veli'nin şiirleri yer alıyordu. Ağırlık da kesinlikle Orhan Veli'deydi. Bir şiiri Oktay Rifat'la birlikte yazmış, üç şiirini kendi adıyla, üç şiirini ise Mehmet Ali Sel takma adıyla koymuştu sayfaya. Oktay Rifat'ın da şu üç şiirine yer vermişti "Saksılar", "Bir Kadın", "Yıldızlar" Sanki üç şairden üçer şiir alınmış gibi...

Orhan Veli'nin altı buçuk şiiri şunlardı

AĞAÇ

Ağaca bir taş attım;
Düşmedi taşım,
Düşmedi taşım.
Taşımı ağaç yedi;
Taşımı isterim,
Taşımı isterim!

Oktay Rifat – Orhan Veli

HOY LU-LU

İsterim benim de acaip isimleri
Hiç duyulmamış arkadaşlarım olsun.
Onlarla Madagaskar limanlarından
Çin'e kadar yolculuk yapmak isterim.
İsterim içlerinden bir tanesi
Vapurun güvertesinde yıldızlara karşı
"Hoy Lu-Lu" şarkısını söylesin her gece.

Ve bir gün ansızın bir tanesine
Rastgelmek isterim
Paris'te..

DENİZ

Ben deniz kenarındaki odamda,
Pencereye hiç bakmadan,
Dışardan geçen kayıkların
Karpuz yüklü olduğunu bilirim.

Deniz, benim eskiden yaptığım gibi,
Aynasını odamın tavanında
Dolaştırıp beni kızdırmaktan
Hoşlanır.

Yosun kokusu
Ve sahile çekilmiş dalyan direkleri
Sahilde yaşayan çocuklara
Hiçbir şey hatırlatmaz.

İNSANLAR

Ne kadar severim o insanları!
O insanlar ki, renkli, silik
Dünyasında çıkartmaların
Tavuklar, tavşanlar ve köpeklerle beraber
Yaşayan insanlara benzer.

YOKUŞ

Öteki dünyada akşam vakitleri
Fabrikamızın paydos saatinde
Bizi evlerimize götürecek olan yol
Böyle yokuş değilse eğer
Ölüm hiç de fena bir şey değil.

YOLCULUK

Yolculuk niyetinde değilim.
Fakat böyle bir iş yapmaya kalksam
Doğru İstanbula gelirim.
Beni Bebek tramvayında görünce
Ne yaparsın acep?

Mamafih söylediğim gibi
Yolculuk niyetinde değilim!..

PAZAR AKŞAMLARI

Şimdi kılıksızım, fakat
Borçlarımı ödedikten sonra
İhtimal bir kat da yeni esvabım olacak
Ve ihtimal sen
Yine beni sevmiyeceksin.
Bununla beraber pazar akşamları
Sizin mahalleden geçerken,
Süslenmiş olarak,
Zannediyor musun ki ben de sana
Şimdiki kadar kıymet vereceğim?

Orhan Veli'nin o günlerde "haiku"larla ilgilendiğini, "az sözle çok şey anlatan, yoğun, yalın, duru" kısa şiirler yazmayı denediğini bilmesek, bu şiirlerde "haiku" söyleyiş edasını aramak herhalde aklımıza gelmezdi. Bakar bakmaz çağrışım yapacak kadar yakın bir benzerlik yok.

Ama şimdi düşünüyorum "Deniz" şiirine birleştirilmiş üç tane dört dizelik "haiku", ya da "İnsanlar"a, "Yokuş"a beş dizelik "haiku"lar diyemez miyiz? Ayrıca bana hepsinde "haiku" söyleyiş edasının izleri varmış gibi geliyor.

Orhan Veli'nin yaptığı denemeler bunlar. Alçakgönüllü, sokaklarda dolaşacak, yaramaz, uçarı bir şiire bir söyleyiş edası arıyor. Kitaplarına bu şiirlerden yalnızca birini, "İnsanlar"ı alıp ötekileri dergilerde bırakmış. Birçok şiiri gibi bunlar da eleştirmen Orhan Veli'nin süzgecinden geçememişler.

Şiirinde çok köklü bir değişiklik yaparken "haiku"larla içli dışlı olduğunun bilinmesi, aldığı etkiler bakımından, elbette belirleyici bir bilgi. Kanımca, Orhan Veli kısa yazmak, açık, aydınlık, yalın, duru, "az sözle çok şey" anlatmak gibi özelliklerinin yanı sıra, dilin şiirine varmakta da "haiku"lara çok şey borçlu.

Yeni anlayışının yalnızca acemilik günlerinde değil, şiirinin her döneminde "haiku" edası onu uzaktan da olsa izlemiş.

Buraya kadar örnek olarak sunduklarımızın dışında, kitaplarına almadıklarından başlayıp son şiirlerine doğru uzanan bir sergileme yapalım

MAHZUN DURMAK

Sevdiğim insanlara
Kızabilirdim,
Eğer sevmek bana
Mahzun durmayı
Öğretmeseydi.

(Eylül 1937)

MEYHANE

Mademki sevmiyorum artık,
O halde, her akşam
Onu düşünerek içtiğim
Meyhanenin önünden
Ne diye geçeyim?..

(Eylül 1937)

SAKA KUŞU

Güzel kız, sen küçüklüğümde
Bahçemizdeki erik ağacının
En yüksek dalına kurduğum
Öksenin üstünde dolaşan
Saka kuşu kadar
Sevimli değilsin.

(Eylül 1937)

SEYAHAT

Söğüt ağacı güzeldir.
Fakat trenimiz
Son istasyona vardığı zaman
Ben dere olmayı
Söğüt olmaya
Tercih ederim.

(Ekim 1937)

YATAĞIM

Ben ki her akşam yatağımda
Onu düşünüyorum,
Onu sevdiğim müddetçe
Yatağımı da seveceğim.

(Ocak 1938)

QUANTİTATİF

Güzel kadınları severim,
İşçi kadınları da severim;
Güzel işçi kadınları
Daha çok severim.

(Ocak 1938)

SOKAKTA GİDERKEN

Sokakta giderken, kendi kendime
Gülümsediğimin farkına vardığım zaman
Beni deli zannedeceklerini düşünüp
Gülümsüyorum.

Geldik kitaplara. Orhan Veli *Garip*'in ikinci basımının, yani yalnız olarak yayımladığı ilk kitabının başına, biçimsel kurallarına uyarak yazdığı iki "haiku"sundan birini, "Gemliğe doğru"yu koymuş

Gemliğe doğru
Denizi göreceksin;
Sakın şaşırma.

Birinci dize 5 hece, ikinci dize 7 hece, üçüncü dize 5 hece, toplam 17 hece.

Bu çok ilginç bir şiir. Bilmeyene saçma bir söz gibi gelir, denizi görünce insan neden şaşırsın!

Oysa bu üç dize bir gerçeği yansıtıyor.

Yollar böylesine genişletilmeden önce, Bursa'dan Gemlik'e gelirken dağların arasından birdenbire görünen denizin güzelliği insanı şaşkına döndürürdü.

Deneyimli otobüs yolcuları daha önce görmemiş olanları bu güzelliğe önceden hazırlar, "Şaşıracaksın!" derlerdi.

Orhan Veli'nin ilk kitabının başına bir "haiku" koyması da üstünde düşünülmesi gereken bir durum.

Yalınlığı, alçakgönüllülüğü yadırganan, deli saçması denilen bir şiirin görkemli geleneğini mi işaret etmek istiyordu?

Kitaplarındaki kısa şiirlere göz atarak son yazdıklarına doğru gidelim

RÜYA

Annemi ölmüş gördüm rüyamda.
Ağlayarak uyanışım
Hatırlattı bana, bir bayram sabahı
Gökyüzüne kaçırdığım balonuma bakıp
Ağlayışımı.

(1938)

SOL ELİM

Sarhoş oldum da
Seni hatırladım yine;
Sol elim,
Acemi elim,
Zavallı elim!

GÖLGEM

Bıktım usandım sürüklemekten onu,
Senelerdir, ayaklarımın ucunda;
Bu dünyada biraz da yaşayalım,
O tek başına,
Ben tek başıma.

(Eylül 1937)

DAĞ BAŞI

Dağ başındasın;
Derdin günün hasretlik;
Akşam olmuş,
Güneş batmış,
İçmeyip de ne halt edeceksin?

HARBE GİDEN

Harbe giden sarı saçlı çocuk!
Gene böyle güzel dön;
Dudaklarında deniz kokusu,
Kirpiklerinde tuz;
Harbe giden sarı saçlı çocuk!

(Mayıs 1940)

NE KADAR GÜZEL

Çayın rengi ne kadar güzel,
Sabah sabah,
Açık havada!
Hava ne kadar güzel!
Oğlan çocuk ne kadar güzel!
Çay ne kadar güzel!

(1941)

SEVDAYA MI TUTULDUM?

Benim de mi düşüncelerim olacaktı,
Ben de mi böyle uykusuz kalacaktım,
Sessiz, sedasız mı olacaktım böyle?
Çok sevdiğim salatayı bile
Aramaz mı olacaktım?
Ben böyle mi olacaktım?

(Nisan 1939)

Orhan Veli *Garip*'ten sonraki kitabı *Vazgeçemediğim*'in başına da üç dizelik bir şiir koymuş. Ama bu kitapta şairin "haiku" geleneğinden alacağını almış da, daha başka yerlere doğru gidiyormuş gibi bir havası var. Gene açık, aydınlık, duru bir söyleyiş, gene dilin tadını çıkarma, ama konulara yaklaşım değişik.

Kitabın başına koyduğu üç dizelik şiire "haiku" söyleyiş edasını arayarak bakarsak ne demek istediğim kolayca anlaşılır. Şairin başka şiir gelenekleriyle de ilgilendiği anlaşılıyor

Deli eder insanı bu dünya;
Bu gece, bu yıldızlar, bu koku,
Bu tepeden tırnağa çiçek açmış ağaç

Bu üçlükte "haiku"ların biçimsel kuralları bulunmadığı gibi, konulara yaklaşım anlayışları, şiir tekniklerini hiçe sayan düz anlatımları da yok.

Vazgeçemediğim'de "haiku" söyleyiş edasının izlerini bulmak için insanın kendini oldukça zorlaması gerekiyor. Belki "Tren Sesi"nde biraz, o da çok uzaktan uzağa

Garîbim;
Ne bir güzel var avutacak gönlümü,
Bu şehirde,
Ne de bir tanıdık çehre;
Bir tren sesi duymayagöreyim,
İki gözüm,
İki çeşme.

Şair bu kitaptaki "Istanbul Türküsü"yle yakaladığı yerel havayı, bir sonraki kitabı *Destan Gibi*'de, Hereke'den Zonguldak'a yaptığı bir yolculuk boyunca, şarkılar, türkülerle sürdürüyor. Bu uzun şiirdeki söyleyiş edasının kaynağı doğrudan doğruya kırsal kesim halkı. "Haiku" okulu mezunu bir şairin dildeki şiiri görme gücüyle, kolayca söylenmiş izlenimi veren sıradan dizelerle, türkülerden çağdaş şiire uzanan bir köprüden geçiyoruz.

İzleyen kitaplar *Yenisi* ile *Karşı*'da da "haiku" duruluğu, serinkanlılığı yok. Kısa şiirlerde, daha çok, değişik katmanlardan kent insanlarının konuşma özelliklerindeki şiirsellik aranıyor. Usta işi, ritmik, cıvıl cıvıl söyleyişler.

Zorlayarak belki bir iki örnek bulunabilir. Örnekse *Yeni-si*'ndeki şu şiirler

BİR İŞ VAR

Her gün bu kadar güzel mi bu deniz?
Böyle mi görünür gökyüzü her zaman?
Her zaman güzel mi bu kadar,
Bu eşya, bu pencere?
Değil;
Vallahi değil;
Bir iş var bu işin içinde.

İÇİNDE

Denizlerimiz var, güneş içinde;
Ağaçlarımız var, yaprak içinde;
Sabah akşam gider gider geliriz,
Denizlerimizle ağaçlarımız arasında,
Yokluk içinde.

Aslında bu örnekleri uzaklaşmayı göstermek için veriyoruz. "Haiku" söyleyiş edasının izleri varsa da görülemeyecek kadar derinlerde kalmış bu şiirlerde.

Orhan Veli'nin başyapıtlarını içeren *Karşı*'da üç dizelik birkaç şiiri var. Onları da bir gözden geçirelim

AYRILIŞ

Bakakalırım giden geminin ardından;
Atamam kendimi denize, dünya güzel;
Serde erkeklik var ağlayamam.

İÇERDE

Pencere, en iyisi pencere;
Geçen kuşları görürsün hiç olmazsa;
Dört duvarı göreceğine.

VATAN İÇİN

Neler yapmadık şu vatan için!
Kimimiz öldük;
Kimimiz nutuk söyledik.

AHMETLER

Kimimiz Ahmet Bey,
Kimimiz Ahmet Efendi,
Ya Ahmet Ağayla Ahmet Beyfendi?

Belki bu üçlüklerin yazılmasında yıllar önce yaşadığı "haiku" döneminin bir etkisi olmuştur. Ama artık Orhan Veli'nin kaleminden dizeler başka türlü çıkıyor.

"Haiku" söyleyiş edasına *Garip* dönemindeki yumuşaklıkla boyun eğmiyor.

Garip şiirinin oluşumundaki etkisinin yadsınamayacağına inandığım, Ki-Ka-Ku çevirileriyle gelen "haiku" söyleyiş edasının, olgunluk döneminde, Orhan Veli kendi söyleyiş edasını geliştirirken, iyice arkaya çekildiği, genel ilkelerde kaldığı, *Vazgeçemediğim*'den sonra da görünmez olduğu kanısındayım.

25 Temmuz 2000

ORHAN VELİ'NİN ŞİİR ÇEVİRİLERİ

Edward FitzGerald adında, 1809-1883 yılları arasında yaşamış bir İngiliz şairi vardır. Şair olarak anılmasını Hayyam çevirmenliğine borçludur. Tam beş kez yeniden çevirmiş "Rubailer"i.

Kendi de bir şeyler yazmayı denemiştir belki, ama yayımlamamış olmalı ki, günümüze kalmış bir şiir kitabı yok.

Hayyam çevirileri ise beş ayrı "version"u ile her kitaplıkta bulunur, tekrar tekrar basılır.

İngiliz şiirini gelişmeleri içinde gösteren hangi antolojiyi açsanız, Edward FitzGerald'a da yer verildiğini görürsünüz.

Demek ki şiir çevirerek de şairlik katına yükselinebiliyor.

Örnekse şu çeviriyi yapan Sabahattin Eyuboğlu'na şair değil de ne denecek

KARARTMA

Kapılar tutulmuş neylersin
Neylersin içerde kalmışız
Yollar kesilmiş
Şehir yenilmiş neylersin
Açlıktır başlamış
Elde silah kalmamış neylersin
Neylersin karanlık da bastırmış
Sevişmezsin de neylersin

(Paul Eluard)

Ya da o günlerde genç bir şair olan Necati Cumalı ile birlikte çevirdiği, birkaç kuşak boyunca şiirseverlerin dillerinden düşmeyen, Guillaume Apollinaire'in ünlü şiiri... Günümüzün darmadağın şiir ortamında unutuldu mu yoksa

MARIZIBILL

Büyük bir caddesinde Kolonya'nın
Bir gider bir gelirdi akşam vakti.
Herkese cömert, şirin, cana yakın;
Bitince kaldırım gider içerdi,
Basık meyhanelerde yorgun argın.

Kuru tahtalarda yatmaya razı,
Alyanak kumral bir oğlan yüzünden;
Bir Yahudi, sarmısak kokar ağzı,
Çin dönüşü Şanghay kerhanesinden
Çıkarıp getirmişti kızcağızı.

Çok görmüşlüğüm var böylelerini,
Omuzlarına ağır gelir kader;
Kararsız, rüzgârda yaprak misali;
Gözleri kısık lambalara benzer;
Kalpleri işler kapıları gibi.

Yalnız Sabahattin Eyuboğlu mu! Ya yıllarca dünya şiirini büyük bir ustalıkla, şairliğe hiç göz dikmeden, dilimize taşıyan Cevat Çapan?

Şiiri gençliğinde nerdeyse başlamadan bırakmış bu arkadaşımızı, kavga dövüş yeniden şiir yazmaya zorlamasak, o incecik kitaplar birbiri ardına çıkagelmese, belki bin sayfayı bulan şiir çevirileriyle şair diye anılacak mıydı?

İngilizler Edward FitzGerald'ı çevirileriyle İngiliz şiiri antolojilerine alıyorlar da, bizler neden diyelim Sabahattin Eyuboğlu'nu, Cevat Çapan'ı, Oktay Rifat'ı, A. Kadir'i, Can Yücel'i çevirileriyle Türk şairleri arasına sokamıyoruz?

Son dördü kendileri de şiir yazdıkları için giriyorlar antolojilerimize, yazmasalar giremezlerdi. Şiirin ne olduğu konusunda akıl erdiremediğimiz bir şeyler var gibi geliyor bana.

Oktay Rifat Latin ozanlarından, Yunan ozanlarından çevirdiği şiirlerin kendi şiirleriyle bir arada basılmasını isterdi. Onları kendi şiirleri sayıyor, benimsiyordu.

Bu şu demek Oktay Rifat diye bir şair olmasaydı bile, Latin ozanlarından, Yunan ozanlarından o çevirileri yapan Oktay Rifat'ın Türk şiiri antolojilerinde yer alması gerekirdi.

Can Yücel'in şiir çevirmenliği ise, biliyorsunuz, başka dilde yazılmış bir şiire bakıp Türkçe bir şiir söylemek gibidir. Zaten "Çeviren" yerine de, "Türkçe söyleyen" der.

Öyleyse onu çevirileriyle nasıl olur da şair saymayız!

Oktay Rifat, A. Kadir, Can Yücel, Cevat Çapan katmerli şairler... Orhan Veli de onlardan...

Türk şiirine bambaşka bir söyleyiş edası getiren, bir döneme damgasını basan bu şair, şiir çevirisi alanındaki çalışmalarında da çok başarılı.

1937-1941 arasında yaptığı Ki-Ka-Ku çevirilerinin önemini "Orhan Veli'de 'Haiku' Edası" başlıklı yazımda belirtmiştim.

Şairin, Tercüme Bürosu'nda görevliyken, "Tercüme" dergisinin 19 Mart 1946'da yayımlanan ünlü "Şiir Özel Sayısı"nın hazırlanmasına büyük katkıda bulunduğunu biliyoruz.

Ayrıca 1947'de Varlık Yayınevi için 108 sayfalık küçük bir *Fransız Şiiri Antolojisi* derlemişti.

Orhan Veli, biçimi, kalıbı, yapıyı da aktarmak isteyen, serbest davranmayan bir şiir çevirmeniydi.

Örnekse Horatius'tan Azra Erhat ile birlikte çevirdikleri sekiz dizelik "Vergilius'u Yolcu Ederken" başlıklı şiirin karşısına bir sayfalık açıklama yazmıştı

"Karşı sayfada okuyacağınız şiir, Latin şairi Horatius'tan tercüme edilmiştir. Bu tercümede, şiirin güzel olmasından çok, o şiirlerdeki nazım tekniği hakkında bir fikir vermek maksadını güttük. Okuduğunuz zaman da göreceksiniz, bu şiirler kafiyesizdir.

Veznine gelince. Esas itibariyle bizim eski aruza benzeyen, yani hecelerin sayısından ziyade uzunluklarına, kısalıklarına dayanan bir vezinle yazılmıştır. Esas itibariyle diyoruz, çünkü hecelerin uzunluklarına, kısalıklarına dayanan bir vezin olmasına rağmen kalıpları ne bizim aruzun, ne de Arap yahut Acem aruzunun kalıplarına benzemiyor."

Arkasından, özel işaretlerle kapalı hecelerin, açık hecelerin nasıl gösterildiğini, bizim aruz için kullandığımız işaretlerle göstermek gerekse, bunun nasıl yapılabileceğini anlatıyor.

Açıklamasının sonu ise şöyle

"Bu veznin bir özelliği de uzun mısralarda gördüğümüz duraktır. Oysaki aruzda, ikinci yarısı birincinin tekrarı olan mısralar müstesna (müstef'ilün faûlün müstef'ilün faûlün gibi) durak yoktur. Burada ise duraktan sonraki parçanın vezin bakımından birinci parçaya benzemediğini görüyoruz. Müstef'ilün faûlün müstef'ilün faûlün vezniyle söylenmiş bir mısraı, müstef'ilün faûlün vezniyle söylenmiş iki mısra saymak pek kolaydır. Şimdiye kadar böyle sayılmamış olmasının sebebi kafiyeden kâr etmek olsa gerek.

"Sayın okuyucularımızın, bu şiiri, daha çok bu endişeleri göz önüne alarak okumalarını dileriz."

Bu açıklamalara konu olan şiir şu

VERGILIUS'U YOLCU EDERKEN

Hâkim tanrıça Kıbrıs'a!
Yıldızlar, Elen'in kardeş ışıkları!
Vursun zincire hepsini
Rüzgârlar kralı cümle felaketin;
Göstersin yolu böylece.
Bindirdim sana Vergilius'u, isterim,
Sağ salim çıkar, ey gemi,
– Ruhumdur o benim – karşıki sahile.

Böyle bir anlayışla çarpıcı şiir çevirileri üretmek kolay değil. Eli yüzü düzgün çevirileri bile başarılı saymak gerekir. Çevirmek istediğiniz şiirin önce biçimsel çözümlemesini yapıp onu Türkçeye nasıl aktarabileceğinizi düşüneceksiniz. Biçimsel özelliklerine bizim şiirimizde karşılık bulacaksınız.

Anlamı aktarmak yetmiyor, yapı da aktarılacak.

Bu yüzden de Orhan Veli'nin arkada bıraktığı kâğıtları arasında yayımlanmamış yirmiye yakın şiir bulundu. Yarım bıraktığı değil, tamamladığı, ama yeterli bulup yayımlamadığı çeviriler...

Yırtıp attıkları herhalde daha fazladır.

Günümüzde şiirler genellikle yapılarının aktarılmasına gerek duyulmadan çevriliyor.

Örnekse A. Kadir'in hiç kuşkusuz çok başarılı olan Mevlânâ çevirileri çağdaş şiirler gibidir

GENE GEL

Gene gel, gene.
Ne olursan ol,
ister kâfir ol, ister ateşe tap, ister puta,
ister yüz kere tövbe etmiş ol,
ister yüz kere bozmuş ol tövbeni.

Umutsuzluk kapısı değil bu kapı;
Nasılsan öyle gel.

Orhan Veli ise Mevlânâ çevirirken biçimi de koruyor

Vaktiyle çocuktuk, artık üstâd olduk.
Dostlarla zaman zaman gülüp şâd olduk.
En sonra ne oldu maceramız dinle
Geldik o bulut gibi, giden bâd olduk.

Serbest çeviriye oranla bu çok daha çetin bir yol. Bu anlayışı uygularken şiiri yitirmemek her şairin başarabileceği bir şey değil. Biçim konusunda, çeşitli ölçüler, uyak düzenleri, kalıplar konusunda uzun süre çalışmış olmak gerekir.

Orhan Veli şakalaşmak için bir Yahya Kemal şiiri patlatıveren, besteci dostlarına "Felâh bulmadı bir türlü derd ü mihnetten" ya da "Dem bezm-i visalinde hebâ olmak içindir" diye başlayıp giden alaturka şarkı sözleri yazabilen kıvrak bir şair olmasa, bu çetin yolda, büyük bir kolaylıkla yapılmış izlenimi veren, bir sürü başarılı çeviri ortaya koyamazdı.

Bazı çevirilerinden parçalar okuyalım

Olmayın bu kadar katı yürekli,
Ey dünyada kalan insan kardeşler;
Allah da sizden razı olur belki
Sizler acırsanız bizlere eğer;
Şurada asılmışız üçer beşer;
Kuş sütüyle beslenen şu bedene
Bir bakın, dağılmada günden güne;
Bakın kül olan kemiklerimize;
Gülmeyin dostlar, bu hale düşene;
Tanrıdan mağfiret dileyin bize.

(François Villon, "Asılmışlar Baladı")

Bir çiçek demeti gönderiyorum size;
Kendi elimle kopardım bu çiçekleri;
Yarına kadar hepsi dökülecekledi
Biri çıkıp akşamdan onları dermese.
(...)
Göçüp gittiğimiz gün biz de bu dünyadan
Unutulur sevdiğiniz, sevildiğiniz.
Sevmeye bakın geçmeden güzelliğiniz.

(Pierre de Ronsard, Sonnet)

Gözlerim kapalı, bir sonbahar akşamında;
Sıcak göğsünün kokusunu içime çeker,
Dalarım; gözlerimden mesut kıyılar geçer,
Hep aynı günün ateşi vurur sularına.

(Baudelaire, Alıp Götüren Koku)

Bütün hazları tattım, kitapları okudum,
Ah, kandırmadı; kaçmak, kurtulmak istiyorum.
Bir başka köpükle gök arasındaki kuşlar
Orada şimdi kim bilir ne kadar sarhoşlar!

(Stéphane Mallarmé, Deniz Meltemi)

Gözlerini severdim en çok,
Gökteki yıldızlardan parlak;
Bir parça da baştan çıkarak.
Dans edelim gel!

(Paul Verlaine, Dans Edelim Gel!)

Bardağımda şarap, bir alev gibi titriyor.
Bakın kayıkçı ağırdan bir türkü tutturmuş.
Ayışığında yedi kız görmüş, öyle diyor;
Yeşil saçları ta topuklarını bulurmuş.

(Apollinaire, Ren Gecesi)

Temiz şeyler düşündük, tertemiz;
Uzun yollar boyunca, beraber;
Eli elimde, yan yana, sessiz;
Çevremizde karanlık çiçekler.

(Paul Valéry, Dost Orman)

Ne kadar temiz bir Türkçe! Ölçüleri uyakları sanki kendiliğinden denk düşmüş! Ne kadar kolay oluvermiş her şey! Çok şanslı

bir şair olmalı bu Orhan Veli! Neye elini uzatsa Türkçesi hazır, cuk oturuyor! Yoksa en güzel parçaları mı seçtim!

Bir de bütün bir şiiri okuyalım

ÇİN İŞİ

Hayır, madame, siz değilsiniz sevdiğim,
Sevdiğim ne Ofelya, ne de Beatris;
Ne de sizsiniz, ne de siz, Jülyet'çiğim;
İri gözlü sarışın Lora, ne de siz.

Benim sevdiğim güzel şu anda Çin'de
İhtiyar akrabalarıyla oturur,
Narin çinilerden kuleler içinde;
Sarı nehir karabatakla doludur.

Gözleri vardır şakaklara çekilen,
Bir avuçluktur küçücük ayakları,
Bakır lambalardan daha aydın bir ten,
Kırmızı boyalı uzun tırnakları.

Başını uzatır kamış kafesinden;
Kırlangıçlar geçer sürüne sürüne;
Şarkı söyler, her akşam, kendiliğinden,
Söğüt dalına, şeftali çiçeğine.

(Théophile Gautier)

Evet, Orhan Veli çok usta. Öylesine ki yapılan işin çetinliği aklından bile geçmiyor okurun, çeviriye bakmadan, doğrudan şiirle, şiirin konusuyla, söylediklerileyle ilgileniyor, böyle şiirleri severim ya da sevmem diye düşünüyor.

Sanırım, Orhan Veli'nin, "anlamla birlikte yapıyı da aktarmak kaygısı" ile, şiir çevirmenlerimiz arasında çok özel bir yeri var.

Gerçi birçok çevirisi belleklerde, ama biri var ki, onu, hele giriş çıkış dörtlükleriyle, ikide bir anımsamayan şiirsever çok azdır sanırım. Aragon'dan "Elsa'nın Gözleri" çevirisi...

Şu dörtlükler

Öyle derin ki gözlerin içmeye eğildim de
Bütün güneşleri pırıl pırıl orada gördüm
Orada bütün ümitsizleri bekleyen ölüm
Öyle derin ki, her şeyi unuttum içlerinde

(...)

Kâinat paramparça oldu bir akşamüzeri
Her kurtulan ateş yaktı üstünde bir kayanın
Gördüm denizin üzerinde parlarken Elsa'nın
Gözleri Elsa'nın gözleri Elsa'nın gözleri

Bir de Orhan Veli'nin, okurları çeviri olduğuna inandırmak için bayağı çaba harcadığı, kendisine çok yakışan bir çeviri şiiri var Charles Cros'un (1842-1888) "Çirozname"si...

Açıklamasında şöyle diyor

"Cros'un 'Le Hareng Saur' adlı şiirinin tercümesini Ulus gazetesinde neşrettiğim zaman birçok kimseler bunun tercüme olduğuna inanmadılar. Hakları da yok değildi. Çünkü Cros, yalnız bizim memleket için değil, Avrupa memleketleri için de az tanınmış bir şairdi. Bundan aşağı yukarı yirmi sene evvel çıkmış bir antolojide ondan bahseden bir muharrir, 'Fonografı,' diyor, 'Edison'dan evvel icad eden odur. Ama ne yazık ki onun bu icadı unutuldu. Onun büyük bir mucit olduğunun unutulması bir tarafa; işin hazini, büyük bir şair olduğunun da unutulmasıdır.' Verlaine ondan 'Bir dehâ' diye bahsediyor. Ömrü Paris kahvelerinde tekerlemeler söyleyerek, türlü işler, türlü serserilikler peşinde geçen Charles Cros, aradan seneler geçtikten sonra yeniden keşfediliyor. Son aylarda Fransa'da şiirleri yeniden basıldı, hakkında

birçok yeni yazı yazıldı. (...) Bu hazin kaderi Cros herhalde yaşarken de biliyordu. Ama herhalde, kendisini böyle bir kadere mahkûm eden dünyayı alaya almasını da biliyordu. Yoksa o şiirleri kolay kolay söyleyemezdi."

ÇİROZNAME

Beyaz kocaman bir duvar – çıplak mı çıplak
Üzerinde bir merdiven – yüksek mi yüksek
Duvar dibinde bir çiroz – kuru mu kuru

Bir herif geldi elleri – kirli mi kirli
Tutmuş bir çekiç bir çivi – sivri mi sivri
Bir büyük yumak da sicim – zorlu mu zorlu

Çıktı merdivene derken – yüksek mi yüksek
Mıhladı sivri çiviyi – tak tak da tak tak
Duvarın ta tepesine – çıplak mı çıplak

Attı çekici elinden – düş Allahım düş
Taktı sicimi çiviye – uzun mu uzun
Astı ucuna çirozu – kuru mu kuru

İndi merdivenden tekrar – tıkır da tıkır
Sırtında çekiç merdiven – ağır mı ağır
Çekti gitti başka yere – uzak mı uzak

O gün bugündür çirozcuk – kuru mu kuru
Mezkûr sicimin ucunda – uzun mu uzun
Nazikçe sallanır durur – durur mu durur

Ben bu hikâyeyi düzdüm – basit mi basit
Kudursun bazı adamlar – ciddi mi ciddi
Ve gülsün diye çocuklar – küçük mü küçük

Şiirin havası Orhan Veli'nin yaşama bakışına çok uygun. Ayrıca çiroz kurutmak bizim kültürümüzde de yer alan bir olay. Sonra "mezkûr" sözcüğünün kullanılışındaki dilimize özgü, "yerli" ince alay da bunlara eklenince, Charles Cros'u bilmeyen okurların kuşkulanması, "Orhan Veli bu, hiç bakmaz oynar insanla!" diye düşünmüş olmaları son derece doğal.

Aslında Orhan Veli "muzip", ele avuca sığmaz, okurlarını şaşırtmayı seven bir şair, orası doğru, ama çeviri alanında nerdeyse tutucular arasına konabilecek, son derece ölçülü, yaptığı işe çok saygılı bir çevirmen.

Orhan Veli'nin bir de Doğan Kardeş Yayınları için çevirdiği *La Fontaine'in Masalları* var. Daha önce "Karga ile Tilki"yi, Sabahattin Eyuboğlu ile birlikte de "Ağustos Böceği ile Karınca"yı çevirdiğini bilen Doğan Kardeş Yayınevi yöneticileri ondan böyle bir kitap derlemesini istemişler. İlk basımında 49 "fable" içeren yapıt şairin ölümünden sonra "Aile" dergisinde yayımlanan bir çevirisi de eklenince 50 masallık bir dil söleni olmuş.

Bu çevirinin başarısından sonra, gene Doğan Kardeş Yayınevi yöneticilerinin önerisiyle, Orhan Veli Türk yazınına yetmiş öykülük önemli bir yapıt armağan etmişti *Nasrettin Hoca Hikâyeleri.*

Şöyle diyor şair

"Bunları yazarken La Fontaine'in fable'lerinde kullandığına benzer bir nazım şekli kullandım. Ölçünün yer yer değişmesi, bu manzumeleri, hep aynı ölçüyle sürüp giden manzumelerdeki biteviyelikten kurtardı. Ayaklarda da dilimizin Türkçeleşmesinden sonra şunun bunun uydurduğu kafiye kaidelerine bağlı kalmadım."

Demek ki yazınımızın klasikleri arasında yer alan *Nasrettin Hoca Hikâyeleri*'ni şairin çeviri çalışmalarından gelen bir esinlenmeye borçluyuz.

2 Ağustos 2000

ORHAN VELİ'DE BIÇKIN EDASI

Sait Faik, Orhan Veli'yle yaşadığı bir güzelliği anlatıyor

Perapalas'ın arka tarafındaki Haliç'e bakan kanapelerde oturuyoruz. Ne güzel bir bahar günü amanın. Çingene kızları geçiyor.

"Çakır, falına bakayım mı?"

"İstemem."

"Senin mektepli?"

Cebindeki on kuruşu aranıp duruyor. Bulamıyor. Bana

"Tosla on kuruş," diyor.

Çingene kızına

"Ama sen bakmayacaksın fala, ben seninkine bakacağım."

Bir fal bakıyor çingene kızına. Kızın ağzı bir karış.

Bu Orhan Veli'nin dile vurgunluğu... Yalnızca iyi eğitimli çevrelerin, aydınların, yazarların dilini değil, Türkçenin her türlüsünü, her kültür ortamında konuşulan biçimini büyük bir ilgiyle izliyor, tadına varıyor, aklında tutuyor, şiirselliğini yakalamaya çalışıyor...

Çingene kızı gibi fal bakıyor, balıkçı ağzıyla rüzgârların, balıkların adlarını sayıyor, ayaküstü Karagöz oynatıyor, türküleri yöre ağzıyla okuyor, kalem efendisi gibi konuşuyor, Yahya Kemal gibi şiir söylüyor...

Osmanlıcadan arı Türkçeye, Karadeniz'den Güneydoğu'ya, Rumeli'nden Orta Anadolu'ya, dilimizin her görünüşünün yanı başında...

Türküler, maniler, tekerlemeler, masallar, öyküler, hepsini dikkatle izliyor, hepsindeki güzelliklerin ayırdına varmaya çalışıyor...

Nerede Türkçe salınıyorsa, ardında Orhan Veli...

Çocuk konuşmalarında, büyüklerin çocuklarla konuşmalarında bile şiir aradığını, bunlardan şiir çıkardığını biliyoruz.

Oktay Rifat'la birlikte, "Kuşçu amca!" diye seslenmelerinden, "Taşımı isterim!" diye tepinmelerinden başka, kendi şiirleri de var Orhan Veli'nin çocukların ağzından söylediği

AĞACIM

Mahallemizde
Senden başka ağaç olsaydı
Seni bu kadar sevmezdim.
Fakat eğer sen
Bizimle beraber
Kaydırak oynamasını bilseydin
Seni daha çok severdim.

Güzel ağacım!
Sen kuruduğun zaman
Biz de inşallah
Başka mahalleye taşınmış oluruz.

(Eylül 1937)

Gene örnekse şu şiir

BAYRAM

Kargalar, sakın anneme söylemeyin!
Bugün toplar atılırken evden kaçıp
Harbiye Nezaretine gideceğim.
Söylemezseniz size macun alırım,
Simit alırım, horoz şekeri alırım;
Sizi kayık salıncağına bindiririm kargalar,
Bütün zıpzıplarımı size veririm.
Kargalar, ne olur anneme söylemeyin!

(Kasım 1938)

Melih Cevdet Anday, "Benim arkadaşım, dostum, kafadarım, duygu düşünce ortağım, yakınım, kardeşimdi," diye andığı Orhan Veli'nin bellek gücü için şöyle diyor

"Ortak bir hatıranızdan, eski günlerden anlatmaya başladınız mı, 'Bak o ne zamandı, biliyor musun?' der, size yılını, ayını, gününü, yerini söyleyiverirdi. Hafızası çok, ama çok kuvvetliydi. Arkadaşlarının mektep numaraları, telefon numaraları, yolculuk, tanışma, eğlence gibi irili ufaklı hadiselerin tarihleri unutmadığı şeyler arasındaydı. Mektepteyken arziyat kitabının birçok bölümlerini ezberlemişti. Keyifli anlarında yakınlarını şaşırtıp güldürmek için iki yüz, üç yüz kadar baharat adı, elli altmış kadar balık adı sayardı. Hiç ukala değildi. Konuşması daha çok nükteli, alaylıydı. Karagöz'le Hacivat'ın muhaveresini çok güzel söylerdi. Sesi biraz kısık, çatlakça idi. Ama bazı türküleri, bazı eski şarkıları onun kadar içli, tatlı söyleyeni görmedim. Sohbetini herkes ararda. Herkesle iyi, candan, nazik konuşurdu. Her sınıftan, her meslekten ahbapları, arkadaşları vardı. Ankara'daki kundura boyacılarının, garsonların çoğunu adlarıyla bilir, onlar da onu tanır, severlerdi. (...) Çok nazikti, çok terbiyeliydi. Bir gün bile ağzından kötü bir söz çıktığını duymadım. Birine bir terbiyesizlik ettiğini görmedim. Sevmediklerini, nefret ettiklerini yanına sokmaz, onlarla bir araya gelmemeye çalışır, ama karşılaşınca da fena bir harekette bulunmazdı."

Bu sözler onun bellek gücünü göstermenin ötesinde kişiliğini de yansıtıyor. Başka bir yakın dostunun, Sabahattin Eyuboğlu'nun bu konuda söyledikleri ise şöyle

"Türlü hallere düşer, zevksizliğe düşmezdi Orhan Veli. Oturduğu yeri, giydiği gömleği, söylediği türküyü, kullandığı kelimeleri bir hoş ederdi. Nefesinin değdiği yerde bayağılık zor tutunurdu. Belki bana böyle geliyor derdim ilk zamanlar, her haline dostluğumuz bir başka lezzet katıyor sanırdım. Sonra baktım her tanıyan buna benzer şeyler söylüyor. Şiirini yadırgayanlar bile onu tanıdılar mı duraklıyor, ucuz bir oyun sandıkları sözlerin arkasındaki insanı tarife çalışırken bir çeşit kibarlık, asillik, incelik

gibi vasıflara başvuruyorlardı. Ne türlü perişanlık içinde olursa olsun üstü başı adeta kendiliğinden bir çekidüzene girerdi. Kalem tutuşunda, merhaba deyişinde, insan sevişinde, ne tabii, ne sun'i diyemeyeceğimiz, Orhan Veli'ye mahsus ölçülü, biçimli, rahat bir hal, sanatta zevk gibi tarife gelmez bir hal vardı."

Başka bir şair arkadaşı, Cahit Sıtkı Tarancı ise onu "Kâmil insan" diye anar. Sait Faik de, "Çelebi Orhan Veli," diyor.

Çelebi bir insanın, yazımın girişine aldığım parçada argo konuşmasını, Sait Faik'e, "Tosla on kuruş," demesini mi yadırgadınız? Nazik, kibar, soylu, ince, "kâmil" insan argo konuşur mu?
O parçanın arkasını da okuyalım da iyice şenlik olsun

Mustafa'nın meyhanesinde Kavaklıdere'nin başındayız.
"Sence en büyük şair kimdir Orhan?"
"Fuzuli."
İkinci şişenin ikinci bardağındayız.
"Fuzuli'den sonra?"
"Fuzuli mi? Kimmiş o?" diyor. "Bırak, o da avuç açmışlardan."
Ben yanımdaki, dilimin hiç avuç açmamış şairine bakıyorum.
"Dilimin en büyük şairi sensin," diyorum.
Diyorum amma hafifçe alay etmiyor değilim. Çakıyor kerata.
"Hadi ordan it,"diyor.

Çelebi bir insan arkadaşına böyle söver mi? Kendisiyle alay ettiğini sezse bile?
"Tosla on kuruş," deyişinde de, "Hadi ordan it," deyişinde de tıpkı çingene kızına fal bakar gibi Orhan Veli...
Ancak Sait Faik'le yaşanabilecek bir arkadaşlık oyunu söz konusu... Her türlü yapaylıktan arınma oyunu diyebilir miyiz? Sabahattin Eyuboğlu olsa, "yapaylık" yerine "sahtelik" derdi.
Bu, ikisi de birbirinden duyarlı sanatçının ortak özellikleri, küçük kentsoylularda gördükleri yapaylıklardan kaçmak, "mütemadî bir didişmenin" içinde yaşayan yoksul, yeterli eğitim ala-

mamış insanların, kavgası, sevgisi, her şeyi ortada, içtenlikli dünyalarındaki güzellikleri arayıp bulmak, en kirli görünen topraklarda açan pırıltılı çiçekleri toplamak değil mi?

Argo konuşan, birbirine bazen öfkeyle, bazen sevgiyle söven insanların öykülerini yazıyor Sait Faik... Orhan Veli de o insanların içtenlikli konuşmalarındaki şiirselliği yakalıyor...

Çingene kızının fal bakışı nasıl belleğe alınmışsa, her kesimden, her kafadan halkın konuşmaları da öylece bellekte.

Sait Faik'in "Çakıyor kerata" deyişindeki içtenlik, sevgi, ne kadar açık. Hem argoyla, hem de sövgüyle ortaya vurulan gerçek bir sevgi...

Orhan Veli'nin İstanbullu bıçkın edasıyla yazdığı şiirleri düşünün... Bıçkın, yani külhanbeyi, kabadayı, parasına değil de yüreğine güvenen delikanlı hovarda...

Evet, şairin bıçkın edasıyla yazdığı ilk şiiri sanırım "Tahattur" Temmuz 1940'ta yazılmış. Nedense *Garip*'lere, *Vazgeçemediğim*'e almamış onu, yazılışından yedi yıl sonra, 1947'de, *Yeni*'nin başına koymuş

TAHATTUR

Alnımdaki bıçak yarası
Senin yüzünden;
Tabakam senin yadigârın;
"İki elin kanda olsa gel" diyor
Telgrafın;
Nasıl unuturum seni ben,
Vesikalı yârim?

Şiirde toplumsal bozukluğu deyimleyen "vesikalı" sözcüğü, şiddeti, kabadayılığı deyimleyen "bıçak yarası", sevdayı deyimleyen "yârim", bağlılığı deyimleyen "yadigâr tabaka", özlemi deyimleyen "telgraf", yok yok, ama her şey bir "şiirsel yapı" kur-

mak içinmiş gibi bir yumuşaklık taşıyor, eski sözcüklere yüklenen bir gülümseme, göbeğe oturtulmuş bir deyimin güzelliği, söyleyişteki bıçkın edasının şiirselliği...

Garip'in hem birinci, hem de ikinci basımlarında ise, Şubat 1941'de yazılmış olan "Söz" son şiir olarak yer alıyor. Anlaşılan, sevdiği bir şiir bu Orhan Veli'nin

SÖZ

Aynada başka güzelsin,
Yatakta başka;
Aldırma söz olur diye;
Tak takıştır,
Sür sürüştür;
İnadına gel,
Piyasa vakti,
Mahallebiciye.

Söz olurmuş,
Olsun;
Dostum değil misin?

Bu şiirde, "Tahattur"a göre, daha "masum" bir ilişki anlatılıyor. Büyük bir rahatlıkla "yatak"tan söz ediş, takıp takıştırıp piyasa vakti muhallebiciye "geliş", mahalle yaşamının ünlü "söz olur" kaygısı, bir çırpıda öyküyü sergileyiveriyor.

Yüzleri olmasa da, bu kesim insanlarının ortak özellikleriyle bir delikanlı ile bir kız canlanıyor gözümüzün önünde.

Kız işini gizliden yürütmek isteyen, yatağa atılacak kadar serbest olduğu halde, söz olur ayaklarına yatan bir taze...

Oğlan kabadayı, dik...

Gene büyük bir gülümsemeyle ağırlığı dile, söyleyişe dayanan, biçimiyle, bıçkın edasıyla içeriğini aşan bir şiir...

Garip'in ikinci basımına şair aynı edayla yazılmış iki şiir daha eklemiş. Birisi benzersiz güzellikte bir öfkeleniş

DEDİKODU

Kim söylemiş beni
Süheylâ'ya vurulmuşum diye?
Kim görmüş, ama kim,
Eleni'yi öptüğümü,
Yüksekkaldırım'da, güpegündüz?
Melâhat'i almışım da sonra
Alemdar'a gitmişim, öyle mi?
Onu sonra anlatırım, fakat
Kimin bacağını sıkmışım tramvayda?
Gûya bir de Galataya dadanmışız;
Kafaları çekip çekip
Orada alıyormuşuz soluğu;
Geç bunları, anam babam, geç;
Geç bunları bir kalem;
Bilirim ben yaptığımı.

Ya o Muallâ'yı sandala atıp,
Ruhumda hicranın'ı söyletme hikâyesi?

Bu da tıpkı çingene kızının falı gibi bir belleğe yazma olayı. Dili, kendilerine özgü deyimleri, sözcükleri, söyleyiş edalarıyla kullanan kişilerden derlediğiniz sözlerdeki şiiri sezip biçemleştiriyorsunuz.

Orhan Veli bir şiir süzgeci gibi dinliyor çevresindeki konuşmaları.

"Deli eder insanı bu çocuk" diye oğlunu kovalayan ananın bağırışından "Deli eder insanı bu dünya" dizesini çıkarıyor, "Bilmem ki nasıl anlatsam" çırpınması onda bir şiirin, eskicinin sokaklardaki seslenmesi başka bir şiirin ilk dizeleri oluveriyor.

Garip'in ikinci basımına eklenen öbür bıçkın edalı şiir ise bir mahalle serüveni. Kabadayı ahlakının tadı çıkarılmakta...

SOFÖRÜN KARISI

Şoförün karısı, kıyma bana;
El etme öyle pencereden,
Soyunup dökünüp;
Senin, eniştende gözün var;
Benimse gençliğim var;
Mapuslarda çürüyemem;
Başımı belâya sokma benim;
Kıyma bana.

Buyrun, gene durup dururken şiddete bulaştık Bıçkın enişte şoförün kanına girip cezaevine düşecek... Gel sen o sokaktan bir daha geçme, delikanlım, yiğitlik sende kalsın!..

Ama bütün bu öyküler önemli değil, söyleyiş edası önemli Orhan Veli için.

Yenisi'nde de, "Tahattur"dan başka, bıçkın edasıyla yazılmış iki şiir var

ALTIN DİŞLİM

Gel benim canımın içi, gel yanıma;
İpek çoraplar alayım sana;
Taksilere bindireyim,
Çalgılara götüreyim seni.
Gel,
Gel benim altın dişlim;
Sürmelim, ondüle saçlım, yosmam;
Mantar topuklum, bopsitilim, gel.

ŞANOLU ŞİİR

Kadehlerin biri gelir, biri gider;
Mezeler çeşit çeşit;
Bir sevdiğim şanoda şarkı söyler;
Biri yanı başımda;
İçer içer, ötekini kıskanır.
Kıskanma, güzelim, kıskanma;
Senin yerin başka,
Onun yeri başka.

Orhan Veli sevecen bir alaycılıkla, ya da gülümsemeyle diyelim, çoğu zaman başkalarının yaşamlarını yansıtıyor. Onların ağzından konuşarak, dile yaslanarak yapıyor bu işi.

Söyleyiş edaları arasındaki ayrımları belirtmeyi seviyor. Sanırım hoşlanıyor da bu ayrımlardan, tadını çıkarıyor.

Hem iyi bir gözlemci, hem de belleği çok güçlü. Çelebi bir insanın, yapıtlarında bıçkın edasının şiirini yakalayabilmiş olması, sezginin ötesinde, büyük bir işçilik başarısı...

4 Ağustos 2000

ORHAN VELİ'DE HALK ŞİİRİ EDASI

Orhan Veli "İstanbul Türküsü"nü 1 Şubat 1945'te "Ülkü" dergisinde yayımlamıştı. *Destan Gibi* 1946'da basıldı, ama onu da 1945'te yazmış. Kırsal kesim insanlarımızın dilinin, söyleyiş edasının tadına baktığı bu döneminde, başta Nurullah Ataç olmak üzere, yaptığı işe karşı çıkan çok olmuştu. Yorulduğu, şiirin kolay yollarına saptığı söyleniyordu. Yeni şiirin öncüsüyken, köylü şiirinin artçısı durumuna düşmüştü.

Nurullah Ataç dokundurmalı konuşuyor, "Yazdırdılar," filan gibi sözler ediyordu. "Ülkü" dergisi çevresindekiler mi, ya da Sabahattin Eyuboğlu gibi Köy Enstitüleri'yle köylüyü kalkındırma savaşımı verenler mi, kim kandırıp yolundan çevirmişti Orhan Veli'yi?

Sonradan bunun birkaç şiirlik bir deney olduğu görüldü.

Orhan Veli yeni şiir yolundaki ilerlemesinden vazgeçmiş, anlayış değiştirmiş değildi.

Bol ince alayı, tatlı gülümsemesiyle eskisi gibi sürdürüyordu işini. Sağa sola takılarak. Neşesini bularak.

Örnekse köylü şiirine yöneldi diye huysuzluk eden Nurullah Ataç'ı "Nuri Bey" diye anıyordu. Ataç da ona "Şakulî solucan" adını takmıştı. Soran olursa birbirlerini tanımadıklarını söylüyorlardı.

Değişen bir şey yoktu.

Gençlerden kimi beğendiğini soran konuşmacıya, Orhan Veli, sigarasını tüttürerek, gene, "Doğrusu gençlerden en beğendiğim Yahya Kemal'dir," yanıtını veriyordu.

"Halide Edib'e ne dersiniz?"

"İş yok..."

Bu gırgırın içinden arada şöyle sözler de çıkıyordu

"Ben Divan şiirini çok beğeniyorum. Divan şiirinden sonra bugüne kadar Türkiye'de şiir yazılmadığını zannediyorum. Fakat

bugün şiirimizde bir kımıldanma vardır. Bu kımıldanma en fazla Divan edebiyatının tesirinden geliyor. Yani bugünkü şairler Divan edebiyatını aynen taklit ediyorlar demek istemiyorum. Fakat bugün şekil endişesi diye bir şey duyuyorsak, dilin mükemmelleşmesi lazımdır diye bir kaygımız varsa, bu endişeye, bu kaygıya Divan şiirini okuduktan sonra geliyoruz. Divan şiirinin sanatlarını biliyoruz, fakat bugünkü şiirin sanatlarını henüz bilmiyoruz. Onların neler olduğunu öğrenirsek, bugünkü şiirimizle Divan şiirimiz arasındaki yakınlığın nereden geldiği daha iyi meydana çıkacak. Eski Türk cemiyeti dilini, büyük bir dil yaparak Avrupalılara öğretebilseydi Divan şiiri dünyanın büyük şiirlerinden biri olurdu. O halde Divan edebiyatının modası geçmiş, ölmüş bir kıymet olarak bir kenara atılmasına razı olamayız. Belki yeni nesiller Divan edebiyatı metinlerini kâfi derecede anlayamayacaklardır. Yani bu metinlerin içinde bilmedikleri kelimeler olacaktır. Fakat edasını birçok eski adamlardan, hatta bu işle uğraşmış âlimlerden daha iyi kavrayıp benimseyeceklerdir."

Gene "eda" geldi gündeme. Divan şiiri edası. Nâzım Hikmet "Yazık oldu Süleyman Efendiye" dizesinde aruzun izlerini görmüştü. Biz de arayalım mı? Ama ben beceremem. O işi Divan şiiri ustaları yapsın. Orhan Veli ipucunu vermiş.

Aslında Divan şiirine bu aşırı övgü, arada başka ne şiir varsa hepsini silip süpürmek, "ciddi mi ciddi" bazı adamları "kudurtmak" için... Divan şiirinden Garip şiirine gelene kadar aradaki bütün şairlerin üstüne bir çizgi çekilmiş oluyor...

Peki, Divan şiiri böyle de, Halk şiiri, Köylü şiiri, türkülerimiz ne durumda?

Dilimizi Avrupalılara öğretebilsek onların dünyadaki durumu ne olurdu?

Sait Faik'in Orhan Veli'yle yapıp 2 Şubat 1947 tarihli "Yedigün"de yayımladığı bir konuşmada bu konuya da değinilmiş.

Sait Faik soruyor

– En çok hangi şairleri seversiniz?

– En çok isimsiz şairleri severim. Daha ziyade adı bilinmeyen halk şairlerini. Mesela türküleri çıkaranları.

– Bir tane söyler misiniz?

Aldı şair bakalım ne dedi

Akşam olur hapishane kitlenir
Kimi kâğıt oynar, kimi bitlenir
Kiminin temyizden evrakı gelir
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil.

Sait Faik, aslında Orhan Veli'yi insan olarak da, şair olarak da çok seviyor, ama gırgır geçermiş gibi yazdığı bazı şiirlerinden pek hoşlanmıyor. Örnekse "Sere Serpe", "Cımbızlı Şiir" sevmedikleri arasında.

"Istanbul Türküsü" adlı şiire ise bayılıyor. Hele içindeki türküye

"Istanbulun mermer taşları;
Başıma da konuyor, konuyor aman, martı kuşları;
Gözlerimden boşanır hicran yaşları;
Edalı'm,
Senin yüzünden bu hâlim."

"Istanbulun orta yeri sinama;
Garipliğim, mahzunluğum duyurmayın anama;
El konuşur, sevişirmiş; bana ne?
Sevdalı'm,
Boynuna vebâlim!"

"Sere Serpe" ile "Cımbızlı Şiir"in kendisini sarmadığını söyleyen Sait Faik "Ne yapalım," diyor, "anlayamıyoruz işte. Ama böylesini anlıyoruz. İçimize bir garipliktir çöküyor. Anadolu çocuğuyuz nidelim. Yapamıyoruz biz Breton, Tzara ve Michaux ile."

Konuşmanın sonunda o yazarı bilinmeyen türküden bir beşlik daha söyletiyor Orhan Veli'ye

Hapishane içinde üç ağaç incir
Kollarım kelepçe anam boynumda zincir
Zincir sallandıkça her yanım sancır
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil.

Orhan Veli'nin halk şiiri söyleyiş edasını doğrudan kullanarak ya da biçemleştirerek yazdığı çok sayıda şiiri yok.

Vazgeçemediğim'deki "Keşan" için, bir halk şiiri biçemleştirmesi denebilir

KEŞAN

21.8.1942,
Cumhuriyet Hanı'nda;
Ne güzel bir geceydi!
Sabaha karşı yağmur yağdı.

Güneş doğdu, ufuk kana boyandı;
Çorbam geldi, sıcak sıcak;
Kamyon geldi kapımıza dayandı.

Karnım tok,
Sırtım pek;
Ver elini Edirne şehri.

Son günlerinde yazdığı, kitaplarına girmeyen, ölümünden sonra dergilerde yayımlanan şiirleri arasında da Halk şiiri söyleyiş edasıyla söylenmiş iki şiiri var. Birincisi 1 Ocak 1951 tarihli "Varlık"ta, ikincisi 1 Mart 1951 tarihli "Yeni Dergi"de yayımlan-

mış. Ama bu benim 1964 Ekiminde çıkarmaya başladığım "Yeni Dergi" değil, daha eski bir "Yeni Dergi" Birkaç sayı çıkmıştı.

GELİRLİ ŞİİR

İstanbul'dan ayva da gelir, nar gelir,
Döndüm baktım, bir edalı yâr gelir,
Gelir desen dar gelir;
Gün aşırı alacaklılar gelir.
Anam anam,
Dayanamam,
Bu iş bana zor gelir.

DELİKLİ ŞİİR

Cep delik cepken delik
Yen delik kaftan delik
Don delik mintan delik

Kevgir mısın be kardeşlik

Orhan Veli'nin Halk şiiri söyleyiş edasıyla yazdığı şiirlerin en başarılıları, hiç kuşkusuz, "Istanbul Türküsü", "Destan Gibi", bir de "Pireli Şiir", filleri yutan pirelerin unutulmaz şiiri...

Gerçi kendisi, Kemal Dayan'la yaptığı, 23 Ocak 1947 tarihli "Son Saat" gazetesinde yayımlanan bir konuşmasında en çok "Keşan"ın hoşuna gittiğini söylemiş, ama herhangi bir karşılaştırma yapmadan. O günün esintisiyle...

– En çok hoşunuza giden şiiriniz?
– Onu da bilemiyorum. Gününe göre o da değişir.
– O halde şu anda?
– Şu anda "Keşan" şiirimi beğeniyorum.

"Pireli Şiir"in yalnızca söyleyiş edası değil, biçimi, görünüşü de halk şiirinden geliyor.

Bozuk Düzen

PİRELİ ŞİİR

Bu ne acaip bilmece!
Ne gündüz biter, ne gece.
Kime söyleriz derdimizi;
Ne hekim anlar, ne hoca

Kimi işinde gücünde,
Kiminin donu yok kıçında.
Ağız var, burun var, kulak var;
Ama hepsi başka biçimde.

Kimi peygambere inanır;
Kimi saat köstek donanır;
Kimi kâtip olur, yazı yazar;
Kimi sokaklarda dilenir.

Kimi kılıç takar böğrüne;
Kimi uyar dünya seyrine
Karı hesabına geceleri,
Gündüzleri baba hayrına.

Bu düzen böyle mi gidecek?
Pireler filleri yutacak;
Yedi nüfuslu haneye
Üç buçuk tayın yetecek?

Karışık bir iş vesselâm.
Deli dolu yazar kalem.
Yazdığı da ne? Bir sürü
İpe sapa gelmez kelâm.

Baştaki "Bozuk Düzen" sözü şiirin içinde anlatılan düzene mi gönderme, yoksa ölçü uyak bozukluklarına mı?

Herhalde ikisine birden.

Halk ozanlarının kullandıkları sözcükler, deyimler, küf kokularından arınmış, acı bir Orhan Veli gülümsemesiyle su gibi akıyor baştan sona.

Dizelerin hece sayıları aynı sanılmasın. On tanesi 8 hece, on ikisi 9 hece, ikisi 10 hece. Uyaklar ise ben yaptım oldu türünden.

Ama karşımızda Halk şiiri söyleyiş edasıyla, Halk şiiri görünümüyle yazılmış, tadına doyulmaz güzellikte bir "yeni şiir" var.

Eski bir geleneğe öykünülmüş, eski sözcükler, deyimler kullanılmış, ama sonuçta "yeni" bir şiir çıkarılmış ortaya...

Bu Orhan Veli'nin Orhan Veli'liği...

Toplumsal eleştirinin dozu da çok ilginç. Sesini yükseltmiyor. İşin yanlışlığı bilge halk adamı ağzıyla bir soruya bağlanmış.

Bu düzen böyle mi gidecek?
Pireler filleri yutacak;
Yedi nüfuslu haneye
Üç buçuk tayın yetecek?

Gelelim Orhan Veli'nin 1945'te yazdığı, 1946'da *Destan Gibi* adıyla, ayrı bir kitap olarak yayımladığı, yedi sayfalık (174 dize) "Yol Türküleri" başlıklı şiirine.

Hereke'den Zonguldak'a bir yolculuğun öyküsü. Nedeni bilinmeyen bir yolculuk.

Yolculuğu yapan, "İstanbul hasreti"ni her zaman içinde taşıyan, "efkârlı", "dertli", "garip" bir şair. Yol boyunca "şarkılar, türkülerle" avunuyor.

"Hayat mücadelesi"nin çetinliğini bilen, doğaya vurgun, kentten kırsala "tersine bir gurbetçi"

Şiir baştan sona araya giren türkü parçalarıyla gelişiyor. Bu türkülerin söyleyiş edasından "yeni şiir"in bağımsız söyleyiş eda-

sına geçişlerle ortaya çok değişik bir kırsal kesim şiiri çıkıyor. Bu bildiğimiz Halk şiiri değil, köylü şiiri değil, ama halkımızı, köylümüzü, kendi kültürlerinden soyutlamadan yansıtan yepyeni bir şiir... Dışardan değil, içerden bakan bir şiir...

Bir dörtlüğü şöyle değiştirerek başlamış yolculuğuna şair

"Hereke'den çıktım yola,
Selâm verdim sağa sola,
Haydi, benim bu dünyaya garip gelmiş şairim,
Yolun açık ola!"

Orhan Veli'nin şiir boyunca araya soktuğu türkü parçalarının hangilerini olduğu gibi kullandığını, hangilerini gönlüne göre değiştirdiğini, hangilerini uydurduğunu bilmiyorum.

Örnekse başlarda şöyle bir türkü var

"İzmit'in köprüsü betondur beton,
Nasıl kadrin bilmez yanında yatan,
Sensin gece gündüz gözümde tüten.
Yüreğim yanıktır, ciğerim delik,
Of of, kemirir bağrımı of, ince hastalık."

Sona doğru bu türkünün başka bir beşliği anılıyor

"Gerede'ye vardık, günlerden pazar
Kaldırımlarında yosmalar gezer;
Bilmem, bu gurbetlik ne kadar uzar.
Yüreğim yanıktır, ciğerim delik,
Of of, kemirir bağrımı of, ince hastalık."

İlk üç dizeyi Orhan Veli'nin söylemediğine inanmak çok güç.

Bir uzmanın *Destan Gibi*'deki türkülerin kullanılışıyla ilgili bir yazısını okumak isterdim.

Arada yaygın olmayan türküler de var çünkü...

Gelelim Bolu'ya. Bolulu Ayşe Hanımı hüngür hüngür ağlatan dizelere

"Benden selâm olsun Bolu Beyi'ne,
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır;
Ok gıcırtısından, kalkan sesinden,
Dağlar seda verip seslenmelidir."

Hey, hey!
Hey dağlar, hey dağlar, Bolu'nun dağları, hey!
Savulun geliyorum, hey Bolu beyleri!
Böyle olur yüksek yerin rüzgârı;
Böylesine söyletir insanı.

Orhan Veli'nin aklından geçmiş midir acaba bu dizeleriyle gurbet elde Bolulu bir aşçı kadını hüzünlendirip ağlatacağı?

Arkasından şiirle bir dağa tırmanılıyor

Yokuş çıkar döne döne;
Yokuştan bir Döne çıkar;
İsa Balı'nın ardından
Hanoğlu Kocabey çıkar;
Ayvaz çıkar, Hoylu çıkar;
Bir yardan Köroğlu çıkar
"Hemen Mevlâ ile sana dayandım,
"Arkam sensin, kalem sensin, dağlar hey!"

Soluk soluğa kaldınız. Haydi durup Bolu dağlarının havasını bir çekelim ciğerlerimize. Sonra...

Gerede'nin yolu,
Reşadiye gölü.
Bir göl ki...
İnsanın şair olup şiir söyliyeceği geliyor.

Vurgun Orhan Veli dağların, göllerin güzelliğine, Anadolu'yu seviyor

Bu dağlardan geçmedinse,
Bu sulardan içmedinse,
Yaşadım deme be, ahbap.

"Herkesin derdi başka." Acılı, dertli, çaresiz insanlarını da seviyor buraların

Haydi yavrum, yolcu yolunda gerek.

Nihayet göründü Ibrıcık köyü.
– Selâmün aleyküm kahveci dayı!
– Aleyküm selâm, evlât,
Bir hastamız var, makine bekliyor.
Bir hastaları varmış, makine bekliyor.
Gübre kokuyor kahvenin peykeleri.

Sonunda "karış karış" bildiğimiz Zonguldak şehrine varıyoruz. Belki de Zonguldaklıyız, kim bilir!

"Siyah akar Zonguldağın deresi
Yüz karası değil, kömür karası
Böyle kazanılır ekmek parası."

Orhan Veli'nin çeşitli söyleyiş edalarını denemiş olmasını yadırgamamak gerekir.

Onun gibi canlı, kıpır kıpır bir şairin her şeye el atmak istemesi çok doğal.

Sürekli araştırıyor, deniyor, değişiyor, ama yazdıklarına her zaman kendi damgasını vurmasını da biliyor.

Başkalarından aldığı söyleyiş edalarına hep yeni bir görünüm veriyor, katkıda bulunuyor.

Orhan Veli en çok eleştiriyi Halk şiiri söyleyiş edasını denediğinde almıştı. Çünkü bu dilimizde çok yaygın olarak bilinen bir söyleyiş edası. Ölçülü uyaklı ilk şiirlerindeki Fransız şiiri etkisi, ya da Garip dönemindeki "haiku" etkisi pek göze batmadı.

İşin ilginç yanı, bir seçme yapılsa Orhan Veli'nin en güzel şiirleri arasında, kanımca, "Istanbul Türküsü", "Keşan", "Pireli Şiir" mutlaka yer alır. *Destan Gibi*'nin seçilmesine ise ancak uzunluğu engel olabilir.

6 Ağustos 2000

ORHAN VELİ'NİN BAŞYAPITI

Bir şairin başyapıtı nasıl seçilir? En güzel şiirlerini içeren kitabı mı?

En güzel şiirleri bir kitapta toplanmamış, çeşitli kitaplarına dağılmışsa ne olacak?

Romancılarda kolay Gönlünüze göre, "Şu yazarın başyapıtı şu romanıdır," diyebilirsiniz.

Şairler için de bazen özel durumlar oluyor. Örnekse, pek çok kişi, hiç duralamadan, "Nâzım Hikmet'in başyapıtı *Memleketimden İnsan Manzaraları*'dır," demekte. Koca kitap, şiirin yanı sıra, tarihsel, toplumsal, siyasal ağırlığı da var, baskı altında tutuyor insanları.

En güzel şiirleri o kitapta mı Nâzım Hikmet'in?

Dört Hapisaneden'deki şiirlerin çok daha güzel olduğu söylenemez mi?

Peki, Orhan Veli'nin en güzel şiirlerini içeren kitabı hangisi?

Garip; *Vazgeçemediğim*; *Destan Gibi*; *Yenisi*; *Karşı*.

Garip, yeni bir anlayışın ürünlerini veren oldukça tutarlı bir kitap. 36 şiir.

Vazgeçemediğim, ustalığa, biçimsel yetkinliğe doğru önemli bir adım. 11 şiir.

Destan Gibi, bir Halk şiiri söyleyiş edası denemesi. Şairin gelenekle en açık buluşması.

Yenisi, birbirine pek benzemeyen, bir değişmenin habercisi denebilecek 15 şiir.

Karşı, şairin son döneminde yazdığı, hem şiirsel, hem düşünsel olgunluğu deyimleyen, usta işi 17 şiir.

Sanırım, içindeki "Gün Olur", "Sizin İçin", "İstanbul'u Dinliyorum", "Hürriyete Doğru", "Galata Köprüsü", "Karşı", "Dalgacı Mahmut", "Pireli Şiir" gibi şiirlerle *Karşı* toplar oyların çoğunu.

Demek ki, kitaplarını düşünürsek, "Orhan Veli'nin başyapıtı *Karşı*'dır," diyebiliriz.

Peki, biri çıkıp da şairin beş kitabındaki en güzel şiirleri bir araya getirerek adını "Dalgacı Mahmut" koysa, o zaman ne olacak?

Başyapıtı "Dalgacı Mahmut" mu diyeceğiz?

Yoksa yalnızca kendi derlediği kitaplar arasında mı yarış?

Biraz *Sözlük* karıştıralım

Yapıt, -tı a. Ortaya çıkarılan değerli ya da önemli şey, eser.

Osmanlıca-Türkçe Sözlük'e de bakalım

eser, *A. i.* 1. Varlığa delâlet eden şey. Bir insanın meydana getirdiği şey. 2. İş, etki. 3. İz, kalıntı. 4. Hadis, peygamberin söz veya hayatına ait bilgi.

"Kitap" sözcüğü hiç geçmiyor.

Mimar Sinan'ın başyapıtı bir cami ya da bir köprü, Picasso'nun başyapıtı bir tablo, Beethoven'in başyapıtı bir konçerto ya da senfoni, Dostoyevski'nin başyapıtı bir roman olduğuna göre, Orhan Veli'nin başyapıtı da şiirlerinden biri olmalı...

Onun "ortaya çıkardığı değerli ya da önemli şey"ler şiirleri...

Neden bir kitap geliyor aklımıza?

Bu anlayışla, başyapıtını bulmak için, kitaplarına aldığı şiirlerle son şiirlerini bir gözden geçirelim

Garip'te "Dedikodu", şairin ünlenmesini sağlayan Süleyman Efendi'li şiiri "Kitabe-i Seng-i Mezar I", "Sabaha Kadar", çok sevilen "Anlatamıyorum", "Söz" var.

Vazgeçemediğim'de "Deli eder insanı bu dünya", "Istanbul Türküsü", sonundaki "Bir de rakı şişesinde balık olsam" dizesiyle "Eskiler Alıyorum" göze çarpıyor.

Destan Gibi "Yol Türküleri" adıyla tek bir şiir içeriyor.

Yenisi'nden "Denizi Özliyenler İçin", "Kapalı Çarşı", "Ölüme Yakın" seçilebilir.

Karşı'da ise şairin olgunluk döneminin başyapıt adayları sıralanmış "Gün Olur", "Sizin İçin", "İstanbul'u Dinliyorum", "Hürriyete Doğru", "Galata Köprüsü", "Karşı", "Dalgacı Mahmut", "Pireli Şiir"

Bir kitapta toplama olanağı bulamadığı son şiirleri arasında da bunların yanına konabilecek düzeyde olanlar var "Dalga", "Macera", "Birdenbire", "Deniz Kızı", "Aşk Resmigeçiti", "Yaşamak" gibi...

Yukarda *Karşı*'yı şairin kitapları arasından başyapıtı olarak seçmiştim. Şimdi de onun içerdiği şiirlerin düzeyini daha yüksek gördüğümü belirtiyorum.

Bazı şiirler vardır, havadan sudan şeylerden söz etseler de, göklerde uçsalar da, arkalarında yaşamı, insanları, özgürlüğü seven, barışı, toplumsal düzeni, eşitliği, paylaşmayı özleyen, yüce gönüllü bir şair olduğunu duyumsarsınız.

Bunlar da öyle şiirler...

Yeniden bir gözden geçirip sayılarını azaltalım "İstanbul'u Dinliyorum", "Hürriyete Doğru", "Karşı", "Dalgacı Mahmut", "Pireli Şiir", "Deniz Kızı"

Aynı anlayışla yazılmış olan "Karşı" ile "Birdenbire", Orhan Veli'nin yapıtları arasında son derece önemli yerleri olan düşünce şiirleri. Dahası, "Karşı" kuruluşu bakımından da çok dengeli bir yapıt.

"Pireli Şiir"den "Orhan Veli'de Halk Şiiri Edası" başlıklı yazımda söz etmiştim. (Bkz. ss. 146-148) Onun da başarılı bir şiir olduğu kanısındayım.

"Hürriyete Doğru" coşkusu, hızla akışıyla, insana doğadan gelen özgürlük duygusunu, özgürlük mutluluğunu duyuran bir dil cümbüşü.

"Deniz Kızı" yaşamın gerçeklerine yaslanışı, "Ama boyna da yoksulluk sözü edilmez ya" dizesiyle yukarda tanımladığım "öyle şiirler"in tadına doyulmaz bir örneği.

"Dalgacı Mahmut" ise, insanlar için en güzel düşleri kuran Orhan Veli'nin ta kendisi

İşim gücüm budur benim,
Gökyüzünü boyarım her sabah,
Hepiniz uykudayken.
Uyanır bakarsınız ki mavi.

Deniz yırtılır kimi zaman,
Bilmezsiniz kim diker;
Ben dikerim.

Dalga geçerim kimi zaman da,
O da benim vazifem;
Bir baş düşünürüm başımda,
Bir mide düşünürüm midemde,
Bir ayak düşünürüm ayağımda,
Ne haltedeceğimi bilemem.

Aslında bu şiirlerin hepsi Orhan Veli'nin başyapıtı diye anılabilecek, çeşitli özellikleriyle birbirini aşan şiirler, ama sanırım içlerinden biri, "İstanbul'u Dinliyorum", kamuoyunun seçimiyle, adı konmadan, "Orhan Veli'nin Başyapıtı" olma onurunu kazanmış durumda

İSTANBUL'U DİNLİYORUM

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Önce hafiften bir rüzgâr esiyor;
Yavaş yavaş sallanıyor
Yapraklar, ağaçlarda;
Uzaklarda, çok uzaklarda,
Sucuların hiç durmayan çıngırakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Kuşlar geçiyor, derken;
Yükseklerden, sürü sürü, çığlık çığlık.
Ağlar çekiliyor dalyanlarda;
Bir kadının suya değiyor ayakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Serin serin Kapalı Çarşı;
Cıvıl cıvıl Mahmutpaşa;
Güvercin dolu avlular.
Çekiç sesleri geliyor doklardan,
Güzelim bahar rüzgârında ter kokuları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Başında eski âlemlerin sarhoşluğu,
Loş kayıkhaneleriyle bir yalı;
Dinmiş lodosların uğultusu içinde
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir yosma geçiyor kaldırımdan;
Küfürler, şarkılar, türküler, lâf atmalar.
Bir şey düşüyor elinden yere;
Bir gül olmalı;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir kuş çırpınıyor eteklerinde;
Alnın sıcak mı değil mi, biliyorum;
Dudakların ıslak mı değil mi, biliyorum;
Beyaz bir ay doğuyor fıstıkların arkasından
Kalbinin vuruşundan anlıyorum;
İstanbul'u dinliyorum.

Gönlünüz elvermemiş olabilir. Siz belki Orhan Veli'nin başka bir şiirini daha çok beğeniyorsunuzdur. Şairlerin başyapıtlarını seçmek çok güç bir iş.

Ben de o yüzden kamuoyuna sığındım. Bu şiiri her düşünceden, her beğeniden insanın, uzun süredir, severek okuduğunu, öne aldığını görüyorum.

7 Ağustos 2000

DİZİN

Abasıyanık, Sait Faik, 12, 41, 48, 53, 133, 136, 137, 143, 144
Adıvar, Halide Edib, 142
Ahmet Haşim, Bkz. Haşim
Aksan, Yücel, 35, 36
Ali, Sabahattin, 41
Allo Allo, 67
Altınoğlu, Piraye, 42
Anday, Melih Cevdet, 9, 10, 12, 20, 21, 25, 48, 53, 57, 61, 69, 70, 71, 73, 75, 85, 88, 90, 111, 135
Apollinaire, Guillaume, 122, 128
Arad, Agop, 23, 24
Aragon, Louis, 130
Arif, Ahmed, 92, 94
Arun, Özdemir Asaf, 93, 94
Asena, İnci, 92
Aşağı Yukarı, 71
Ataç, Nurullah, 14, 142
Atatürk, 67
Aybar, Mehmet Ali, 58
Aydemir, Şevket Süreyya, 67
Ayşe Hanım, 150

Başo, Matsuo, 98
Baudelaire, Charles, 128
Baykurt, Fakir, 12
Beethoven, 154
Benden Sonra Mutluluk, 93
Benk, Adnan, 13
Beyatlı, Yahya Kemal, 43, 60, 64, 65, 66, 68, 70, 79, 127, 142
Bezirci, Asım, 44-46, 47-50, 51-55, 62, 63, 81, 82, 83, 84, 86
Bir Kapı Önünde, 93
Bizet, René, 107
Brecht, Bertolt, 38
Breton, André, 144
Bütün Şiirleri, 7, 36, 37, 44, 47, 51, 60-63, 81-84, 85-91, 92, 96
Bütün Yazıları, 56-59, 91

Cansever, Edip, 82, 93, 94
Cemal Süreya, Bkz. Süreya
Cros, Charles, 130, 131, 132
Cumalı, Necati, 122

Çapan, Cevat, 123, 124

Dayan, Kemal, 146
Denize Doğru, 51, 52, 53, 54
Destan Gibi, 7, 13, 14, 15, 17, 35, 37, 44, 45, 61, 71, 87, 91, 119, 142, 148, 149, 153, 154
Dinamo, Hasan İzettin, 16
Dino, Abidin, 23
Dostoyevski, 154
Dört Hapisaneden, 153

Edebiyat Dünyamız, 7, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54
Edison, 130
Edo, 98
Eloğlu, Metin, 94
Eluard, Paul, 122
Ercilasun, Bilge, 96, 97
Ergün, Ahmet, 35, 36
Erhat, Azra, 124
Eyuboğlu, Bedri Rahmi, 23
Eyuboğlu, Eren, 23

Eyuboğlu, Sabahattin, 13, 122, 123, 132, 135, 136, 142

Fatma Nigâr Hanım, 9
Fehmi Bey, 9
Fersan, Refik, 90
FitzGerald, Edward, 122, 123
Fransız Şiiri Antolojisi, 124
Fuat, Memet, 8, 52, 82
Fuzuli, 136

Garip I, 7, 8, 10, 11, 19-26, 27-34, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 57, 61, 67, 69, 70, 88, 89, 105, 121, 137, 138
Garip II, 7, 8, 19-26, 27-34, 39, 40 44, 45, 57, 61, 88, 89, 104, 116, 118, 121, 137, 138, 140, 153, 154
Gautier, Théophile, 129
Görele, Hamit, 23
Güran, Rasih 43

Hacı Hakkı Bey, 9
Haşim, Ahmet, 11, 64, 65, 66, 68, 70
Hayyam, 122
Hellens, Franz, 107
Hikmet, Nâzım, 41-43, 48, 49, 51, 53, 54, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 92, 94, 95, 96, 143, 153
Horatius,124

Ilgaz, Rıfat, 40, 74

Kadir, A., 123, 124, 126
Kanık, Adnan Veli, 9, 12, 36
Kanık, Mehmet Veli, 9
Karşı, 11, 44, 45, 62, 119, 120, 153, 154, 155
Kaos, 67
Ki-Ka-Ku, 7, 99, 107, 108, 111, 121, 124

La Fontaine, 132
La Fontaine'in Masalları, 132
Lav, Ercümend Behzad, 67, 68, 71, 72, 73, 75, 76

Mallarmé, Stéphane, 128
Marx, Karl, 41, 42, 77
Memet Fuat, Bkz. Fuat
Mevlânâ, 105, 126
Memleketimden İnsan Manzaraları, 42, 71, 153
Michaux, 144
Mimar Sinan, 154
Mustafa, 136

Nahit Hanım, 82, 86, 90
Nasrettin Hoca, 48, 53
Nasrettin Hoca Hikâyeleri, 132
Nayır, Yaşar Nabi, 36, 37
Nâzım Hikmet, Bkz. Hikmet
Nâzım ile Piraye, 43
Nedim, 64, 66
Nesin, Aziz, 95, 96
Nesir Yazıları, 47, 51, 52, 53, 54

Orhan Veli Kanık, 96, 97
Osmanlıca-Türkçe Sözlük, 154

Özdemir Asaf, Bkz. Arun
Özhan, Ahmet, 78

Picasso, 154

Rifat, Oktay, 9, 10, 12, 20, 21, 22, 25, 48, 53, 57, 61, 69, 70, 71, 73,

75, 82, 83, 85, 88, 89, 90, 111, 123, 124, 134
Ronsard, Pierre de, 127

Saroyan, William, 95
S.O.S., 67
Soupault, Philippe, 48
Sözlük, 154
Suphi Ziya, 90
Süreya, Cemal, 94

Şeyh Bedreddin Destanı, 67, 71

Tarancı, Cahit Sıtkı, 60, 136
Taşkın, Mümtaz Zeki, 67, 68, 71, 72, 73, 75, 76,
Telgrafhane, 71
Tez, İlhami Bekir, 47, 52, 67, 71, 72, 75
Toprak, Ömer Faruk, 12-14, 15-18
Tzara, Tristan, 144

Uyar, Turgut, 94

Ülgen, Hikmet, 12

V., Nail, 67, 71, 72, 75
Valéry, Paul, 128
Vâ-Nû, Vâlâ Nureddin, 67
Vazgeçemediğim, 11, 44, 45, 61, 87, 118, 119, 121, 137, 145, 153, 154
Vergilius, 124, 125
Verlaine, Paul, 128
Villon, François, 127

Yalnızlık Paylaşılmaz, 93
Yenisi, 11, 44, 45, 61, 87, 89, 119, 120, 137, 140, 153, 154
Yolyapan, Füruzan, 9, 82, 86
Yücel, Can, 12, 13, 14, 17, 18, 123, 124

Zaim, Turgut, 23

KİTABIN YAZARI

Memet Fuat (d. 1926, İstanbul) 1946'da Haydarpaşa Lisesi'ni, 1951'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Öğretmenlik, çevirmenlik, muhabirlik, inşaatlarda mimar yardımcılığı gibi işlerde çalıştı. 1960'ta De Yayınevi'ni kurdu. 1964-1975 yılları arasında "Yeni Dergi"yi yönetti. 1963'ten 1972'ye kadar, on yıl, bir önceki yılda çıkmış yazı, öykü ve şiirlerden yaptığı seçmelerle *Türk Edebiyatı* adlı yıllıklar derledi.

Küçük yaşlarından beri süregelen spor tutkusunu, yaşadığı çevredeki çocukları sporculuğa yönlendirme yolunda değerlendirdi. Bir semt kulübü olan Altınyurt'ta futbol, masatenisi, voleybol kollarıyla ilgilendi. 1972-1980 arasında voleybol erkek milli takımlarına antrenörlük etti. Ünlü oyuncular yetiştirdi. 1979-1982 arasında ise Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisi'nde öğretim görevlisi olarak voleybol dersleri verdi.

1980'den 1983'e kadar "Yazko Edebiyat" dergisini yönetti.

1981'de Adam Yayınevi'nin yerli yayınlar yönetmenliğini üstlendi, 1987'de emekli oldu. Ama 1985'te yayımlanmaya başlayan "Adam Sanat" dergisinin genel yayın yönetmenliği görevini 1999'a kadar sürdürdü.

Yazılarında ağırlıklı olarak düşünce özgürlüğü, hoşgörü üzerinde duran, çağdaş Türk şiiriyle yakından ilgilenen Memet Fuat, 1959'da dergilerde çıkan denemeleriyle Ataç Eleştiri Armağanı'nı, 1961'de *Düşünceye Saygı* adlı kitabının birinci basımıyla Türk Dil Kurumu Deneme-Eleştiri Ödülü'nü kazandı. *Çağdaşımız Makyavel* adlı kitabıyla 1992 Sedat Simavi Ödülü'nü Gülten Akın'la paylaştı.

1995'te kendisine Kültür Bakanlığı "Kültür ve Sanat Büyük Ödülü", 1996'da Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü Altın Madalyası verildi.

İÇİNDEKİLER

Sunu	7
Yaşamöyküsü	9
Orhan Veli	12
Genç Orhan Veli	15
Garip	19
Garip'in İki Baskısı	27
Altan Gelen Sansür	35
Şaireneden Kaçarken	38
Nâzım'dan Orhan Veli'ye	41
Bir Fakir Orhan Veli	44
Gemliğe Doğru	47
Konumuz Orhan Veli	51
Bütün Yazıları	56
Bütün Şiirleri	60
Yeni Türk Şiiri	64
Garip Akımı Türk Şiirine Neler Getirdi?	67
Serbest Nazım – Garip (1)	71
Serbest Nazım – Garip (2)	75
Alaturka Orhan Veli	78
Bütün Şiirleri Olayı	81
Bütün Şiirleri (Önsöz)	85
Orhan Veli Sevgisi	92
Çorbada Tuz	95
Orhan Veli'de "Haiku" Edası	98
Orhan Veli'nin Şiir Çevirileri	122
Orhan Veli'de Bıçkın Edası	133
Orhan Veli'de Halk Şiiri Edası	142
Orhan Veli'nin Başyapıtı	153
Dizin	159
Kitabın Yazarı	162

İÇİNDEKİLER

Bu kitaptaki yazılardan dördü *Unutulmuş Yazılar*, biri *Çağını Görebilmek*, on biri *Eleştiri Sorumluluğu*, biri *İki Yönlü Yozlaşma*, biri *Özgünlük Avı*, biri *Bütün Şiirleri*, biri *Sömürüsüz Bir Dünya*, biri *Çoğunluğun Gücü* adlı yapıtlarda da yer almışlardı. Sondaki beş deneme ise ilk olarak burada yayımlanıyor.

Memet Fuat
Orhan Veli

Yazarlık yaşamının kırk beş yılı boyunca Orhan Veli'nin şiiri üzerine tartışmalara girmiş, Garip akımının Türk şiirine neler getirdiğini araştırmış, daha önceki şiir anlayışlarıyla karşılaştırmasını yapmış, şairin bütün yapıtlarını, ölümünden tam otuz yedi yıl sonra, yeniden yayımlayarak yanlışlardan arındırmış bir eleştirmenin yazıları...

Garip'in önsözü, "şairane" konusu, Serbest Nazım - Garip ilişkisi, sürekli yaygınlaşan Orhan Veli sevgisi...

Ayrıca bu kitapta yazarın daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış beş yeni denemesini bulacaksınız:
"Orhan Veli'de 'Haiku' Edası", "Orhan Veli'nin Şiir Çevirileri", "Orhan Veli'de Bıçkın Edası", "Orhan Veli'de Halk Şiiri Edası", "Orhan Veli'nin Başyapıtı"...

ADAM

9 789754 186420